

Anul IV.—No. 3.

Iulie—Septembrie 1923

Analele Dobrogei

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGEŢE

Director: C. BRĂTESCU

Sumarul:

- D. Stoicescu: Episcopia Tomisului şi Durostorului.
 M. Pricopie: La Ferăstrae (Kerner).
 G. Popa-Lisseanu: Insula Serpilor.
 G. Ulieru: Tăcere (Ed. A. Poë).
 V. I. Sassu: Monografia satului Caranasuf 29/
 M. Pricopie: Sihastrul (Eichendorff); Pe Tarm (Goethe).
 D. Stoicescu: Delfinii.
 M. Pricopie: Cucul (Sellert); Sgârcitul (Gotthelf); In agonie (Chamisso).
 D. Stoicescu: Fericirea e totdeauna aproape.
 V. Cotov: Un proiect unguresc pentru canalul Cernavoda-Constanţa.
 D. Stoicescu: Macedonski în Dobrogea.
 Al. P. Arbore: De vorbă cu ţăranii dobrogei.
 Al. P. Arbore: Din etnografia Dobrogei. 229-371
 P. P. Stănescu: Baladă (Fr. Kugler).
 M. Pricopie: Odihna morţilor (Chamisso).
 Per. Papahagi: Buzău.
 Prodan: Flora critică a Dobrogei (urmare).
 Per. Papahagi: Etimologii.
 S. Alexe: O mână de Români în mijlocul Deliormanului.
 Cărţi apărute.

Institutul de Arte Grafice «Victoria»
 George I. Georgescu
 Piaţa Independenţei, Palatul Primăriei
 Constanţa

*Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, directorul
școalei comerciale din Constanța.*

*Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din
opiniunile emise de autorii articolelor publicate.*

Episcopia Tomisului si Durostorum

Marele războiu, cu multele și dureroasele frământări și dărâmări, a adus și ridicări fericite pentru suflete. Dacă observăm calea pe care se îndreaptă noile aspirații, ni se înfățișează unele fapte, care denotă încheierea unei stări nouă și care vestesc întemeierea unui imperiu mai întins și mai puternic pentru lumea sufletească.

E și firesc: acest războiu a demonstrat că cea mai mare forță este tot cea sufletească.

Dr. Gustave Le Bon, în scrierea sa „*învățăminte psihologice din Războiul European*“, scoate în evidență marele rol al puterii sufletești, aducând în această chestie cuvântul Franței, a cărei literatură de după războiu consună cu acest mod de-a vedea.

Dar iată alte semne, care vestesc și aceea, că cheia de boltă a acestui imperiu sufletesc va fi credința religioasă:

Un scriitor german, *H. Blücher*, a scris o carte „*Aristia lui Isus Nazariteanul*“, care se adresează și cititorilor din afară de lumea germană. Blücher tinde a da creștinismului o bază biologică, a face din el o fază nouă pentru omenire din punctul de vedere al dezvoltării sufletești și anume a face din creștin un tip superior omului — supra-omul. — Nu poate deveni creștin decât omul ce excelează sufletește peste treptele obicinuite. Natura tinde a selecționa, a reda tipuri mai desăvârșite. Pentru Blücher, Isus a fost primul „*fiu al omului*“, ceea ce însemnează o treaptă dincolo de om, iar pătimirile și moartea se explică prin aceea că a apărut prea de timpuriu pentru a fi recunoscut.

În ce ne privește, sufletele noastre de elită sunt pe aceeași cale. În literatura românească e cunoscută frumoasa scriere îmbietoare spre credință a D-lui **S. Mehedinți**: *Poți fi om deplin fără să fii creștin?*

Sunt de asemeni cunoscute duioasele povestiri din ciclul „*Spre Emaus*“, în care se evidențiază minunile credinței, ale unor scriitori reputați ca **Șadoveanu** și **Pătrășcanu**, — povestiri scoase din viețile sfinților.

Chiar societatea românească acționează în această direcție: iată, în August (1923), profesori universitari și secundari, archimandriți, preoți și scriitori cu renume, într'o unire care pare fenomenală, s'au adunat la Mănăstirea Neamțul în Moldova, pentru a ține cursuri în scopul unei mai înalte educații religioase, pentru „*luminarea maselor poporului la lumină strălucitoare a Evangheliei*“, — cursuri organizate de Cercul de studii social-creștine „*Solidaritatea*“.

Statul însuși, marele așezământ al Societății românești, a înființat de curând mai multe Episcopii și, — interesant pentru noi — o episcopie românească în Dobrogea.

Din toate aceste fapte se vede cum sufletul omenesc, sub presiunea unei acțiuni, ca cea a marelui războiu, ia acelaș drum: „spre credință“. Se vede, de asemeni, cum sufletul românesc își poartă undele sub modelările marelui suflet universal.

Am zis că e interesant pentru noi înființarea unei episcopii românești în Dobrogea. Din punct de vedere dobrogean putem spune și mai mult: considerăm acest fapt ca evenimentul cel mai important în viața Dobrogei dela 1913 încoace, adică dela întregirea ei cu județele Caliacra și Durostor. În adevăr, aceasta, pe lângă că a satisfăcut necesități actuale, a reînviat în tradiția acestui colț de pământ instituția episcopatului, cunoscută aci din primele timpuri ale creștinismului.

Răscolind amintirile istoriei, aflăm că în părțile aceastea a predicat însuși apostolul **Andrei**, unul din cei ce erau către lume purtătorul cuvântului Domnului; că sub împăratul Dioclețian (285—305) era în Tomis episcopul **Evanghelie**, iar sub Licinius era **Philos**; că în sinodul I ecumenic, care a pus temelii credinței creștine, s'a auzit

și glasul acestei părți de pământ prin episcopul **Teofil**; că împăratul Valens a fost înfruntat pentru rătăcirea sa de episcopul de Tomis **Vretonion** (371 post Cr.); că, în fine, un șir întreg de Episcopi și Mitropoliți din Tomis au luat parte la cele mai mari acte ale bisericeii creștine universale, precum: **Terentius**, care a luat parte la al II-lea sinod; **Theotimus** primul, care era dat pildă pentru înalta lui cultură și sfințenia vieții; **Timotei**, care a luat parte la al III-lea sinod; **Ioan**, care a combătut erezia eutihiană; **Alexandru**, care a luat parte la al 4-lea sinod; **Theotim** al doilea, al cărui cuvânt era ascultat de împăratul Leon cel mare al Bizanțului; **Paternus**, care a împăcat o răsvrătire contra împăratului Anastase și, în fine, episcopul **Valentinian**, care a luat parte la al 5-lea sinod.

Episcopii Durostorului: **Dasius**, **Iacob** (431 post Cr.) și **Manofil** iarăși sunt pomeniți în marile acte dela începutul creștinismului, dar șirul lor glorios e rupt de năvălirea Bulgarilor. Târziu, găsim menționat cu îndoială pe **Ursus** (787 post Cr.) și, în fine, cu siguranță pe **Callist**, care a luat parte la sinodul din Florența (1340), apoi pe **Partenie**, **Antoni**, **Macarie**, **Atanasie** — acesta contemporan cu Antim Ivireanul; apoi pe învățatul autor al unui „De officiis“, **Hiroteu**, care a murit la București și **Serafim** (1720), un mare predicator.

Se pomenesc, de asemeni, episcopul **Cyrl** din Axiopolis, ajuns martir și sărbătorit pe vechile calendare la 9 Maiu ¹⁾.

Pe la 1340, când teritoriile dobrogene din apropierea gurilor Dunărei erau considerate ca făcând parte din țara Valahilor, se pomenesc de Episcopatul Vicinei, „unde, pe aproape de Isaccea“, în scaunul căruia păstoria **Macarie**, apoi **Luca** și, în fine, **Iacint Cristopol** (1359). Acest Iacint din Vicinia trece apoi Mitropolit al Țării Românești ²⁾ — al Ungrovlahiei și plaiurilor, în timpul dom-

¹⁾ Datele istorice din monografia Preotului Gh. Rădulescu „Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor“, Buc. 1904.

²⁾ A se vedea: N. Iorga și Hurmuzaki: Docum. XIV, 1; Miklosich-Müller. Acta Patriarchatus Constantinopolitani, I, 95; Pachymeres ed. Bonn, II p. 377; vezi și C. Brătescu „Ibn Batutah“ în Analele Dobrogei IV, 2, pag. 152.— V. și „Indireptarea Legiei a lui Matei Basarab, cap. 391, 392, în ce privește puterea acestei Mitropolii a Ungrovlahiei.

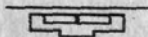
niei lui Nicolae - Alexandru Basarab (1340 — 1364).

Aceste mențiuni istorice dovedesc că viața acestui colț de pământ a fost totdeauna coprinsă în ritmul vieții civilizate, superioare și, deși copleșită deseori de popoare de altă rasă și credință, nu și-a pierdut legătura cu vechea viață elino-romană și nici s'a depărtat de influența guvernativă a marei tulpine române de dincolo de Dunăre.

Prin reînființarea Episcopiei Dobrogei se reia firul, câtva întrerupt, al acestei instituții și se consacră încă odată adevărul că una din calitățile neamului românesc e aceea de-a reface și înflori orice colț de pământ ce intră în domeniul său indiscutabil. Fie ca noul imbold „spre credință” ce dă acest curent de după marele războiu, să îndemne neamul nostru a-și arma sufletul cu o mai înaltă cultură, spre a zidi pe ruinele lăsate de acest războiu monumente care să-l facă nemuritor !

STOICESCU D.

Judecător și Profesor — C-ța

LA FERĂSTRAE

— KERNER —

*Eram cândva la moară,
Și'n liniște deplină
Priviam cum roși se 'mbină,
Cum apa cade-ajară.*

*Priviam la ferăstraie —
Și'n vis mi s'a părut
Cărări prelungi că tae
In bradul abătut.*

*Părea că viu e bradul;
Cu glas duios nespus
Sub sbuciumare-adâncă,
Aceste vorbe-a spus:*

*„La vreme ai venit,
„Sărmane călător.
„Cum vezi, am suferit
„Martiriu 'ngrozitor!*

*„Și, totuși! Ți-oiu sluji
„Când vei pleca din fire,
„Căci în mormânt ți-oiu fi
„Pat pentru odihnire”.*

*Căzură patru scânduri,
Și parcă m'am trezit;
Și-am vrut să spun o vorbă, —
Dar moara s'a oprit.*

Mihail I. Pricopie

— OXO —

INSULA ȘERPILOR*)

de George Popa-Lisseanu

Marea Neagră este săracă în insule; câteva pe lângă țarm, mici și neînsemnate. Între acestea, cea mai mare și mai îndepărtată este insula numită în antichitate *Λευκή*, alba sau *Achillea*, de unde foarte probabil numele de *Chilia* dat unui braț al Dunărei, iar astăzi *Phidonisi*, *Ilan Adassi* sau *Insula Șerpilor*. Ea este situată în fața brațului de mijloc al Dunărei la o distanță dela Sulina de 44814 metri și așezată sub 45 gr., 15' 53" latitudine nordică și 30 gr., 14', 41" longitudine răsăriteană. Insula Șerpilor e o stâncă compusă din gresii silicioase dure, conglomerate și cuarțite făcând parte din sistemul *Permian*, grupa *Primară*, *) și având o suprafață de 17 hectare **). Circumferința insulei e de 1973 metri; neavând însă o formă regulată, învățatul archeolog H. Köhler într-o importantă lucrare ***), descrisă în studiul nostru, ne dă următoarele măsurători: dela Sud la Nord lungimea luată la mijloc e de 440 m., lățimea de 414 m., diametrul cel mai lung în direcțiune dela Sud-Vest spre Nord-Est e de 662 m. Înălțimea țărmurilor se urcă pe alocurea până până la 21 m., mai ales spre Sud și Est, și sunt în această parte a insulei prețipii și prăpăstioși. În partea Nordică și Vestică stâncile de abia se ridică peste nivelul mării. Nici apa în aceste părți nu este adâncă. Pe când în celelalte părți marea are o adâncime de 15 până la 20 și chiar 25 metri, pe aci adâncimea ei nu e mai mare de 4 metri.

În apă de jur-împrejurul ostrovului se văd blocuri mari de piatră, care par a fi provenit din rostogolirea de pe insulă. Pe platoul ei, pe punctul cel mai culminant, se înalță astăzi un

* Acelora dintre cititorii noștri, cari în repetite rânduri ne-au cerut să le împărtășim legendele vechi ce se leagă de singurateca insulă a Șerpilor, suntem azi în măsură a le satisface curiozitatea, reproducând aci o parte din eruditul și fermecătorul studiu asupra acestei insule, publicat de d-l G. Popa-Lisseanu, pentru prima oară, în *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, vol. VII, 1894.

*) Gr. Ștefănescu, *Curs elementar de Geologie*, pag. 146.

**) P. Oprea, *Geografia județului Tulcea*, pag. 42.

***) H. Köhler, *Mémoire sur les Illes et la Course consacrées à Achille dans le Pont-Euxin*, în *Mém. de l'Acad. de Petersb.* T. X. pag. 531, a. 1825.

far, înalt de 50 m. și întreținut de Comisiunea internațională de navigațiune pe Dunăre și sub paza a patru gardieni, un sergent și șase soldați. Atâția erau în anul 1891. El se afla în corpul unei clădiri ce servește de adăpost îngrijitorilor săi. Cu toate că farul, sfidând valurile ce nu-l pot atinge, se înalță impunător, totuși, nici cea mai ageră privire nu poate zări de pe înălțimea lui țărnuții continentului. Aceștia, după cum observaseră și cei antici, sunt prea lăsați, ca să poată fi văzuți din această relativ nu prea lungă îndepărtare. Un motiv acesta mai mult ca navigatorii în vremuri de grea cumpănă, nezărind limanul de scăpare, să binecuvinte pe zeul, care le-a scos în cale spre mântuire un loc de adăpost.

Deși Insula Șerpilor n'are nici un *port*, totuși poate fi abordată pe trei diferite locuri. Corăbiile, neputându-se apropia de țărm din cauza stâncilor submarine, ancorează la oarecare distanță, iar abordarea se face prin ajutorul bărcilor.

În mijlocul platoului se mai găsesc astăzi urmele unui templu de o întindere neobișnuită. Pe lângă acestea și afară de rămășițele a trei ziduri și două edificii, despre care vom vorbi mai târziu cu amănunte, se mai pot vedea pe insulă trei puțuri în stâncă, dintre care unul la spatele templului cu o adâncime de 15 picioare și cu o deschidere circulară de 6 picioare. El servea probabil ca rezervoriu pentru apă. Înaintea templului mai era pare-se, încă un puț cu aceeași destinație. Celelalte două puțuri care s'au descoperit pe insulă au o deschidere pătrată. Apa din ele este dulce, confirmând astfel notița lui Ammian Marcellin, care, vorbind despre Leuce, ne spune: *ibi et aquae sunt* *). Evident că istoricul roman, ne vorbește aci despre apă dulce și bună de băut, iar nu despre apă de mare, căci în acest al doilea caz notița n'ar mai fi fost la locul ei. Se găsește de asemenea și o cisternă.

Pe lângă stâncile ce împrejmuesc insula, și care se întind peste o mare parte a ei, se află în mijloc un platou, a căruia suprafață e formată dintr'un strat, de două picioare adâncime, de pământ negru și fertil. În timpul din urmă s'a semănat și secară, care rodește.

În anul 1841 Societatea de Istorie și Antiquități din Odessa hotărî să facă cercetări în Insula Șerpilor. Cu acestea fu însărcinat vestitul archeolog rus N. Murzachevici, care întovărășit și cu concursul lui A. D. Nordmann, profesor de științele naturale la liceul Richelieu, al pictorului Bassoli, al unui căpitan, etc., făcură importante descoperiri și interesante explorări. Ele fură făcute cunoscute în revista societății *Zapiski* *).

*) Ammian Marcellini, *Res gestae*, XXII, 8.

**) *Zapiski imperatorskago odesskago obscestva istorii i drevnostiei*. I, pag. 594: Calătorie în insula Leuce sau Phidonissi. Datorim traducerea acestui studiu Domnului Emil M. Teodorescu, căruia ne simțim datori a-i aduce pe această cale mulțumirile noastre.

Nordmann a constatat cu această ocaziune treisprezece feluri de plante anuale, pe care însă Murzachevici uită să le consemneze în studiul său. Între acestea putem enumăra *pirul* (triticum repens), *laba găstii* (chenopodium), *răgozul* (flava carex) și *țimoflca* (phleum pratense). *) Plante mirositoare și flori nu se găsesc; de asemenea nici arbori sau tufișuri, despre a căror existență ne povestește Philostrate într'un pasagiu citat mai la vale **).

Stăpânele ostrovului, se poate spune cu drept cuvânt, sunt păsările. Sunt nenumărate ca mulțime, cu toate că nu sunt decât numai de două specii: *lari* (larus cachinans), al căror țipăt seamănă foarte mult cu râsul de copil și *cormorani negri* (phalacrocorax), cari își fac cuiburile prin crăpături de stânci. Larii sunt albi și frumoși, însă așa de răutăcioși, că nu lasă pe nici o altă pasăre să se odihnească pe insulă. Urmăresc chiar și pe oameni. Se nutresc cu pești. În timpul clocitului nu poți face doi pași fără să dai peste cuiburile lor. Mulțimea lor, probabil, face ca insula să fie roditoare.

În afară de păsări insula mișună de *șerpi negri*, (coluber hydrus)—de unde și numele ei de Insula Șerpilor—având capul mic, pântecele roșiat și o lungime de 4—5 picioare. Se nutresc cu păsări și se ascund în stânci. Sunt mai mult hidoși de cât râi.

În fine ultima clasă de stăpânitori ai insulei, și cei mai primejdioși în acelaș timp, sunt niște insecte numite *scolopendrae cingulatae*, care în cea mai mare parte se ascund în pământ ***).

Nordmann a observat în apă *raci negri* de patru feluri: cancer maenas, thalitrus montagii, eriphia spinofrons și grapsus variegatus.

II

Până aci am determinat cu date precise și după izvoare moderne situațiunea și topografia Insulei Șerpilor. În cele următoare să o studiem din punct de vedere archeologic și istoric.

Oricât de imaginare și închipuite, oricât de plătuite și fictive am fi dispuși să socotim astăzi în mintea noastră rece și pozitivistă nenumăratele notițe ce le găsim răspândite în literatura greco-romană despre această insulă celebră, totuși urmele și resturile ce au rămas neclintite, în cursul veacurilor și în mijlocul celei mai turbate mări cu toată furia valurilor ce se încearcă să le nimicească, ne silesc, fără voia noastră chiar, să admitem, că tradițiunea clasică despre Leuce este, cel puțin în parte, adevărată și ne impune în acelaș timp să examinăm, tot cu date sigure și cu monumente existente, întrucât mărturiile celor vechi sunt vrednice de credință.

*) F. Ukert, *Geographie der Griechen und Römer*, III pag. 448.

**) Philostrate, *Heroica*, pag. 244.

***) Murzachevici, *op. cit.* pag. 550.

Nici o altă parte a țărilor locuite azi de Români n'a atras atât de mult și așa de curând atențiunea și admirațiunea celor vechi ca Insula Șerpilor. Situată într'o mare de miracole, într'o mare, care înainte de dezvoltarea relațiunilor comerciale se credea ca cea mai întinsă — de unde numirea de mare prin excelență, *Pontus* — la nordul ei ne mai existând țări, — insula Leuce a devenit și mai miraculoasă prin faptul că a fost atribuită celui mai mare dintre vitejii Grecilor, lui Achile, celebrul erou al *Iliadei* lui Homer. În general cei vechi nu și-au putut forma niciodată o idee exactă despre Marea Neagră și împrejurimile ei. Spre apus lumea se întindea până la Columnele lui Hercule, spre răsărit până la Borysthene (Dniepru) și bogatul în fasani Phasis. Cunoștințe mai sigure dobândiră însă numai după ce se stabiliră coloniile romane pe țărmurile Pontului, în Istrus, Olbia, Callatis, Apollonia etc., în secolul al VII și al VI înaintea erei noastre. Din aceste vremuri începând, tradițiunea despre insula lui Achile se răspândește din ce în ce mai mult, din aceste vremuri Leuce e privită ca sanctuarul lui Achile, comun tuturor Grecilor de pe țărmurile Pontului Euxin.

Cel dintâiu scriitor, care înainte de Pindar ne pomeneste de Leuce, este *Arctinus din Milet*. Acest poet, pe la anul 777, în *Aethiopida* sa ne povestește cum Thetis „luând de pe rug pe fiul său, Achile, îl duse în insula albă”, ἐκ τῆς πυρᾶς ἀναρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὴν λευκὴν νῆσον διακομίζει *). Din aceste cuvinte ale lui Arctinus rezultă că deja pe la anul 777 a. Chr. exista tradiția despre consacrarea Leucei fiului lui Peleu și al Thetidei, cu toate că, o sută de ani mai târziu chiar, Ibycus din Rhegium și Simonide din Ceos și mai apoi poetul atenian Callistrat ne spun că Achile petrece în câmpiile elisee împreună cu alți zei și semizei **). Că Achile locuiește după moarte într'o insulă, nu este ceva nou, de oarece lăcașul de repaus al eroilor, după părăsirea vieții pământești, era insulele Oceanului. Astfel găsim bună oară pe Menelau locuind într'un ostrov al oceanului. Și pentru cei vechi Πόντος ἄβυσσος era tot un fel de ocean, dar mai primejdios.

Dacă însă Arctinus nu ne spune unde se află acea insulă albă, *Pindar* într'una din ode cântă: „în Pontus Achile are o insulă strălucitoare”.

Εχει
 *Εν δ' Εὐεῖνῳ πελάγει
 Φαιεννὰν Ἀχιλεὺς
 Νῆσον ***).

După Arctinus și Pindar, cel mai vechiu poet, care face mențiune de Leuce este *Euripide*. Marele tragic pune pé Thétis

*) Photius, cod. 239, la C. Müller, *Geographi Graeci minores*, I, pag. 397.

**) Köhler, *op. cit.* pag. 533.

***) Pindari, *Nemea* IV, 49.

să promită lui Peleu că „va vedea pe Achile locuind în lăcașurile insulare, pe țărnuțul cel alb din mijlocul Pontului Euxin, *)

*Αχιλλέα
Ὅψαι δόμονας ναίοντα νησιωτικόν
Λευκὴν ἐπ' ἀκτὴν ἐντὸς Εὐξείνου πόρου,

iar în alt loc pomeneste despre „țara bogată în păsări, de țărnuț cel alb, și frumoasa Cursă a lui Achile din Pontul Euxin”. **)

Τὰν
Πολυόρνιθον ἐπ' αἶαν,
Λευκὰν ἀκτὰν, Ἀχιλλῆος
Δομόρους καλλισταδόνος, Εὐ-
ξείνον κατὰ πόντον.

În acest ultim pasagiu al lui Euripide vedem pe lângă numirea insulei de *alba* amintindu-se și Cursa sau Dromul lui Achile. În adevăr eroul Grecilor era adorat de toate coloniile eline din jurul Pontului Euxin. Și de aceea nu trebuie să ne mire împrejurarea, că în Marea Neagră găsim închinare Pelidului și Leuce și Dromul.

Mica insulă din fața fluviului Borysthene (Dniepru, numită ἡ Βορυσθένης νῆσος, astăzi Berezan, cu toate afirmările lui Köhler, că ar fi fost *consacrată tot lui Achile*, după toate probabilitățile, n'are a face cu cultul acestui erou; pe lângă aceasta toți scriitorii antici, câți ne vorbesc de Leuce, nu ne pomenesc nimic despre insula lui Achile și vice-versa cei cari amintesc de aceasta din urmă, trec cu vederea pe cea dintâiu. Marea răspândire a cultului fiului Thetidei în Leuce și Drom și mai ales în Istrus și Olbia, unde după mărturia lui Dione Chrysostom se știa Iliada lui Homer pe de rost ***), se datorește faptului că Achile era eroul național al Ionienilor.

Arctin, Pindar și Euripide vorbind de insula Leuce ne spune numai, că ea se află în Marea Neagră, dar nu-i determină situațiunea. De oarece însă în literatura clasică, după cum vom vedea îndată, întâlnim acest nume dat și altor localități, ni se impune să cercetăm *care erau părerile celor vechi despre situațiunea insulei ce ne preocupă*.

Arctin, Pindar și Euripide, vorbind de insula Leuce, ne spune stare să-și facă o idee clară despre Marea Neagră în general și despre situațiunea Leucei în special. Pe aceasta din urmă unii o puneau prea la Nord, în fața fluviului Borysthene, confundând-o de multe ori cu insula ce poartă același nume, alții, geografi vestiți ca Ptolemaeu, o așezau prea la Sud, lângă țărmurile Moesiei Inferioare.

*) Euripidis, *Andromacha*, v. 1249.

**) Euripidis, *Iphig. in Taur*, v. 435. Cf. și Ukert. *loc. cit.* pag. 443.

***) Dionis Chrysostomi, *Oratio XXXVI Borysthen.* pag. 78, la Kohler. *op. cit.* pag. 632.

În *Heroica* sa, vorbind *Philostrat* despre Achile, ne spune că locuiește în Leuce, o insulă „pe care cei ce intră în Pont o au în stânga η τίθενται ἀριστεράν οἱ τὸ στόμα τοῦ Πόντου ἐσπλέοντες *). Mai puțin precis chiar decât *Philostrat* determină situațiunea insulei gramaticii *Stephan din Byzanțiu* și *Hesychiu*. Cel dintâiu, autor al dicționarului geografic *Ethnica*, vorbind pe la anul 910 d. Chr. de Ἀχιλλέως δρόμος, ne spune că „există și o insulă Achilea, pe care unii o numesc Leuce, ἔστι καὶ νῆσος Ἀχίλλεια, ὡς δ' ἔνιοι Λευκή; cel de al doilea, vestit gramatic *Alexandrin* de prin sec. III al erei noastre, cu câteva sute de ani prin urmare înaintea lui *Stephan* din Bizanțiu, se exprima aproape în aceiași termeni. La vorba Ἀχιλλεῖον πλάκα ne spune că ar fi identic cuvântul cu insula lui Achile, numită Leuce, τὴν Ἀχιλλέως νῆσον, τὴν Λευκὴν λεγομένην **).

Istoricul Roman, *Ammian Marcellin* greșește când așează insula noastră în apropierea Tauridei. Căci iată ce ne spune în scrierea-i citată mai sus: „De această Tauridă (azi Crimea) se ține și nelocuita insulă Leuce, consacrată lui Achile. Cei cari din întâmplare sunt aruncați aci, după vizitarea urmelor antice, a templului și a ofrandelor, închinatе aceluiaș erou, pleacă seara la nave, căci se zice că nu fără pericolul vieții înnoptează cineva aci. Sunt și ape în insulă și păsări albe, asemenea halcyonilor (păsări marine)”.
*In hac Taurica insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint quidam forte delati, visis antiquitatis vestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis, vesperi repetunt naves: aiunt enim, non sine discrimine vitae illic quemquam pernoctare. Ibi et aquae sunt, et candidae aves nascuntur halcyonibus similes. *)*

Ceva mai precis decât scriitorii citați a determinat pozițiunea Leucei, poetul *Alexandrin Lycophron*, care vorbind despre Achile ne spune că: „Locuiește de mult timp pe stânca albă de spume de la gurile mlăștinoase ale fluviului Celtic (Istrul)”.
 Δαρὼν φαληριῶσαν οἰκήσει σπύλον,
 Κέλτρων πρὸς ἐκβολαῖσι λιμναίων ποτῶν ***).

Unul dintre cei mai vechi geografi, *Scylax*, se exprimă în *Periplul* său: „Drumul în linie dreaptă de la Istru până la Criumetopon (Arietis frons, promontoriu în Chersonesul Tauric) e de trei zile și trei nopți. Dacă ia însă cineva țărmul, drumul e dublu, căci aci este un golf, în care se află o insulă, deșertă ce e drept, numită Leuce și consacrată lui Achile”.

*) *Philostrati, Heroica*, pag. 244.

**) *Stephanus Bizant.* și *Hesychius* la vorbele respective. Imitatorul lui *Homer*, *Quintus Smyrnaeus* (la vers III 671-779) și *Hermias*, scoliastul lui *Platon (Phadr. XIX)* vorbesc despre Leuce, însă numai în treacăt. Cf. *Köhler. op. cit.* pag. 543.

***) *Ammiani Marcelini, op. cit. XXII*, 8.

****) *Lycophronis, Cassandra*, v. 186.

Παράπλους εὐθύς ἀπὸ Ἰστροῦ ἐπὶ Κριοῦ μέτακτον τριῶν ἡμερῶν καὶ τριῶν νυκτῶν, ὁ δὲ παρὰ γῆν διπλάσιος· ἔστι γὰρ κόλπος. Ἐν τῇ κόλπῳ τούτῳ νῆσός ἐστι, νῆσος δὲ ἐρήμη, ἣ ὄνομα Λευκή, ἱερὰ τοῦ Ἀχιλλέως *).

Scriitorul anonim al „*Descrierei pământului*”, probabil Scymnus din Chios, după cum de obicei se crede, determină și mai precis depărtarea insulei noastre de continent. El vorbind despre Istru, care se varsă pe cinci guri **) în Pont zice între altele: „Peuce se numește după marea multime de pini πεύκη ce cresc pe ea. Drept în fața-i este așezată în mare insula lui Achile. Aceasta are o multime de păsări domestice și oferă un sfânt spectacol celor cari aci sosesc. De pe insulă nu se poate vedea nicăierea continentul, cu toate că acesta nu-i mai departe de cât patru sute de stadii, după cum spune Demetriu”.

Πεύκη δὲ λέγεται διὰ τὸ πλήθος ὧν ἔχει
Πευκῶν· ἐκ εὐθείας κατ' αὐτὴν πελαγία
Ἀχιλλέως ἡ νῆσός ἐστι κειμένη·
Ἔχει δὲ πλήθος χειρόηδες ὀρνέων
Θέαν ἱεροπρεπὴ τε τοῖς ἀφικνουμένοις.
Οὐ δυνατόν ἀπὸ ταύτης δ' ἰδεῖν χώραν τινά
Καίπερ ἀπεχούσης τῆς πέραν στάδια μόνον
Τετρακόσι', ὥς δὴ συγγράφει Δημήτριος ***).

Dionisiu Periegetul în scrierea sa „*Orbis Descriptio*” așează insula Leuce prea spre Nord, în fața fluviului Borysthene. Cităm pasagiul, căci el este important și pentru alte cunoștințe ce aflăm în el.

„În partea stângă a Pontului Euxin se găsește în mare o vestită insulă în fața lui Borysthene. Ea este închinată eroilor. Se numește Leuce, fiindcă animalele, care trăesc acolo, sunt albe. Se spune că prin văile deșerte ale insulei rătăcește sufletul lui Achile și al altor eroi, căci o astfel de recompensă s'a dat de Jupiter celor buni pentru virtutea lor; virtutea atrage după sine onoare eternă”.

* Ἔστι δὲ τις σκαῖον ὑπὲρ πόρον Εὐξείνιοι
Ἄντα Βορυσθένης μεγάλωννμος εἰν ἄλῃ νῆσος
Ἡρώων Λευκὴν μιν ἐπωνυμίην καλέουσιν,
Οὐνεκά οἱ τὰ πάρεστι κινώπεται λευκά τέτυκται·
Κεῖθι δ' Ἀχιλλῆος τε καὶ Ἡρώων φάτις ἄλλον

*) Scylacis Caryandensis. *Periplus*, 68.

**) În antichitate se cunoșteau mai multe brațe ale Dunărei, sau ale fluviului Celtic, care izvorăște dela Rin; Ptolemaeu ne spune că avea ca și Nilul șapte guri; Herodot, între alții, ne spune că avea numai cinci. În general se numărau următoarele șase brațe începând dela Nord: *Psitum*, *Boreum*, *Pseudostomon*, *Calum*, *Naracum* și *Sacrum* (Hieron sau Peuce).

*** Anonymi (vulgo Scymni Chii), *Orbis Descriptio*, 789-796; în *Geographi Graeci minores*. I, pag. 228. După cum se vede de aci, Scymnus citează un fragment din scrierea perdută a lui Demetrius din Callatis.

Ψυχὰς εἰλίσσασθαι ἐρημαίας ἀνὰ βήσας.

Τοῦτο δ' ἀριστήεσσι Διὸς πάρα δῶρον ἀπηδεῖ

Ἄντ' ἀρετῆς ἀρετὴ γὰρ ἀκήρατον ἔλλαχε τιμὴ (*).

În determinarea pozițiunii Leucei mai mult se apropie de exactitate geograful *Strabone*. Împărțind întreg Pontul în două jumătăți, așează în partea vestică *ἡ λευκὴ νῆσος*. Mai apoi ne spune „La cinci sute de stadii departe de revărsatul fluviului (Tyras, Nistru), se află în mare insula Leuce, consacrată lui Achile. Διέχει δὲ τοῦ στόματος ἡ νῆσος ἡ Λευκὴ, διαρμα πεντακοσίων σταδίων ἱερὰ τοῦ Ἀχιλλέως πελαγία **). Această cifră de 500 de stadii, autorul *Cresto* mației lui Strabone, din eroare o aplică distanței dintre Leuce și Peuce: „că insula Leuce se află în mare la o distanță de cinci sute de stadii spre răsărit de la Peuce și consacrată lui Achile,

Ὅτι ἡ Λευκὴ νῆσος ἀπὸ τῆς Πεύκης ἀπέχει πρὸς ἀνατολὰς στάδια πεντακοσία εἰς τὸ πέλαγος, ἱερὰ Ἀχιλλέως ***).

Am spus mai sus că în determinarea pozițiilor geografice niciodată cei vechi n'au putut ajunge la preciziunea noastră de astăzi. Ori cât de dezvoltat a fost în antichitate comerțul maritim, totuși, navigațiunea neajungând la perfecțiunea modernă, cei cari călătoreau pe apă, rareori se hasardau să plutească pe întinsul mării și mai ales în *Pontul neospitalier*. Peste tot cei vechi au rămas navigatori de țärm. Direcțiunea nordică pentru cel care pleacă din Bosforul Tracic este fluviul Borysthene. Istrul chiar, ca să se verse în mare, își îndreaptă mai întâi cursul spre miază noapte. Strabone ne spune că el nu se varsă departe de gurile lui Tyras și Borysthene. De aceea geograful roman *Pomponius Mela* se exprimă: „Leuce, situată la revărsatul lui Borysthene, e foarte mică și poartă numele de Achillea, fiindcă aci Achile a fost îngropat”.

*Leuce, Borysthenis ostio objecta, parva admodum, et quod ibi Achilles situs est, Achillea cognomine. ****).*

Trecând peste inexactitatea, că Achile ar fi fost înmormântat în Leuce, când se știe că cenușa sa a fost îngropată pe țărmurile Troadei, trebuie să observăm că aci nu este vorba de mica insulă Borysthenes (Berezan), din fața fluviului cu acelaș nume, ci de Leuce, care una singură se află în întreg Pontul Euxin.

Acceași confuziune între insula Borysthene și Leuce se pare că face și *Pliniu*. Distanțele însă ce are grije să le dea marele naturalist îi luminează textul. „Apoi pe țärm portul Acheilor; insula lui Achile, vestită pentru mormântul acestui erou; la

*) Dionysii, *Orbis Descriptio*, 541-548. Acceași eroare face Conon în *Narațiunile sale*, Cononis. *Narrat.* XVIII, 257-258, la Köhler, *op. cit.* pag. 545.

**) Strabonis, *Geographica*, VII. 3, Cf. Ukert, *op. cit.* pag. 444.

***). *Chrestomathiae ex Strabonis*, lib. VII, 19, în *Colecțiunea Geograph.* II pag. 568.

****) Pomponii Melae, *De Situ Orbis*, II, 7.

125.000 de pași o peninsulă numită Cursa lui Achile.

Rursus in littore portus Achaeorum; insula Achillis, tumulo ejus viri clara. Et ab ea CXXV millibus passuum peninsula... cognominata Dromos Achilleos". *) Și în paragraful următor din aceeași carte: „În fața lui Borysthene se află Achillea numită și Leuce și Macaron (Μακάρον, a fericitorilor). Observațiunile din zilele noastre o așează la 140.000 pași de Borysthene, la 120.000 de Tyras și la 50.000 de Peuce. Circuitul îl are de 10.000 pași.

„*Ante Borysthenen Achillea est supra dicta, eadem Leuce, et Macaron appellata. Hanc temporum horum demonstratio a Borysthene CXL.M., ponit, a Tyra CXX.M., a Peuce insula quinquaginta M. Cingitur circiter decem M. passuum*”.

În veacul al III după Chr. C. Iuliu Solin făcând în scrierea-i intitulată *Polyhistor* niște extrase după Pliniu vorbește și despre Leuce, fără ca să adauge însă vre-o nouă idee. „În fața lui Borysthene se află insula lui Achile cu un templu sacru, de care templu nici o pasăre nu se apropie și cele care din întâmplare ar fi zburat spre el, în grabă o iau la fugă”.

„*Ante Borysthenem Achillis insula est cum aede sacra quam aedem nulla ingreditur ales: et quae forte advolaverit, raptim fuga properat*”. **)

Acceasi situațiune atribue ostrovului ne- și poetul și gramaticul Priscian în poema sa *Periegesis*, tradusă liber după Dionysiu, citat mai sus: „În partea stângă a Pontului Euxin și în fața fluviului Borysthene se află o insulă, care se numește Leuce, fiindcă hrănește pe ea multe păsări albe ca zăpada. Se înalță și mai spune că aci sufletele eroilor vestiți petrec în tihnă, frumoasă recompensă a virtuții”.

Est etiam laevis Euxini partibus una.

Quam Lencen perhibent, adversa Borysthenis amni,

Pascit aves quoniam multas candore nivali.

Hic animas perhibent heroum laude potentes

Degere securas, virtutis munere pulchro”. ***)

Mai multe date asupra configurațiunei insulei Leuce ne dă Festu Rufu Avien în poema sa „*Descriptio orbis terrae*”, tradusă după opera lui Dionysiu. „Dacă de aci începe cineva să taie în stânga apa de marmoră a Pontului Euxin, pe unde fluviul Borysthene se aruncă în mare, va zări de departe culmile Leucei. Leuce cu vârfurile cele albe, Leuce reședința sufletelor; căci după tradiție aci petrec sufletele pașnice ale eroilor, aci unde din cauza golfului celui întins stâncile formează peșteri găunoase, aci unde stâncile se desfac prin măcinarea pământului și bolta lor scobită atârnă deasupra. Acestea sunt darurile celor pioși, căci Jupiter

*) C. Plinii Secundi, *Naturalis Historiae*, IV. 26 și 27.

**) C. Iulii Solini, *Polyhistor*, XIX, cf și Köhler, *op. cit.* pag. 546.

***) Prisciani, *Periegesis*, v. 557-561. Cf. Dionysii, *Orb. Descrip.* citat pag. 398.

i-a scos pe ei din adâncurile întunecate, căci virtutea nu cunoaște pe Erebus (Infernul)".

Si quis laeva dehinc Euxini marmora sulcet,
Ora Borysthenis qua fluminis in mare vergunt,
E regione procui spectabit culmina Leuces:
Leuce cana jugum, Leuce sedes animarum,
Nam post fata virum semper versarier illic
Insontes ajunt animas, ubi concava vasto
Cedit in antra sinu rupes, ubi saxa dehiscunt,
Molibus exesis, et curvo fornice pendent.
Haec sunt dona piis: sic illos Juppiter imis
Exemit tenebris, Erebi sic inscia virtus. *)

Dacă autorii citați până aci au fixat pozițiunea insulei Leuce prea la Nord, *Ptolemaeu* și imitatorii săi o pun prea spre miază-zi. Marele geograf și astronom în cartea a treia a *Geografiei* sale o admite lângă țărmul Moesiei inferioare, împreună cu unica insulă Borysthenis. „Lângă țărmul amintit al Moesiei inferioare se află insula Borysthenis și Leuce a lui Achile”.

Νῆσοι δὲ παρόκεινται τῇ κάτω Μυσίᾳ τῷ εἰρημένῳ μέρει τοῦ Πόντου, ἢ τε καλουμένη Βορυσθενίς νῆσος, καὶ ἡ Ἀχιλλέως ἢ Λευκὴ νῆσος **).

Pe *Ptolemaeu* îl urmează întocmai *Tzetzes*, poet din secolul al XII. „Lângă țărmul pontic al Moesiei se află două insule: una e insula Leuce a lui Achile, cea de a doua insula Borysthenes”.

Μυσίας νῆσοι δύο

Χύσιν πρὸς αὐτὴν ποντικὴν τεθειμέναι.

Ἀχιλλέως νῆσος μὲν ἡ Λευκὴ μία,

Βορυσθενίς ἄλλη τε νῆσος δευτέρα ***).

Iornandes în *Istoria Goților* menționând și insula Leuce, ne spune numai că se află înaintea Istrului. „Ad cujus ostia (Danubii) insula est in fronte, Achillis nomine”. ****)

Intr'un important pasagiu din *Laconica*, important mai ales din cauza multelor informațiuni ce ne dă, *Pausania* ne spune: „La gura Istrului se află în Pontul Euxin o insulă, cu numele Leuce; periplusul ei e de douăzeci de stadii, acoperită toată de o pădure și plină de animale sălbatice și domestice, având un templu și o statuie. Leonim ne spune că a văzut pe Achile, pe Ajace a lui Oileu și pe al lui Telamon, că se află împreună cu ei și Patroclu și Antiloc și că Elena trăiește împreună cu Achile”.

Ἔστιν ἐν τῷ Εὐξείνῳ νῆσος κατὰ τοῦ Ἰστρου τὰς ἐκβολὰς ὄνομα μὲν τῇ νήσῳ Λευκὴ, περίπλους δὲ αὐτῇ σταδίων εἴκοσι, δασεία δὲ ὅλη πάσα,

*) Ruffi Festi Avieni, *Descriptio Orbis terrae*, v. 720-729.

**) Ptolemaei, *Geographia*, III, 10, la Köhler, *op. cit.* pag. 546; în harta IX a lucrării sale, Ptolemaeu o pune înaintea lui Borysthenes.

***) I. Tzetzes, *Chilad.* XII, *Hist.* 396. v. 937-940. Cf. Ukert, *op. cit.* pag. 445.

****) Iornandes, *De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis*, cap. V.

καὶ πλήρης ζώων ἀγρίων καὶ ἡμέρων, καὶ ναὸς Ἀχιλλέως καὶ ἄγαλμα ἐν αὐτῇ. — Λεώνυμος — ἰδεῖν μὲν ἔφασκεν Ἀχιλλέα, ἰδεῖν δὲ τὸν Ὀϊλέως καὶ τὸν Τελαμῶνος Αἰάντα, συνεῖναι δὲ καὶ Πάτροκλόν σφισι καὶ Ἀντίλοχον. Ἐλένην δὲ Ἀχιλεὶ μὲν συνοικεῖν *).

Ca și Pausania, filosoful *Maxim din Tyr* așează insula Leuce la gura Istrului, „Achile locuiește în insula din dreptul Istrului în marea Pontică, templul lui Achile și altarele lui Achile; și de bună voie nimenea nu călătorește acolo, decât ca să aducă jertfe; făcând sacrificii, intră în templu”.

* Ἀχιλλεὺς νῆσον οἰκεῖ εὐθὺ Ἰστρου κατὰ τὴν Ποντικὴν θάλασσαν, Ἀχιλλέως ναὸς καὶ βωμοὶ Ἀχιλλέως, καὶ ἐκὼν μὲν οὐκ ὄν τις προσέλθῃ, ὅτι μὴ θύσων. Θύσας δὲ ἐπιβαίνει τῆς νεῶς **).

În fine spre a termina cu expunerea cunoștințelor celor vechi în privința determinării pozițiunii insulei Leuce, trebuie să mai amintim că istoricul Arrian, care trăia în jumăătatea întâia a secolului al doilea al erei noastre, așează, din auzite, insula Șerpilor înaintea gurei, numită Psilon, a Dunării, în loc s'o fixeze înaintea brațului Calonstoma.

În rezumat, din pasagiile de până aci, citate din autori Greci și Romani, — citate în întregime cu scopul de a sprijini afirmările noastre de mai târziu, — s'a pufut vedea că anticitatea greco-romană n'a avut o idee clară despre pozițiunea insulei noastre. Unii ne spun numai că se află în Pontul Euxin, alții o pun prea la Nord, alții prea la Sud, alții o confundă cu mica insulă Borysthene, alții în fine o așează la gurile Dunării, fără a-i determina însă distanța. Adeseaori greșelile și afirmările unuia se găsesc neîndeptate și necontrolate la altul care-l urmează. *Circuitul insulei* după măsurătorile exacte moderne e de 10 stadii, după Pausania de 20, după Philostrate de 30 și după Pliniu de 80.

III

Până aci am vorbit, după scriitorii moderni și antici, despre topografia și geografia insulei Șerpilor. Să vedem în cele următoare care este tradițiunea despre acest curios ostrov, cari au fost locuitorii și stăpânitorii lui și să studiem în urmă mănunchetele acți descoperite. Frumoasa poveste despre Leucé, în parte, am putut-o vedea din autorii pomeniți mai sus, în întregimea ei însă o găsim la contemporanul lui Adrian, la prea învățatul istoric și filosof *Flaviu Arrian*. Cităm în traducere această drăgălașe istorisire:

„Dacă din dreptul acestei guri (Psilon a Istrului) plutești cu vântul de Nord spre largul mării, îți stă înaintea o insulă pe care o numesc unii Insula lui Achile, alții însă Cursa lui Achile,

*) Pausaniae, *Lacon XIX*. § 11.

**) Maximi Tyrili. *Dissertatio XV*, 7.

alții în fine Alba, pentru culoarea sa. Se zice că Thetis a scos-o din mare pentru fiul ei, și că Achile o locuiește. În adevăr, că se găsește în ea un templu al lui Achile și o statuie de lemn, care este o lucrare veche. Insula însă este deșartă de oameni și e păscută de capre nu multe la număr, pe care cei ce se opresc le aduc jertfă lui Achile. Și daruri multe sunt puse în templu, precum fiole, inele și pietre mai de preț.

„Toate aceste daruri sunt închinat lui Achile și inscripțiile de pe ele, unele în latinește, altele în grecește, în fel de fel de metre, sunt laude, iarăși pentru Achile. Iar unele sunt și pentru Patroclu, de oarece îl cinstesc și pe Patroclu împreună cu Achile, acei cari vor să placă lui Achile. Și mai locuiesc pe insulă o mulțime de păsări fulice, lări și coturnice de mare nenumărat de multe. Aceste păsări servesc templul lui Achile. În fiecare zi de dimineață ele zboară spre mare și apoi de la mare muindu-și aripele, zboară repede spre templu și-l stropesc. Când este stropit îndeajuns, ele mătură podeala tot cu aripele.

„Unii istorisesc și acestea, că: dintre cei ce se coboară pe insulă, cei veniți înadins, aduc pe corăbii victime, pe care parte le jertfesc, parte le lasă libere în onoarea lui Achile; iar cei cari vin împinși de vr'o furtună, de vreme rea, cer de la însuși zeul o victimă, întrebând pe oracul în privința sacrificiului: dacă nu-i mai bine și mai folositor să înjunghie pe aceea, pe care au ales-o după chibzuiala lor, pe când păstea, depunând în același timp și prețul care li se pare lor potrivit.

„Dacă oraculul îl respinge, — căci se află și oracule în templu, — ei adaugă la preț, dacă iar respinge, adaugă iarăși, până când primind, ei cunosc că prețul e de ajuns. Atunci victima stă de voia ei și nu mai fuge. Și în chipul acesta bani mulți sunt dăruți eroului drept preț al victimelor.

„Se mai zice, că Achile se arată în vis celor ce se coboară pe insulă, iar celor ce plutesc, când nu sunt departe de ea, îi se arată pe mare și le spune ce parte a insulei este mai bună pentru debarcat și pe unde să se apropie. Alții mai spun că fiind în veghere, li s'a arătat Achile pe catart ori pe vârful antenei, în acelaș chip ca și Dioscurii. Cu atâta doară, Achile mai puțin decât Dioscurii, căci aceștia se arată ori și pe unde celor ce plutesc și cei ce îi văd sunt mântuiți, pe când acesta (Achile) se arată numai celor ce plutesc spre insula lui. Iar alții în fine mai spun că au văzut și pe Patroclu arătându-se în vis.

„Și le scriem acestea despre insula lui Achile, auzindu-le sau de la acei cari s'au coborât ei înșiși pe insulă, sau de la cei ce le-au auzit de la alții, — și mie mi se pare că nu-s vrednice de crezare. Căci eu sunt convins, că Achile a fost un erou — ca nimenea altul — judecând după noblețea și frumusețea lui, după tăria-i sufletească, după moartea-i prea timpurie, după poema lui Homer despre el, și după firea amoroasă și prietenoasă,

care l-a făcut să-și dorească moartea, după celor sie-și iubiți". *)

Dintr'acest citat al lui Arrian, confirmat și de alte mărturii aduse mai sus, se vede care era mitul despre originea Insulei Șerpilor și care era tradițiunea ce în antichitate se lega de numele acestui ostrov. Neptun puternicul zeu al apelor, ar fi scos la rugăciunile Thetidei, din valurile spumegânde ale mării, pentru fiul ei, insula, căreia îi s'a dat numele de Λευκή, alba **). Voia anume Thetis ca fiul său, scăpându-se odată de toate mizeriile lumii acesteia, să-și petreacă după moarte veșnicia în liniște și tihnă în depărtatele regiuni ale Nordului. Pe lângă numele de *Leuce* mai purta în vechime ostrovul nostru numele de „*Insula lui Achile*” *Achillea* și *Macaron* (insula fericitilor la Pliniu, în al cărui text probabil era scris cu caractere grecești: Μακάρων).

Cele din urmă trei numiri le are insula evident după stăpânul ei, Achile, care împreună cu sufletele fericitilor (μακάρων) eroi Patroclu, Ajace, Antiloc, etc., despre cari de altfel vom vorbi mai târziu, în loc să petreacă în câmpiile elisee, trăiesc în mijlocul celei mai periculoase mări. De unde însă numele de λευκή alba? Chestiunea n'a fost deslegată în antichitate și nedeslegată rămâne și în prezent. Cu toate acestea nu este fără interes să se cunoască diferitele păreri în această privință. Unii o numesc *albă* din cauza spumelor ce formează valurile isbindu-se de stâncile ei, de aceea Lycophron în pasajul citat o numește φαληριῶσαν σάλλον, stâncă acoperită de spume; alții din cauza culorii albe, după cum ne spune Arrian, οἱ δὲ λευκὴν ἐπὶ τῆς χροῖας ὀνομάζουσιν alții din cauza țărurilor ei albi, după cum se vede în Euripide, în cele două pasagii, despre care am vorbit mai sus, λευκὴν ἐπ' ἄκτῃν și λευκὴν ἄκτῶν și după cum rezultă și din Avien, *Leuce cana jugum*; alții din cauza nenumăratelor păsări, care îi acoper țărurile, după cum rezultă din pasajul tradus din Euripide, unde marele tragic o numește πολυόρνιθος; alții în fine, și aceștia sunt cei moderni, din cauza construcțiunilor de marmură albă, ale căror urme se văd încă și astăzi pe insulă.

Populațiunea de odinioară a Leucei se compunea din păsări și animale, — despre șerpi cei vechi nu pomenesesc nimic. Dintre

*) Arriani, *Periplus Ponti Euxini*, 32 și 33. Traducerea acestui pasaj s'a făcut și de Domnul S. Mehedinji, pe când se afla la Paris, și s'a publicat în *Buletinul societății geografice române*, 1893.

**) În antichitate purta același nume, dat după culoarea albă, mai multe alte localități, dintre care enumărăm aci câte-va, după Köhler, *op. cit.* pag. 723: O peninsula în Acarnania, numită Leucas; Leuce vis-à-vis de Cydonia din Creta; altă Leuce lângă promontoriul Itanum, tot din Creta; Albion, vechiul nume al Angliei; cinci insule lângă Lesbos, fie-care având numele de Leuce; o insulă puțin depărtată de țărmul Arabiei; alta lângă țărmul Lybiei și mai multe în aceeași parte; țărmuri de mare: Laodicea, oraș al Siriei, odinioară Λευκή ἄκτις; țărmul de lângă Halicarnas; două localități, una pe țărmul Lybiei, alta pe al Propontidei, etc.: promontoriul Acarnaniei, Leucas; altul în Bosforul Tracic; alt promontoriu în Eubea, altul în Lybia, etc.; munții albi ai Cretei; orașul Alba Longa, Leuce, oraș în Ionia, altul în Smirna, Λευκή ἄκτις oraș grecesc în Propontida, Λευκή κόμη, oraș în Arabia, etc.

cele trei feluri de păsări mai trăesc și astăzi după mii de ani, numai larii cei albi și frumoși. Și întocmai după cum la Hiperborei amoroasele lebede, scoborându-se în stoluri din munții Riphei și sburând împrejurul templului lui Apolline îl măturau cu aripile lor, tot astfel păsările Leucei, după ce-și înmuiau penele în undele mării, dând ocol templului, îl stropeau și-l măturau. Nu îndrăsniau însă să zboare pe deasupra sanctuarului eroului. Naturalistul Pliniu ne spune că „în Beotia prepelețele nu pot să zboare peste hotarele țării și în Pont nici o pasăre peste templul cel sacru din insula, în care este îngropat Achile.

„Perdices non transvolant Boetiae fines in Attica: nec ulla avis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei aedem”. *)

Pentru caprele aduse lui Achile jertfă sau dăruite și libe-rate, pământul Leucei putea oferi destulă pășune. Că acestea sau astfel de animale au trăit mai mult timp sau chiar au fost cultivate pe insulă, rezultă din faptul, că s’au găsit urme de staule, niște construcțiuni despre care vom vorbi de altfel mai târziu.

Nu putem ști în afară de caprele lui Arrian ce fel de animale sălbatice și domestice vor mai fi fost pe insula, *πλήρης ζώων ἀγρίων καὶ ἡμέρων* după cum ne spune Pausania **). În afara de acest călător și geograf nimenea nu ne vorbește nici despre ulmii și plopii, așezați pe rând în jurul templului și despre cari ne spune Philostrat: „În insulă cresc și arbori, ploi și ulmi etc. ***) după cum se întâmplă, cari sunt împrejurul templului și cresc în șir, *Δένδρα τε ἐν αὐτῇ πεφύκει, λευκαὶ τε καὶ πτελέαι, τὰ μὲν ἄλλα, ὥς ἔτυχε, τὰ δὲ περὶ τὸ ἱερόν, ἐν κόσμῳ ἤδη ****)*).

În insulă Achile avea un templu. Mulți scriitori, chiar dintre cei citați până aci, ne spun că Pelidul ar fi înmormântat în Leuce — și Martianus Capella, confundând Leuce cu Borysthenis, comite o îndoită eroare, punând în aceasta din urmă mormântul lui Achile: *„Borysthenis, propter Achillis insulam, ejus sepulcro celebratam”*, — în realitate însă se știe că eroul lui Homer a fost îngropat pe țărmurile Troadei. Vom reveni mai târziu asupra acestui templu celebru.

Insula și viața de pe insulă o aflăm amănunțit descrisă în opera citată a lui Philostrat. Vom urmări pe acest scriitor tra-ducându-l și pe alocurea rezumându-l. Cu toate că amorul își are de locuință ochii, — zice Philostrat — și de aceea poezii cântă amorul, totuși Achile și Elena înaintea tuturor, nevă-zându-se niciodată unul pe altul, unul fiind la Troja, celalt în Egipt, din auzite numai s’au iubit cu înfocare. Fiind destinați

*) Plinii, *Naturae Historiae* X, 41.

**) Pausaniae, *loc. cit.* pag. 401.

***) τὰ μὲν ἄλλα.

****) *Heroica*, pag. 224, ed. Boissonade. |

să trăiască împreună și în jurul Troii neexistând nici o insulă potrivită, Thetis se rugă de Neptun să scoată din mare vre-o insulă pentru fiul ei. Stăpânul mării o ascultă și îndreptându-și privirile pe întinsul Pontului și negăsind nici o insulă, a scos din valurile mării insula Leuce, pentru Achile și Elena de locuit, pentru corăbieri însă ca loc de retragere. Neptun — continuă mai departe Philostrat — creia insula Leuce din materialul adus din Scitia și depus pe fundul mării de rîurile Thermodonte, Borysthene și Istru. Aci se văzură și se îmbrățișară mai întâiu Achile și Ellena, aci veniră la nunta lor însuși Neptun și Amphitrite, toate Nereidele, Fluviile și Demonii toți câți se aflau în Pont și Maeotida... Oamenilor, cari se apropie de țarm, insula li se pare sfântă, căci ea este un liman ospitalier al navelor.

Dealtfel nimenea nu poate să-și facă aci locuință, nici Greci și nici Barbari. Iar cei cari vor fi debarcat în insulă, după sacrificiu, trebuie să plece la apusul soarelui și să nu înopteze aci, iar dacă un vânt contrariu îi oprește de a pluti pe mare, să se repauzeze în golf pe corăbii. Seara se zice că Achile și Elena se ospătează împreună și-și cântă cântece unul altuia, celebrând chiar și pe Homer. Căci Achile se fălește că musa Caliope i-a dat lui darul poeziei.

Philostrat, lăudând cântecele lui Achile, ne citează următorul :

„Tu reține, care dealungul nenumăratelor unde, locuești țărmlor marelui Pont, lira te cântă cu mâinile mele: Cântă-mi pe divul Homer, gloria oamenilor, gloria necazurilor mele, din cauza căruia n'am murit, din cauza căruia Patroclu al meu trăește, din cauza căruia iubitul meu Ajace este de o potrivă cu zeii, din cauza căruia cele învinse și celebrate sunt laudate, din cauza căruia n'a perit Troja”.

Ἀχὼ παρὰ μυρίων ὕδαρ,
Μεγάλου ναίουσα πλευρὰ Πόντου,
Ψάλλει σε λύρα διὰ χειρὸς ἐμᾶς.
Σὺ δὲ, θεῖον Ὅμηρον ᾄειδε ἐμοὶ
Κλέος ἀνέροιν, κλέος ἀμετέροιν πόνοιν.
Δι' ὃν οὐ θάνατον, δι' ὃν ἔσται μοι
Πάτροκλος, δι' ὃν ἀθανάτοισι ἴσος
Αἴας ἐμός, δι' ὃν ἂ δορίληπτος
Ἀειδομένα σοφοῖς, κλέος ἦρατο,
Κοῦ πέσε Τροία *).

Apoi Philostrat continuă: „Cam astfel erau cântecele, melodia lor însă admirabilă și divină. Și așa de puternic străbătea peste valurile mării, încât călătorii în loc de admirațiune erau cuprinși de un sentiment de groază. Cei cari au fost purtați spre această insulă spun că au auzit și freamătul cailor, și sgo-

*) Philostrati, *op. cit.* pag. 250.

motul armelor și strigătul de războiu. Iar dacă o corabie, mânăta spre Leuce, caută să ancoreze în partea de miază-noapte sau miază-zi a insulei, apare pe pupă Achile arătându-le în ce parte să cârmească luntrea. Și mulți dintre cei cari s'au întors din Leuce ne spun că îndată ce au zărit insula și îndată ce s'au abătut din nemărginita mare se îmbrățișează unul pe altul și de bucurie varsă lacrimi. După ce au salutat și au debarcat în insulă, se îndreaptă spre templul lui Achile, ca să-i aducă rugăciuni și sacrificii, iar animalul pentru jertfă vine de bună voie și se așează înaintea altarului".

Am putut vedea din cele de până aci, că stăpânul insulei era Achile, care împreună cu soția sa, frumoasa Elena — Achile era al cincilea bărbat al acesteia — și însoțiți de eroii Patroclu, cei doi Ajax și de Antiloc, își duceau viața după moarte în liniște și fericire.

Locuitori nu se aflau în Leuce, după mărturisirea tuturor scriitorilor citați. De aci însă nu rezultă, după cum crede Köhler, că insula era deșartă de preoți cari îngrijeau templul, oracolul, vitele de jertfă și în fine tezaurul eroului.

Cu toate că nici unui muritor nu-i era permis să petreacă noaptea pe insulă, totuși, se spune că Achile, contrar obiceiurilor altor zei, era prevenitor și ospitalier. Bunăvoința și ospitalitatea lui se poate vedea din următoarele două povestiri ce ne-au procurat *Maxim din Tyr* și *Philostrat* în operele lor citate. Un vizitator al Leucei, obosit de drum, adormi fără voie și îl apucă noaptea pe insulă. Achile îl văzu, îl deșteptă și îl duse în palatul său, unde în prezența Thetidei și a altor zeități, îl ospătă, oferindu-i mâncări alese și, în vreme ce Patroclu îi vărsa vin, Achile însuși îi cânta cu lira *).

Un neguțător, care venea des pe la Leuce, și pe care Achile îl primea întotdeauna cu bunăvoință, odată a fost însărcinat, se zice, de stăpânul insulei să-i aducă din Iliu o tânără fată troiană, pe care i-o indicase. Streinul mirându-se îl întreabă: Ce trebuință poți avea de această sclavă din Troia? Fiindcă e din familia lui Hector, răspunse Achile, și odraslă din sângele lui Dardan și Priam. Neguțătorul crezând că Achile e împins de amor pentru tânăra fată, îi îndeplini cererea și se întoarse după câțva timp cu juna troiană. Eroului îi păru bine de aceasta, îi mulțumi și îi ordonă să o țină în corabie, probabil după cum credea neguțătorul, fiindcă era cu desăvârșire interzis oricărei femei să calce pe insulă. Seara Achile invită pe strein în incinta templului, ca să se ospăteze împreună cu el și cu Elena. Neguțătorul sosi la ora hotărâtă, mâncă și în urmă primi o însemnată sumă de bani. Achile îl declară totdeauna și pentru totdeauna oaspe al său, asigurându-l, că va face bune afaceri în negoțul ce-l poartă și că va avea o bună călătorie pe mare.

*) *Maxim din Tyr. Diss. XV, pag. 173, la Köhler, op. cit.*

Când sosi ziua Achile îi zise: Pleacă acum, ia-ți darurile și lasă-mi pe țărm fecioara trojană. Abia se depărtă de un stadiu, când neguțătorul și mateloții auziră vaelele și strigătele îngrozitoare ale nefericitei, pe care Achile o sfâșia într-o mie de bucăți.*)

Tot Philostrat ne-a păstrat încă o interesantă povestire, despre insula Leuce. Fiicele lui Marte, războinicele Amazoane — etimologia Philostrat o reduce la *αμαζόνες*, fără—mamele,—și-au găsit sfârșitul lor în lupta cu Achile pe Insula Șerpilor. Dar să urmărim pe autorul *Heroiceî*: Niște neguțători și constructori de corăbii au fost aruncați de o furtună pe țărmurii ținutului Amazoanelor, dintre Phasis și Thermodonte. Prinși de ele, fură aruncați în lanțuri, pentru ca să poată apoi fi duși și vânduți Sciților antropofagi. Pe una dintre Amazoane coprinzând-o mila de frumusețea unui tânăr prizonier, și din aceasta născându-se apoi o dragoste, se rugă cu stăruință de regina, soru-sa, ca streinii să nu fie vânduți. Deslănțuiți și petrecând împreună cu Amazoanele, ei începură să învețe limba acestor femei. În povestirile lor vorbindu-le despre furtunile de pe mare, veni odată vorba și despre bogățiile templului (lui Achile), de care nu erau departe în călătoria lor. Auzind aceasta Amazoanele se bucurară, că au pus mâna pe niște oameni cari știau să plutească și să facă corăbii. Acești bărbați construiră din pădurile ce le oferiau un bogat material, nave potrivite pentru a le transporta cu caii lor cu tot, căci Amazoanele se decisese acum să învingă pe Achile într-o luptă equestă (pe jos Amazoanele erau simple femei). După ce învățară, atunci mai întâiu, arta navigațiunei, imbarcându-se de la gura Thermodontelui pe cincizeci de corăbii, ajunseră la templul lui Achile, oprindu-se în mare la o distanță de 2000 de pași. De aci porunciră prizonierilor lor să taie arborii ce împodobiau de jur împrejur templul. Securile însă se întorceau înspre capetele și gâturile tăietorilor și în scurt timp toți căzură morți lângă arbori. Amazoanele strigând se repeziră cu furie asupra templului. Achile însă, crunt și amenințător, întocmai ca odinioară înaintea Seamandrului și a Iliului, uitându-se spre iepele ce le purta, le îngrozi mai tare decât ca să le mai poată conduce cu frânele. Scuturându-se le trântesc jos, le calcă cu copitele, ca niște lei turbați le sfâșie, le sfărâmă piepturile și le smulg brațele, pe care le mănâncă. Sătule de carne omenească, pline de sânge și nebune, alergau pe insulă. Oprindu-se pe un promontoriu, uitându-se la întinsul mării și socotindu-l o vastă câmpie, se aruncă în mare. Apoi navele Amazoanelor isbindu-se între ele în urma unei groaznice furtuni se cufundară și se încară una câte una. Multe din cele naufragiate fiind aruncate spre templu și oamenii pe jumătate vii fiind împrăstiați pe insulă, Achile făcu o puri-

*) Philostrati, *op. cit.* pag. 254-257.

ficațiune, atrăgând apele Pontului, care trecând peste ostrovul său îl lăsară nepătat și purificat. *)

Ospitalitatea lui Achile se poate vedea și din împrejurarea, că adeseaori veniau în insulă oameni, cari să viziteze antichitățile și ofrandele aduse eroului. Ammian Marcellin în pasagiul citat mai sus ne spune: *visis antiquitatis vestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis...*

Între oaspeții lui Achile se menționează eroul tesalian Protesilau, care își trăia vecinicia în Chersonesul Tracic și de unde adeseaori vizita pe Achile în Leuce. Tot în această insulă Leonym, generalul Crotoniaților, vizitând într-una din zile pe Achile, întâlni și pe Elena, care îl însărcină să spună lui Stesichor, că, dacă voește să-și redobândească vederea, să compună o palinodie.

Nu arareori și Achile își părăsia insula, fie ca să facă exerciții în *Cursa* sa, fie ca să ia parte în războaiele ce le purtau Grecii.

* * *

În evul mediu Insula Șerpilor poartă mai multe numiri, care de care mai arbitrar. Se spune că ea s'a numit *Selina* sau *Cacearia*, probabil Chazaria, numire luată dela neamul Chazarilor, cari au stăpânit-o, sau *Isola Rosia*, adică rusă, sau *Nisi*, sau *Rubra* și *Rubea* etc.

În harta lui Fredutius de Ancona din secolul al XV-lea, insula Leuce o găsim numită *Fidonixi*, vorbă coruptă din *Phidonsi* sau *Fidonsi*, din *φιδος* și *νῆσος*, Insula Șerpilor, sau cu numele turcesc *Ilan Adassi* **).

La anul 1856 Insula Șerpilor devine proprietate turcească, iar la 12 Aprilie 1879 e ocupată de Români, fiind ministru de război Dabița.

*) *Philostrati*, op. cit. p. 258-266. El ne spune totodată că această nefericită expedițiune s'ar fi întâmplat la anul 168 d. Chr.

**) Amănunte vezi în Köhler. op. cit. pag. 607.

TĂCERE

(EDGAR ALLAN POE)

Ascultă-mă, îmi zise diavolul, punând dreapta lui capătai sub capul meu.

Tinutul, de care îți vorbesc, este un ținut solitar în Lybia, pe țărmurile râului Zaira. Și acolo nu e nici liniște, nu e nici odihnă.

Apele râului sunt de culoare galbenă ca de șofran și ele nu curg în mare, ci se frământă, neîncetat, sub învâpăiața privire a soarelui. Deoparte și dealta a acestui râu, pe prundul mocirlos, se întinde pe o distanță de câteva mile un pustiu palid cu nuferi gigantici. Ei suspină unul către altul în singurătate, își înalță spre cer gâturile lor lungi de spectre și își leagă într-o parte și într'alta capetele lor nenumărate.

Și din ei se ridică un murmur întunecat ca murmurul unui părau subteran.

Iar ei suspină unul către altul.

Imperiul lor, însă, are un hotar și acest hotar e o pădure înaltă, mohorâtă, plină de groază. Acolo, întocmai ca talazurile din jurul Hebridelor, arborii sunt într-o perpetuă neliniște.

Și cu toate acestea nu e nici pic de vânt și uriașii arbori seculari se leagă vecinic într-o parte și într'alta, cu o larmă adâncă. Iar din creștetul lor se strecoară picătură cu picătură o rouă eternă.

Și la rădăcina lor niște flori veninoase se zvârcolesc într'un somn neliniștit.

Și pe deasupra tuturor, cu un șgomot răsunător, norii grei se grămădesc bubuind spre apus, tot spre apus, până ce se prăbușesc în trambă după zidul înflăcărât al orizontului.

Cu toate acestea nu e nici pic de vânt și pe țărmurile râului Zaira nu e nici liniște, nu e nici odihnă.

Era noapte și ploaia cădea și când cădea era ploae, iar după ce cădea se schimba în sânge.

Și eu stam pitulat în smârcuri printre nuferii cei mari și ploaia cădea pe capul meu mereu, mereu și nuferii suspinau unul către altul în corul desolării.

Deodată, luna apăru prin urzeala subțire a negurii fumurii

și ea era însângărată. Și ochii mei căzură pe o stâncă cenușie ce se înălța pe țărmul celalt al râului. Și ea era luminată de lună. Și stâncă cenușie, înfiorătoare și înaltă și stâncă era cenușie.

Pe fruntea ei de piatră erau săpate litere și eu înaintai prin smârcurile cu nuferi pân'aproape de țărm ca să citesc literile săpate în piatră.

Dar nu putui să le descifrez și mă întorsei în smârcuri și stătui până ce luna străluci de un roș mai aprins și mă re-întorsei și privii din nou spre stâncă și literile erau: „Desolare”.

Și mă uitai în sus și pe vârful stâncii ședea un om și mă pitulai printre nuferi ca să pândesc faptele omului.

Și omul era mândru și din umeri până jos era îmbrăcat în mantia vechei Rome.

Statura îi era nelămurită, dar chipul îi era de zeu, căci cu tot întunericul nopții și al negurii și cu toată lumina de lună și de rouă, trăsăturile feței lui străluceau. Și fruntea îi era înaltă și gânditoare și privirea îi era înspăimântată de grije. Iar în cutele feței lui citii legende amărăciunei, mahnirii, desgustului de omenire și o mare năzuință spre singurătate.

Omul se așeza pe stâncă își sprijini capul pe mână și aținti ochii pe „Dezolare”.

El privi copăceii mereu neliniștiți și arborii mari străvechi, el privi mai sus cerul frământat și luna însângărată.

Și eu stam pitulat între nuferi și pândeam faptele omului. Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el ședea mereu pe stâncă.

Omul nu mai privi cerul și se uită la tristul râu Zaira, la talazurile galbene și tristul ținut de nuferi. Și ascultă suspinele nufurilor și murmurul ce se ridica din mijlocul lor.

Eu stam pitulat în ascunzișul meu și pândeam faptele omului. Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el ședea mereu pe stâncă.

Atunci mă afindai în inima smârcurilor și pătrunsei în pădurea mlădioasă de nuferi și strigai hipopotamii cari locuiau adâncimile lor. Și hipopotamii îmi auziră chemarea și veniră cu răgete până la poalele stâncii și mugiră puternic și înfiorător sub lună. Eu stam pitulat în ascunzișul meu și pândeam faptele omului.

Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el rămânea mereu pe stâncă.

Atunci blestema elementele cu blestemul neliniștei și nori grei se grădăriră pe cer, cu toate că nicăiri nu bătea vântul și cerul deveni vânt-negru de tăria furtunii, și ploaia bătu trupul omului și valurile râului eșiră din matca lor și râul înfuriat tășni în spume și nuferii strigară în culcușul lor și pădurea se frământă de vânt și tunetul se rostogoli bubuind și căzu fulgerul și stâncă se clătina din temelii.

Eu stam mereu pitulat în ascunzișul meu ca să pândesc faptele omului. Și omul se cutremură în singurătate și cu toate că noaptea înainta omul ședea mereu pe stâncă.

Atunci mă necăjii și blestemai cu blestemul tăcerii râul și nuferii și vântul și pădurea și cerul și tunetul și suspinele nufierilor.

Și ei fură loviți de blestem și deveniră niuși. Și luna nu-și mai urmă drumul pe cer, tunetul încetă, fulgerul nu mai străluci, norii atârnară nemișcați, apele se retraseră în inatca lor și se opriră, arborii încetară de a se mai pleca într-o parte și într'alta și nuferii nu mai suspinară și nu se mai ridică din mulțimea lor nici cel mai mic murmur nici măcar umbra unui tunet în vastul pustiu fără margini. Eu privii acum literile de pe stâncă, ele erau schimbate și formau acum cuvântul: „Tăcere”.

Și ochii mei căzură pe chipul omului și chipul lui era palid de groază. Deodată își înălță capul, se ridică sus pe stâncă și ascultă atent..

Dar nu se auzea nimic în vastul pustiu fără margini și literile scrise pe stâncă erau: „Tăcere”. Omul se înfioră își întoarce fața și fugi departe, departe, până nu se mai văzu....

O! erau multe povești frumoase în cărțile magilor, în melancolicele cărți ale magilor, legate cu fer. Erau povești minunate ale cerului ale pământului și ale puternicei mări și ale geniilor cari au domnit peste pământ și mare și peste cerul sublim. Și era multă înțelepciune în vorbele Sybilelor și sfinte, sfinte lucruri se auziau odinioară prin freamătul sumbru al frunzelor dela Dodona.

Dar, pe Allah cel viu! nici una nu e mai minunată ca aceasta pe care mi-a povestit-o mie diavolul când s'a așezat lângă mine în umbra mormântului. Și după ce mi-a spus-o începu să râdă; iar eu nu putui să râd și el mă muștră că de ce nu pot să râd. Iar linxul ce șade de veci în mormânt se culcă la picioarele diavolului și își pironi ochii în ochii lui.

trad. GEORGE ULIERU

MONOGRAFIA SATULUI CARANASUF

de V. I. SASSU învățător Caranasuf-Constanța

I. *Numele satului.* De la așezarea autorităților române, numele oficial al satului este Caranasuf. Cuvântul e turcesc și înseamnă Nasuf cel Negru (cara-negru, iar Nasuf e numele întemeietorului). Locuitorii îl numiau, înainte de 1879, *Caranisip*, numire care se mai aude și azi prin partea locului. De ce i s'a zis așa, nu știe nimeni să răspundă; de ce i s'e zice, mi-au răspuns că așa au apucat din bătrâni.

Într-o vreme s'a mai numit și *Bucovina*, sau satul Bucovinenilor și tot de ce: în timpul unui războiu între Ruși și Turci, Rușii au fost învinși. În retragerea lor au luat cu ei numeroase familii, pe care le-au așezat în Bucovina. Acestor familii nu le-au convenit traiul acolo și, după un timp s'au întors la vechile căminuri. Astfel locuitorii permanenți le ziceau acestora Bucovineni, iar satului Bucovina. Chiar azi se află în sat o familie, *Velcu*, dintre cele venite din Bucovina. Foarte rar se mai aude și numirea de *Cara-Iusuf* și *Cara-Isif*, despre care se zice că ar fi făcut parte din aceeași familie a Nasuților.

II. *Vechimea satului după tradiția locuitorilor.* La nord de Caranasuf cu 5—6 klm., se afla acum câteva sute de ani un sat turcesc numit Haidân. *) Acest sat nu avea clădiri de zid, ci numai bordeie, jumătate în pământ și jumătate afară, acoperite cu stuf și pe deasupra cu pământ. Cât o fi trăit acest sat, nu se știe. De la o vreme au început locuitorii a muri pe capete. Atunci conducătorul satului dătea ordin să se dărâme casele și să se dea foc la toate gospodăriile, iar locuitorii, conduși de șeful lor *Nasuf*, s'au coborât mai spre Sud cu 5—6 klm., la întâlnirea a două văi pe unde curge un pârâias numit *derea*, unde au înființat satul nostru de azi, Caranasuf.

Pe unde a fost satul Haidân, azi sunt o mulțime de pietre risipite pe câmp, făcând astfel greoaie cultivarea terenului.

III. *Vechimea satului după oarecare date științifice.* Care va fi fost adevărata cauză a dispariției satului Haidân și înființării satului Caranasuf, reiese din pasagiul reprodus de Ion Ionescu

*) Nume turcesc de botez.

de la Brad în darea de seamă asupra excursiunii agricole în Dobrogea în anul 1850. El scrie: „Un tătar bătrân a făcut o observație climaterică foarte dreaptă. Țara, zicea el, n'a fost altă dată ca acum. Mai de mult erau sate în locuri unde e greu să le bănuiești astăzi. Acum satele nu se așează în Dobrogea decât unde gălesc izvoare și așa trebuie să fi fost totdeauna. Unde au secat izvoarele, au dispărut și satele. Cum izvoarele seacă unde nu sunt păduri întinse, distrugerea pădurilor a avut deci o mare influență asupra climei țării”. *) Acesta e un amănunt foarte interesant, deoarece trebuie să se ție în seamă faptul că satul Haidân era așezat la poalele dealului Haidân. Acest deal există și azi ca și atunci. Din coasta lui ieșea un izvor de apă foarte bună și în cantitate destul de abundentă. De la acest izvor se trimetea apă de băut cetății Histria, care e la sud cu 10—12 klm., prin niște tuburi de lut ars. Aceste tuburi au fost găsite și la poarta de intrare a cetății Histria, unde săpăturile sunt conduse de d-l V. Pârvan, precum și de către locuitori din Caranasuf, cari și-au făcut fântâni, dând peste ele la câțiva metri adâncime în pământ. Nu se știe precis timpul când acest izvor a secat. După spusele tătarului de mai sus, desigur că atunci s'o fi mutat satul dela poalele dealului Haidân, unde locuitorii nu mai aveau apă nici pentru ei și nici pentru vite.

Întrebând pe bătrâni de ce nu și-au făcut fântâni pe dealul Haidânului, după secarea izvorului, ei mi-au răspuns că locuitorii de atunci, desigur tătari, având vite foarte multe, n'au mai stat să-și facă fântâni, ci s'au coborât în vale la „derea”, adică acolo unde azi e satul Caranasuf.

De atunci și până azi, fiind mult timp, albia de pe coastă a vechiului râu s'a acoperit cu totul de pământ. Anul acesta, prin Martie 1923, izvorul a pornit să curgă iarăși din coasta dealului, creindu-și o albie nouă pe vale. *Bătrânii spun că de când sunt ei nu țin minte, să mai fi isvorât apă din acel deal.*

IV. *Populația satului.* Astăzi aproape întreaga populație a satului o formează elementul bulgar, care e venit aici de prin Basarabia, după cum spun bătrânii. Nu am putut găsi pe nimeni, care să-mi poată spune sigur la ce an au venit Bulgarii de s'au așezat în acest sat. Ei au început a prinde de veste că se fac oarecari cercetări științifice în Dobrogea și de aceea,—în urma propagandei bulgărești ce s'a făcut prin aceste sate mai ales în timpul ocupațiunei inamice din 1916—1918,—dacă cineva le cere relații cu privire la trecutul lor și al satului nu spun, ori dacă spun, caută, pe cât îi duce mintea, să ocolească adevărul, atribuindu-și o vechime mai mare decât o au. Experiența aceasta am făcut-o și eu astfel: stând de vorbă cu câțiva locuitori, din discuție în discuție am întrebat pe unul dintre ei mai deștept, de unde au venit Bulgarii în acest sat și cam pe când? Mi-a

*)V ezi Analele Dobrogei, anul III No. 1 pag. 145.

răspuns că au venit din Bulgaria, de mult de tot. Aceeasă întrebare am pus-o și unui bătrân foarte respectat în sat, care mi-a răspuns hotărât, că Bulgarii au venit în Dobrogea din Basarabia și din Rusia, când Basarabia era a Rușilor. Comunicând aceste afirmări celui dintâi, acesta mi-a răspuns: „ei dascăle, *) nu te potrive la mintea celor cari vorbesc astfel, că ei sunt proști și habar n'au ce vorbesc. L-am lăsat în credința lui”.

În capitolul „populația”, din volumul pomenit mai sus, I. Ionescu dela Brad, **) când vorbește despre locuitorii acestei regiuni și ajunge la elementul bulgar zice: *„Bulgarii au venit de 20 de ani, părăsind niște pământuri sterpe, pentru a se așeza pe altele mult mai fertile, pe care le-au găsit aici”*. Prin urmare, I. Ionescu dela Brad, făcând această excursie în anul 1850, când spune că Bulgarii au venit prin aceste locuri de vre-o 20 de ani, se apropie foarte mult de relațiunile date mie de bătrânul de mai sus. După harta etnografică din 1850 a aceluiaș autor rezultă că populația bulgară alcătuiă cam 2/3 din acest sat, iar restul de 1/3 era formată din Turci. După harta rusească din 1838, despre care s'a ocupat mai întâi d-l G. Vâlsan, iar în acest număr din Analele Dobrogei d-l Al. P. Arbore, rezultă că în acest an satul Caranasuf era un sat devastat și pustiit de locuitori. Prin urmare e clar că Bulgarii de azi s'au așezat aci după anul 1838.

O bucată de vreme după așezarea lor, Turcii nu i-au lăsat să-și ridice biserica, așa că Bulgarii erau nevoiți să-și facă slujba religioasă într'o casă particulară până în anul 1861 când s'a pus temelia actualei biserici. Aceasta e zidită din piatră necioplită, tencuită și apoi văruiată și pe dinăuntru și pe dinafară, fără nici o pictură și fără turn, acoperită cu olane ca ori și ce casă. Podeala acestei biserici e mai jos decât fața pământului cu aproape un metru și aceasta tot din ordinul Turcilor.

Cu timpul Turcii s'au împuținat, iar după războiul de la 1877 nu au mai rămas în sat decât vre-o 4—5 familii care, după câțiva ani și acestea și-au vândut toată averea, aproape pe nimic, ducându-se în Turcia. În sat n'au mai rămas decât Bulgarii, o familie de Ovrei și două familii de Țigani, iar ceva mai târziu au venit și 3—4 familii de veterani români, din cari astăzi n'a mai rămas decât un singur urmaș.

În anul 1882 s'a zidit localul de școală și primăria, cea dintâi din chirpici, cu temelia de piatră necioplită, iar cea de a doua din cărămidă cu temelia din piatră necioplită. Ambele sunt zidite în timpul prefectului P. Stătescu.

Din cauza războiului arhiva comunei a fost împrăștiată și distrusă, așa că n'am putut culege date sigure în privința numărului populației decât pe anii 1920, 1921 și 1922.

*) Dascăl numesc Bulgarii de pe aici pe ori ce învățător.

**) Anale an III No. 1 pag. 153.

In 1923 avem:

bărbați. capi de familie: 393; femei: 409; băieți: 412; fete: 359.

Total, suflete: 1573.

Natalitatea

1920	1921	1922
băieți = 37	băieți = 53	băieți = 63
fete = 32	fete = 41	fete = 42
Total 69	Total 94	Total 105

Mortalitatea

1920	1921	1922
bărbați = 27	bărbați = 21	bărbați = 24
femei = 27	femei = 20	femei = 26
Total 54	Total 41	Total 50

Longevitate. Acum vr'o câțiva ani a murit în sat o babă care avea aproximativ 105 ani. Acum cei mai bătrâni, vr'o 20 la număr, sunt între 85—90 ani.

V. *Așezarea satului.* După cum am amintit mai sus, satul e așezat la întâlnirea a două vai, fiind apărat de vânturi, de două dealuri, unul la nord și altul la sud. Prin mijlocul satului curge un pârâiaș, care în graiul localnicilor se numește cu vorba turcească „derea”. Apa de băut e cât se poate de bună și se găsește la 8—9 m. adâncime.

În partea de răsărit a satului se află cetatea *Histria*, despărțită de sat printr'un colț al lacului Sinoe. Din sat la cetate, prin apă, sunt 3—4 klm., iar pe drumul de căruțe 8—9 klm. Descrierea completă a acestei cetăți se află în studiile d-lui Profesor V. Pârvan, care conduce aici săpăturile.

În partea de miazăzi a satului, la 7 klm., se află un ghiol numit ghiolul *Duingi*, numit așa după numele cătunului apropiat. Acest ghiol are o apă tot atât de sărată și un nămol, după spusa unor medici, mult mai superior celui de la Techirghiol. Efectele lui sunt recunoscute și mult apreciate de bolnavi. Dacă până acum satul Duingi nu s'a declarat stațiune balneară, este numai din cauza depărtării de oraș. Acum, prin prelungirea C. F. Medgidia-Tulcea, el se află la 6 klm. de stația C. F. Cogealac, cam o treime cât de la Constanța la Techirghiol. În sezonul băilor lacul e cercetat de multă lume suferindă de prin împrejurimi, precum și din Tulcea și Constanța.

VI. *Casa.* Bulgarii își zidește casa din chirpici, un fel de cărămizi nearse, făcute din noroi amestecat cu pleavă ori cu paie tocate și uscate la soare. Când se zidește, în loc de tencuială de var și nisip se pune tot noroi. Pentru ziditul caselor, Bulgarii aduc meșteri de prin Basarabia și din Bulgaria, cari vin prin aceste sate primăvara și se înapoiază toamna.

Lemnăria necesară o cumpără de la Tulcea, deși acest oraș

e mai departe decât Constanța, din cauză că la Tulcea se află lemnărie multă, venită pe apă și deci au de unde alege.

Casele vechi se acoperiau cu stuf. Azi numai la săraci se mai vede așa ceva; încolo, mai toate casele sunt acoperite cu olane, ceea ce dovedește că locuitorii se bucură de o stare materială înfloritoare.

Toate casele au sobe pentru ars paie și la toate se poate găti mâncare. Paturi nu se obicinuesc decât foarte rar și numai la gospodarii mai deștepți, iar ceilalți dorm cu toții jos pe rogojini. Casa e spoită cu var pe dinăuntru și pe dinafară; excepție face spatele, care întotdeauna e lipit cu lut și pleavă. Dușumeaua e lipită tot cu lut amestecat cu pleavă.

În așezarea unei case se ține seama de vânturile cele reci de miază noapte și de aceea multe case sunt așezate cu spatele la stradă, făcând o impresie urâtă; puține din ele au o latură spre stradă.

VII. *Curtea.* Curtea e împrejmuită cu zid de piatră, având înălțimea de aproape un metru. Pentru ca zidul să nu se dărâme, se pune pe deasupra un strat de noroi amestecat cu pae.

Cea mai mică curte are 2000 metri pătrați și într'însa la o margine se află aria de treerat sau „harmanul”. Lângă harman e locul destinat clăilor de pae, pleavă și fân. În fața casei au hambarul, care e o magazie de cereale, făcută din nuele împletite. Pe dinăuntru se lipește cu lut amestecat cu pleavă, peste care se bat scânduri. Interiorul se împarte în patru cămăruțe, toate la un loc având o capacitate de 1200—1500 dublu decalitri. Acest hambar vine ridicat de la pământ cu 30—40 cm. pentru că să nu tragă umezeală și e acoperit cu olane. Acoperișul hambarului e prelungit, formând o streășină mare ca adăpost de ploaie pentru căruțe.

Cotețe pentru păsări mai rar, de oarece acestea dorm în copaci; în schimb au bune cocine pentru porci. Grajdul uneori e sub acelaș acoperiș cu casa, alteori e la o parte, însă construit din acelaș material și întreținut ca și casa.

În curte au puțini pomi fructiferi; ceva mai mulți salcâmi și câte o mică grădiniță de flori și trandafiri altoiți și nealtoiți. Nu au grădini mai mari pe lângă casă, fiindcă toți locuitorii au afară din sat câte o bucată de vie, cu pomi fructiferi și ceva zarzavat. Tot la marginea satului, pe lângă drea, se află o grădină unde se cultivă tot felul de legume. Locul e proprietatea unui om din sat, iar arendașii sunt grădinari din Bulgaria, cari vin primăvara în sat și se întorc în țara lor toamna, după ce au desfăcut marfa.

VIII. *Viața casnică. Familia.* Toată familia este sub conducerea și autoritatea celui mai bătrân. Acesta este stăpânul tuturor lucrurilor și ființelor dintr'o gospodărie bulgărească. El nu muncește la câmp, ci are în grijă ca, în fiecare seară, să hotărască pentru a doua zi treaba sau serviciul ce trebuie să-l

execute fiecare membru din familie. Vara bătrânul are în paza lui viea *) și bostana, iar baba face mâncare pentru toți.

Când Bulgarul își mărită vr'o fată, îi dă numai lucrurile din casă ce i se cuvin, precum și ceva vite, iar partea ei din pământ rămâne să i-o dea mai târziu, când va face împărțirea averii la moștenitori. Până atunci pământul e lucrat tot de bătrân, fără ca ginerele să-l aibă în stăpânire. Prin măritiş, fata trece la gospodăria socrului, unde muncește la un loc cu ceilalți, fără ca ea sau bărbatul ei să știe vreodată pentru ce muncește. Tot ce se câștigă intră în punga bătrânului. La fel și cu băeții, dintre cari 99 la sută se însoară între 16—19 ani și nu se pot bucura imediat de rodul muncii lor. Aceștia, când au nevoie de vr'un ban de buzunar, trebuie să ceară bătrânului, care le dă cu foarte mare chibzuială.

În timp ce toate treburile în gospodărie merg după program, bătrânul încarcă căruța cu cereale și pleacă la orașul care dă prețul mai bun, Constanța ori Tulcea.

Când nu poate merge el, însărcinează pe feciorul cel mai mare, care e obligat ca la întoarcere să dea socoteală de cele ce a făcut.

Bătrânul are în grijă să cumpere toate cele necesare pentru hrana și îmbrăcămintea tuturor sufletelor din casa sa. De la oraș cumpără mașinării și lucrurile ce-i trebuiesc în gospodărie. Pentru îmbrăcăminte nu cumpără decât bumbac și vâpsea, pentru că fiecare are lână dela 20—100 de oi. Din lână fac postav pentru haine și pentru femei și pentru bărbați, iar din bumbac țes pânză pentru șervețe și pentru cămăși. Prea puțină ștofă, pânză, ori stambă de târg răsbate într'o gospodărie.

Pentru hrană iarăși nu prea au pe ce cheltui, decât pe sare, piper și alte câteva alimente, pe care nu le au în gospodărie. Au grășime de porc în cantitate suficientă, lapte și brânză de oi cât le trebuie, găini, rațe și tot pe atâtea găște și curci. În zilele de post, când nu pot mânca untură, au la dispoziție uleiul de rapiță, pe cari și-l fac la Cogeașlac ori Tariverde. Acest ulei e foarte bun la gust și înlocuiește foarte bine pe celelalte uleiuri, atâta timp cât e proaspăt.

Cam acestea ar fi cheltuelile la ordinea zilei, care se cer unui gospodar bulgar. În schimb, banii ce prisosesc, sunt puși la întineric, în cine știe ce colț de ladă, pentru anumite planuri. Bulgarul nu-și depune banii la bancă, fiindcă nu are încrederea că îi va mai vedea înapoi **). Ei nu prețuiesc rolul unei bănci. Din această cauză banca populară din sat vegetează, cu toată munca depusă de cei competenți.

*) Aproape fiecare locuitor are câte un petec de vie, începând dela un sfert de hectar și până la trei. Vița cea mai răspândită după războiu este așa numita „teresa”. Înainte de războiu era vița indigenă.

**) Din cauza ignoranței, deși ei se laudă că-s mai deștepti ca cei din ulgaria cari, cum spun ei, „sunt proști ca noaptea”.

În aceeaș casă, pe lângă cei bătrâni stau și doi-trei feciori, însurați, cu copii, cu toții într-o singură cameră sau, în cel mai fericit caz, în două camere. Vara e mai bine de ei, fiindcă trăiesc pe afară; în schimb iarna, când sunt nevoiți să stea cu toții în casă, e o jale. Nu deschid ferestrele deloc pentru aerisire, încât se face în casă un aer insuportabil celui ce nu e deprins a trăi cu ei. Pe lângă mirosul cojoacelor de piele de oaie și al opincilor de piele de porc, se mai împrăstie în cameră și un miros urât de tizic, combustibilul lor pe care îl ard în sobă pentru prepararea mâncării.

Când feciorul cel mare are copii de însurat ori de măritat, numai atunci se gândește bătrânul să-i facă un rost, spre a-l muta la o gospodărie proprie. În acest scop moșul începe a căuta un loc de casă pe la locuitori, sau pe la comună, dacă aceasta are, și îl împrejmuește cu zid de piatră; *) apoi se pun cu toții și fac chirpici, aduc lemne, meșteri și în câteva luni, casa nouă e gata. În ea se mută feciorul cel mai mare, întemeind astfel o gospodărie nouă. Numai acum îi dă bătrânul partea lui din toate câte i se cuvine: pământ, vite mari, oi, păsări, un porc, grâu de mâncare și de sămânță, precum și din celelalte cereale, cât i se cuvine. De acum înainte noul gospodar își muncеște singur pământul lui și se poate bucura de produsul muncii lui.

Ceilalți copii, cari au rămas la casa bătrânului își continuă viața cunoscută, până când le vine și lor rândul să îi trimeși la casa lor.

Dela război încoace, băieții s'au mai emancipat: ei nu vor să-și cerșească moșului banii lor de buzunar. De aceea, bătrânul, ca să evite orice neînțelegere, a găsit un mijloc: el dă feciorului cel mai mare dreptul să-și semene un ha. ori două de cereale, iar cu banii căpătați de pe recoltă, să-și întrețină cheltuelile personale zilnice. Când copiii feciorului de-al doilea s'au făcut de însurat, moșul face și cu acesta cum a făcut cu cel dintâi. În casă rămâne atunci feciorul de al treilea care, dacă e ultimul, ia parte activă la câștigul și la paguba gospodăriei, toate cele rămase fiind ale lui. În schimb e dator să îngrijească pe bătrâni până la moarte.

b. Relațiuni familiare și sociale. Când feciorii au atins vârsta de 16—17 ani, deci sunt de însurat, bătrânii și părinții se duc

*) În aceste sate populația fiind prea deasă iar suprafața pământului de muncă rămânând cea dela început, s'a scumpit hectarul anul acesta până la 15 mii lei. Noii gospodari, având pământ puțin, îl vând cu preț bun în satul lor, și se duc prin alte sate unde populația e mai rară. Acolo cum-pără pe preț mai efin pamânt mai mult și își înființează o gospodărie nouă.

În acest caz se face o colonizare lentă și în detrimentul elementului românesc. De aceea ar trebui ca în satele unde e mult pământ de expropriat, să se aducă Români de peste Dunăre și ast-fel s'ar face operă națională care ar trebui să fie grija de căpetenie a oamenilor noștri politici.

pe la horă, să vadă pe lângă care fată se învârteste flăcăul *), pentru ca apoi să judece în taină dacă fata e gospodină, frumoasă și dacă ar fi bună de fiul lor.

Pământul de cultură are o influență covârșitoare asupra unei căsătorii. De aceea bătrânii cu feciori de înșurat, caută fete, care să aibă pământ de zestre, fără să ție seamă dacă fata este urâtă ori puțin gospodină. În asemenea condițiuni multe familii, ca să nu-și înstrăineze pământul, contractează căsătoriile între rubedenii. Mai întotdeauna fata trebuie să fie mai mare ca băiatul, foarte rar egală în vârstă și absolut niciodată mai mică decât el. Orice fată socoate drept o mare rușine să se mărite cu un băiat mai în vârstă decât ea. De multe ori se văd la nunți niște mirese mature și grase, alături de mirii lor, niște băieți cărora nici mustața nu le mijeste.

Cauza pentru care oamenii își însoară băieții așa de timpuriu este felurită și anume: 1) pentru a-și spori numărul brațelor de muncă și gospodăria; 2) pentru a-și astâmpăra băiatul de pe drumuri și a-l feri de boale venerice, de care tot nu scapă în timpul serviciului militar și 3) pentru a nu fi lipsit de brațe de muncă atunci când băiatul își face stagiul militar.

Toți frunțașii din sat țin să-și dea feciorii la călărașii **) cu schimbul, fiindcă îi pot avea mai des acasă, pe când cei mai săraci, neavând cu ce-i întreține, îi lasă ori unde îi reparitizează recrutarea.

De cum se termină muncile toamna și până reîncep primăvara, oamenii își petrec timpul liber pe la cârciumi și pe la cafenele, discutând de nevoile zilei și în special de cai. De politică nu se preocupă. La cârciumă nu consumă aproape nimic. Vin au cu toții acasă. Nu prea sunt ospitalieri. Mi s'a întâmplat odată să stau de vorbă cu ei la cârciumă până pe la 8 jumătate seara, în timp de iarnă. De odată se opri la cârciumă un trecător, care era nevoit să poposească noaptea în sat. Cetașenii mei, cum au auzit despre ce e vorba, au început a-și strânge jocul pe umeri, și-au luat bățul în mână și au început a se face nevăzuți pe ușe, lăsând pe trecător singur cu cârciumarul. Poți fi foarte bun prieten cu ei, numai să nu le ceri ceva, cu bani ori fără bani. În timpul propagandei electorale, cum aud sgomotul vreunei mașini în sat se și înființează la cârciumă, ascultând și aplaudând pe fiecare vorbitor, numai ca să scoată de la el ceva băutură. În politică au ideile lor fixă, pe care nu și-o schimbă, ori câtă presiune li s'ar face.

*) Hora este foarte mare și are prinși într-o parte băieții și în alta fetele. Nu este ca la Români, cari joacă hora fiind învrăstați, fetele cu băieții. Aici fetele vorbesc cu băieții în afara horii, considerând ca o rușine să vorbească fiind prinși la joc. Muzicantul e un om din sat, care cântă cu flautul, iar când obosește el, cântă fetele din gură.

**) Această și din cauză că în acest sat sunt cai foarte buni, formând faima satului.

De aceea promit la toți și fac după cum și-au pus în gând. Acelaș lucru se întâmplă și în altă direcție. Dacă învățătorul le vorbește de rostul școlii, îndemnându-i să-și trimeată copiii la învățătură, îi promit în față, iar când ajung acasă fac tot cum știu ei, adică nu-i trimit. Aproape 40 la sută nu vor să-și trimeată copiii de loc la școală, iar cei cari îi trimit, fac aceasta numai de frica amendei școlare.

La biserică se duc mai mulți numai în ziua de Paști și de Crăciun. În restul anului rar se văd câțiva bătrâni la biserică. Femeile sunt ceva mai credincioase decât bărbații. După cum betiile încep toamna, nunțile și petrecerile se țin lant tot timpul iernei. Se strâng la unul care are vin mai bun, beau acolo ce beau și apoi încep a cutreera satul pe la toate casele care au vin. Răsună satul de cântece și chiote până târziu în noapte, făcând să vuiască atmosfera ca de valurile mării în timp de furtună, cu care se acompaniază de multe ori. Alții, după ce s'au săturat prin sat, nemeresc la cârciumă, *) unde continuă ceace au început. Femeile au drept ca să bea în cârciumă numai o singură zi pe an și anume a doua zi de Sf. Ioan. Atunci e ziua lor ca să umble prin sat și bărbații să stea acasă. De dimineață femeile se strâng în grupuri la moașa satului, unde duc pâine, colaci, vin și rachiu. Beau și mănâncă aici cu toate și apoi pornesc prin sat și pe la cârciumi cu un steag roșu. Pe orice bărbat întâlnesc pe ulită, îi cer de băut; iar dacă acesta nu le dă, îl iau la bătaie cu steagul roșu până îl fac nevazut. Cine le dă de băut e lăsat să treacă în voia lui. Atâta drept are o femeie bulgarcă și acest drept e respectat cu sfințenie și de cel mai aspru bărbat.

Femeile muncesc mult mai mult decât bărbații. Pe lângă toată gospodăria casei, pe care o au în seama lor, mai muncesc și la lucrările agricole la cot cu bărbatul. Vara, în timpul liber ele adună fructe și le usucă pentru iarnă; spală lâna și o îngrijesc, iar de cu toamnă se apucă de tors și de țesut, făcând o stofă foarte bună pentru toți din casă.

Bărbatul are grije de vite, la care îi stă toată atenția și toată speranța. De aceea grajdurile sunt foarte bune și călduroase, iar vitele foarte bine hrănite și la timp îngrijite.

Toate vitele sunt frumoase, dar caii sunt o adevărată pozoabă. În privința cailor satul acesta stă în fruntea satelor bulgărești. Au ambiția ca fiecare să aibă caii cei mai frumoși. Această emulație printre ei au trezit-o autoritățile, care au organizat diferite concursuri și au dat premii de încurajare. În fiecare an li se pun la dispoziție, pentru montă, câte patru ar-

*) În cârciumă nu intră decât oamenii maturi, cari au făcut serviciul militar; ceilalți nu au voie. De asemenea în cârciumă nu au voie să intre femeile și copii. Când aceștia vor să cumpere ceva, se adresează negustorului pe un geam construit anume în acest scop.

măsari de ai statului, înlocuind astfel rasa cailor puri dobrogeni. Acești armăsari stau în sat câte patru luni pe an.

Având cai buni, au și căruța și hamuri bune și frumoase, care la un loc constituiesc o frumoasă avere.

Fiecare gospodar își îngrijește vitele cu o regulă și exactitate militară. Boii, vacile și caii sunt țeselați absolut în fiecare zi, ca și la cazarmă. La ei nu se pomeneste băligar uscat pe crupele cailor sau a vitelor cornute.

Fiecare gospodar are oi, pe care le îngrijește mai bine iarna decât vara. Iarna le dă tărâțe și fân, iar vara le mână la iarbă cu câte un copil. Nu au islaz, fiindcă l-au cotropit de mult, înmulțindu-se numărul sufletelor. De oarece la oi trebuie o îngrijire specială, pe care ei nu o pot da, neavând pășune, oi frumoase ei nu au.

X. *Hrana*. În curtea fiecărui gospodar se găsesc tot felul de pasări. Bulgarii nu cunosc aproape deloc mămăliga, hrănindu-se numai cu pâine, pe care o coace fiecare gospodină în cuptorul propriu, căci în fiecare gospodărie se găsesc cuptoare de pâine, afară în timp de vară și în casă iarna. În puține familii se știe a găti carnea precum trebuie. Majoritatea mănâncă carnea friptă ori fiartă, aruncând zeama în care a fiert. Fac iahnie cu ceapă, carne cu varză ori cu cartofi, mâncări pe care le iac cu untură și numai la zile mari. În restul zilelor ei mănâncă fasole, cartofi, varză, fructe etc., gătite cu ulei de rapiță. Toate mâncărurile sunt foarte ardeiate. Brânză au numai de oi. Ei nu cunosc industria laptelui de vacă. Vaca o țin numai pentru prăsilă și o muncesc la un loc cu boii. În general mănâncă bine. Obicinuesc un fel de plăcintă foarte bună, care constă dintr'o foaie de aluat încrețit, în cutele căreia pun brânză cu lapte, zahăr și untură.

Toate vasele de bucatărie sunt din aramă, spoite cu cositor ca: tingiri, căldări, tăvi etc., de diferite mărimi. Pentru ținut apa au de asemenea niște căldări de aramă, spoite cu cositor și pe dinăuntru și pe dinafară, numite „bracace”.

Vase de lut nu întrebuințează decât străchini, iar de lemn au numai câteva: bota, pe care o iau cu apă la câmp în timpul lucrului și plosca pentru vin, cu care merg de invitat prietenii și rudele la nunți, logodne și botezuri.

Pentru spălatul rufelor au covata de lemn, în care fac și pâine la caz de nevoie. Tot asemenea nu-i împiedică nimic de a fierbe laptele oilor în căldarea în care fierb rufele, fără a o spoi din nou. Atât vasele de lemn cât și de lut nu au un desen caracteristic propriu.

(*Va urma*)

SIHASTRUL

— EICHENDORFF —

Vin, pacea lumii, noapte vin!
Când tu te'ntinzi pe dealuri lin
Ori și ce vânt adoarme;
Doar un matroz, sătul de drum.
Un cânt pios îngân'acum
În portul care doarme.

Ani mulți în piept m'au săgetat,
Dar veșnic singur m'au lăsat
Uitat de 'ntreaga lume —
Când stam în codru, părăsit,
Tu, noapte, singur' ai venit
Cu-aleanuri fără nume.

O, blândă noapte, vin' grăbit
Căci de dureri sunt urmărit —
M'adoarme pentru totdeauna:
Să mă trezesc când pe câmpii
De zorii blândeii veșnicii
Îmi va vorbi furtuna.

Trad. Mihail Pricopie

DELFINII

Pare curios lucru o vânătoare pe mare, dar se poate. Nu-s pe mare, pe întinsul de apă, nici văi, nici dealuri, nici stufiguri, prin care să urmărești încălzit vânatul; nici cu câni nu se poate vâna; și totuși, am făcut deunăzi una din cele mai frumoase vânători.

De multe ori am plecat dela țărm, în câte o zi caldă, cu barca, cu pânzele desfășurate și umflate de adierile sglobii, ce se jucau peste oglinda albastră a apei, la larg. Acolo marea e mai frumoasă, e prietenoasă, nu ca cea văzută de pe țărm. Ca și pădurea, ea își deschide tainele numai celui ce o străbate. Dacă la țărm se sbate veșnic neliniștită și mult sgomotoasă — de parte, când e senin, e o tăcere pe care n'o turbură decât rar clipățul vr'unui val înfierbântat, ori fâlfăitul de aripi al vr'unei păsări rătăcite, ori săriturile vr'unui pește.

Privind în fundul mării, adesea am avut impresia că stau la o fereastră deschisă spre o grădină cu vegetație bogată, încăl-cită, verde, sidefie.

Cum dintr'o ramură într'alta sbor păsări singuraticе, sau stoluri, așa înoată în mare, de colo-colo, prin vegetația bogată, peștii. Și de multe ori mi s'a părut că marea este mai populată ca uscatul. De-ar avea peștii glas, ce cântece ar fi pe mare!

După amiază, când soarele încălzește luciul apei, lumina pătrunde adânc printre rugii și vrejurile încălcite ale algelor, iar peștii ies din vizuinele și colțurile lor întunecate, spre luminișuri și atunci se joacă, se vânează unu pe altii, sau se iau la în-trecere și par că zboară prin apă.

Se pare că vietățile mării au foarte mare aplicare spre acest sport al întrecerei. Dealtfel agerimea, iuteala în a se face ne-văzut, este singura lor armă contra adversarului cu gură și lă-comie mai mare și, prin instinct, în special peștii, vor fi cultivând acest sport.

Tocmai această aplicare a lor am utilizat-o la vânătoarea mea; și-i zic astfel, pentru că a fost o adevărată vânătoare, nu pescuit. Pescarul nu aleargă după vânat, ci-i pune în cale curse în care peștele, momit de mâncare, căci toți sunt lacomi, se prinde. Peștele, când este în efervescența sportului său, e

orb, el nu vede; pentru el orice se mișcă în apă sau pe apă este un cursier, pe care se silește să-l întrecă. Așa este chiar și delfinul, gigantul mării noastre.

Acest zimbbru al Mării Negre lăua de multe ori barca mea drept un alt delfin cu care se punea la întrecere și eu, neștiutor, mă opriam de teamă ca să nu-mi răstoarne barca cu rostogoleala lui buhăioasă, cu salturile lui mortale de clown umflat cu țeava. Mulți delfini trebuie să fi fost încântați că m'au întrecut, căci, după ce eu opriam barca, la oarecare depărtare se opriau și ei, mă priviau batjocoritori, pufăiau satisfăcuți și se lăsau la fund.

De unăzi imboldul vânătoresc — am și eu sportul meu — nu m'a lăsat în pace. Expusei câtorva tovarăși planul unei vânători de delfini și numai unul m'a aprobat. Ne-am echipat fiecare cu câte-o carabină și cartușe, iar la subțioară, în loc de traistă de vânat, cu câte un colac de salvare și am plecat într-o barcă ușoară, capabilă de iuteală și manevră scurtă. În urma noastră încă o barcă, socotită de rezervă, — de asta, gândeam eu, voiui agăța vânatul ca să-l scot la țarm — ne urma la potrivită depărtare.

Un sfert de oră și suntem în larg. În drum fac din nou cu tovarășul meu teoria curselor delfinului, potrivesc pânza dând-o în grija barcagiului, fac semn bărcii din urmă să păstreze distanța și recomand tovarășului, care urmărea cu ochii o întrecere de pești mici, să potrivească ochirea în așa fel, încât să trimeată glonțul drept în capul delfinului, căci în altă parte e saltea, butoiu de grăsime.

Barca noastră aleargă cu pânza încordată.

De odată apa bălăcește în urma noastră. Comand mișcarea spre stânga, iar când văd delfinul — oprirea.

— Delfinul! strigă tovarășul meu nerăbdător.

— La cap! răspund eu.

Namila se rostogolia greoaie, ca o bute împinsă de hamali. Ca la comandă două focuri izbucnesc din carabinele noastre. Un țipăt moale, un pufăit greoi, opresc rostogoleala; namila se afundă puțin și, ca peste un minut, când suntem ajunși din urmă de a doua barcă, apare în toată mărimea ei spre suprafața apei, întinsă.

Gata. strigarăm noi și nostromul din barca de rezervă îl apropie cu o cange și, asigurat de noi că e mort, îi petrece cârligul prin gât; iar frânghia de care era prins cârligul, în loc s'o lege definitiv de barcă, o ținea în mână. Se temea, spunea el, că ar putea să învieze și să ne tragă barca la fund. El credea că peștele poate fi șiret ca vulpea.

Ne depărtăm din nou, gata de atac, când zărim un grup de câțiva delfini, cari se jucau rostogolindu-se și încrucișându-și drumul, unul altuia.

Observăm direcția cursei lor și o ținem încordând pânza, hotărâți să nu tragem asupra lor decât atunci când îi vom angaja în cursă. Evoluăm sinuos prin dreptul lor; toți se prind

în alergare. Trecem înaintea lor: ei după noi! Inumăram—cinci! Se rostogoliau după noi, cum ar fi alergat după unul de ai lor.

Spectacolul mi se păru mai mult caraghios decât înfricoșător. După ce i-am întrecut cu mai multe lungimi de barcă, ținem stânga și micșorăm iuțeala.

Acum alergam paralel. Absorbiți de cursă, uităm câteva momente că suntem la vânătoare și par'că mă tem că ne vor întrece delfinii. Privesc la ei: au în unele clipe gesturi obosite, dar se refac deodată și atunci au mișcări repezi, sburătoare.

De astă dată tovarășul meu fu mai puțin absorbit și strigă la cap!

— În toți! răspund eu, trăgând foc după foc.

N'am apucat să trag decât trei focuri și tovarășul meu patru, că nu s'au mai văzut.

Oprirăm. Ca după un minut alți doi delfini, loviți bine, se întinseră la suprafața mării, gata să se adauge la vânatul nostru dinainte.

— Dacă mai era unul nu-l puteam lua, zise nostromul, căpătuindu-i după barca din urmă.

— Cincizeci de ocăle de untură nu se lasă în drum, mai cu seamă pe scumpetea asta, îi răspund eu, serios.

— Abia acum am înțeles eu ce faceți d-vs., zise nostromul, serios și el.

Barcagii ne priveră uimiți și ei, scrutându-ne și poate întrebându-se, în cât timp vom ajunge milionari după urma unturei de delfin. Dar noi, ca niște adevărați vânători, după ce sorbirăm câte o gură de coniac, fiecare din sticla lui, ne aprinserăm pipele și începurăm a discuta a cui anume lovitură atinsese delfinii, căci dacă cel dintâi avea două lovituri în cap, acești doi din urmă aveau numai câte una.

STOICESCU D.

CUCUL

(Fabulă de Gellert)

*Pe-un ram un cuc stătea la sfat c'un graur
Scăpat dela oraş din colivie*

— Ce cred pe-acolo, spuse dânsul,

Pe la oraş de-a noastră melodie?

Ştii de privighetoare ce vorbesc?

— Pe dânsa ca pe-un zeu o preamăresc!

— Da despre ciocârlii, ce zic, fârtate?

— Le laudă oraşul jumătate!

— Dar cântul mierlei oare să le placă?

— Pe ici, pe colo, când şi când o leacă!

— Aş vrea, prietene, să-mi spui, fii sincer,

De sigur şi de mine-or fi vorbit!

*— Dar nici odată 'n viaţa mea pe oameni,
Vorbind de tine nu i-am auzit!*

— Fac ei aşa?... Ei, ia să mă răzbun

Şi'ntregii lumi eu numele să-mi spun!

Mihail Pricopie.

—OXO—

SGÂRCITUL

(POVESTIRE MORALA)

de I. GOTTHELF

Un sgârcit se 'mbolnăvise greu și zăcea într'o cămărușă. După cum o viață întreagă nu se 'ngrijise de nimeni, tot astfel acum nimeni nu se gândia la el. Când doctorul îl vizită într'o zi, bolnavul îl întreabă despre starea lui adevărată, dacă va mai putea trăi sau nu. Acesta clătină din cap și-i spuse verde că, după toate prevederile omeniești, a doua zi, pe la aceeaș oră va fi un cadavru. Sentința aceasta nu-l îngrozi pe bolnav; liniștit privi la doctorul care pleca.

De 'ndată ce rămase singur, cu greutate se scoborî din pat și se târi până la masa de scris; scoase un pachet cu hârtii de bancă, le așeză peste jăraticul din sobă, apoi căzu pe un scaun alăturat și cu multă mulțumire suflătească privi la scântele care țâșniau încoace și 'ncolo, la flăcările care fâlfâiau mari de tot pentru ca să dispară dintr'odată, la hârtiile care se 'ndoiau singuratece, făcându-se din ce în ce tot mai negre și transformându-se într'o cenușă fină care se sfărâma și sbura în cuprinsul sobei. Privi nemișcat până ce grămăgioara de bani se mistui de tot. Pe urmă se jurișă în pat și se 'ntinse ca să moară. Și-a 'ndeplinit ultima operă, și-a făcut testamentul, și, pentru că nu doria binele nimănui, de aceia și-a ales focul drept moștenitor.

Cât a stat așa în pat, nu se știe; dar a doua zi, când deschise ochii, credea că vede cerul, însă cerul era întocmai ca și camera lui sărăcăcioasă; iar când se uită la omul din fața lui, crezu că e Dumnezeu, dar nu era decât bine cunoscutul doctor. Acesta îl privi mirat, îi luă pulsul și-i vorbi: „Acea ce omului nu-i sta în puțință, a făcut Dumnezeu; un somn binefăcător te-a scăpat de la moarte!”

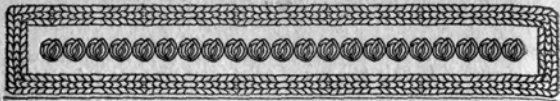
Dar ce ochi deschise sgârcitul la aceste vorbe! Doctorul fu de părere că somnul va reveni și va dura încă și mai mult, de aceea porunci bolnavului să stea liniștit în pat și plecă.

În dimineața următoare sui din nou treptele întunecoase, plin de neliniște. Deschise ușa și privi către pat: era gol. Cercetă toată camera, dar nimic; doar la geam atârna ceva, dar acolo de obicei atârnau haine. Când însă privi mai de aproape, era însuși bătrânul care atârna acolo. El nu putuse supraviețui însănătoșirii, nu și-a putut ierta că, voind să-și înșele moștenitorii, se 'nșelase amarnic pe sine însuși. Viața i-a fost o continuă înșelăciune, de-aceia și-a aruncat banii pentru care înșelase pe alții.

Acest nemernic s'a 'nchinat toată viața minciunei. Mulți oameni și de prin alte locuri, au datoriat să deschidă ochii și să vadă cât de urât s'a purtat cu sine însuși sgârcitul.

Trad. Mihail Prîcopie.

ÎN AGONIE

(CHAMISSO)

Grăiește-un clopot răspicat:
Din lume a sburat o viață, —
La rugă oameni din păcat,
Aceiași moarte-aveți în față.

Cuprinsă de un groaznic chin,
O tânără pe pat se stânge:
Își frânge mâinile 'n dureri,
Și-ar plânge... dar nu poate plânge.

Alături ea stă soțul ei
Înțepenit în nepăsare;
De-odată ea se scoală greu
Și-i cade trudnic la picioare:

— Stăpâne, ia-mă'n seama ta!
Iar tu, ai milă de ființa
Care'n dureri se stânge-acum...
Bărbate, ți-am călcat credința! —

— Cum tu îmi spui de faptu-acel
Ce viața mi-a înveninat-o,
Așa îți spun și eu acum:
Tu mori de-otrava ce ți-am dat-o!

Mihail Pricopie

Fericirea e totdeauna aproape

Fiind la serbarea nunții prietenului meu Nicoară, l-am întrebat, ce l-a condus în alegerea tovarăsei sale.

„Un vis ciudat, o întreagă poveste, îmi răspunse el; am timp să-ți povestesc, mireasa se leagă în tango.

Mă știi, voiam s'o încheiu cu burlăcia, mi se urăse frunză în vânt

Mai acum o lună mă deștept într'o dimineață preocupat de-un vis: se făcea că umblasem mult, rătăcisem printre niște stânci prăpăstioase, nemerisem într'o peșteră și mi-era o sete grozavă. De-odată mi-apăru o vrăjitoare urâtă și-mi întinse o cupă. O luai cu sfială, dar o dusei la gură cu lăcomie, hotărât să o sorb, să fi fost chiar venin dela o mie de vișere. Spre marea mea mirare cupa era goală. Privii amărât în fundul ei. Acolo—gravate aceste cuvinte: „Du-te la Buzău și vei afla mireasa!”.

Ciudat și caraghios, acesta era visul care mă preocupa.

Ce crezi că am făcut? Într'o jumătate de oră am fost la gară. Trenul era gata; câteva minute și am plecat. Ziua era călduroasă, o căldură amețitoare. Clipele alunecau anevoe printre stațiile la care trenul se opria, printre convorbirile banale ale călătorilor.

Se înserase când trenul s'a oprit în Mizil.

— Mai sunt două stații până la Buzău, mamă! Tanti ne așteaptă la gară... vorbi un copil către o cuconiță, care mă privea cu interes mai înainte și față de care rămăsesem taciturn.

— Două stații! gândii eu. Oare o voi vedea pe mireasa mea în gara Buzău, astăseară? De sigur, în gară, îmi întării eu convingerea, destinul are precizii matematice!

Trenul înainta lin. Răcoarea serii, după atâta zăpușală, predispunea la somn. Vorbe s'auzeau din ce în ce mai rar. Parcă toți călătorii căzuseră într'o dulce beatitudine. Mașina doar pufăia în întuneric și gonja cu lanțul de vagoane după ea, din ce în ce mai iute. Poate și mecanicul dormia pe mașină.

O stație cu luminile obișnuite se vestește. Sigur, mecanicul doarme căci nu se intră în stație cu așa viteză.

Într-o clipă s'au petrecut multe: o ciocnire, o răsturnare, liniște lugubră, apoi o învălmășală surdă de voci, strigăte, țipete... Simții că am fost isbit undeva; așteptam din moment în moment să nu mai simt; vrui să blestem visul înșelător pe care-l aveam în ochi, dar nu puteam vorbi, aveam ceva pe creier; apoi o mână sdravănă mă apucă de piept și mă trase și-apoi nimic...

Când m'am deșteptat, văzui în jurul meu pături multe, auzii suspine și gemete... O lumină licăria într'un colț. Cineva era aproape de mine. Vrui să cer apă, să întreb unde mă aflu; dar nu putui. Eram parcă într'un teasc. Mă desemnaiu, cufundându-mă iarăși în somnul meu, bucuros că n'am murit.

Un sunet de clopot mă deșteaptă a doua zi. Văzui lumină zilei, întrebai unde mă aflu și mi se spuse: la spital, în Buzău.

— Ei, domnule, ia să-mi spui unde mergeai cu trenul, mă întrebă doctorul.

— Până aci, la Buzău! șoptii eu.

— Ei bine, dormi mereu, asta-i singura doctorie și puțină ghiață...

A treia zi doctorul, trecând pe lângă patul meu, se opri iar.

— Cu ce afaceri la Buzău, amice? Vr'o femeie, vr'o aventură...

— Ceva straniu, un vis... începui eu cu toată sinceritatea.

— Bine, vom vorbi de visuri altădată. Și doctorul mă examină din nou, recomandându-mi tăcere și repetându-mi: dormi mereu; cu cât vei dormi mai mult, vei visa mai puțin.

A patra zi mă simțiam sănătos. Mă îmbrăcai cu hainele mele și, pentru că așa cerea rânduiala spitalului, așteptai pe doctor la ușa cancelariei, ca să mă vadă înainte de plecare.

Cum mă văzu, mă salută râzând.

— Da grăbit ești, amice; eram curios să aflu visul!

I l-am povestit cu toată sinceritatea.

Doctorul, când sfârșii, îmi spuse cu o duioșie de destăinuire prietenească: „nu te mai lua după visuri, amice; iată, și pe mine la fel m'a iscodit un vis. Se făcea că-mi spune vrăjitoarea dumitale: „sui-te în tren. Du-te la Constanța. Pe țărmul mării este o casă. Un chioșc cu zorele e în fața casei. Din chioșc se aude cum mugesc valurile mării, iar întinsul albastru strălucește ca o oglindă neturburată până departe. O fată cu niște ochi ca luciul mării te-așteaptă. Du-te numai și bate la porțiță!“. Dar ce crezi, că m'am potrivit la așa prevestire? Nu. De când m'am așezat ca doctor aici, n'am mai plecat nicăieri. Chiar alaltăieri m'am însurat cu fata proprietăresei mele și mă simt așa de fericit... Ascultă-mă ce mine, nu mai umbla după visuri”.

Mulțumit că am scăpat cu viață am și plecat.

Seara eram acasă la mine. Și era o seară așa de frumoasă! Jos, valurile mării parcă ciripiau. Rămăsei mult pe întuneric, la fereastra deschisă dinspre stradă. De undeva, deaproape, venia un cântec de dor. Peste drum, în chioșc, fata vecinului cânta. Cunoșteam și cântecul și fata, dar—încet, încet, gândindu-mă la cele prin care am trecut și la vorbele, ce mi le-a spus la despărțire doctorul,—o lumină se făcu în mintea mea. Da, o casă la țărmul mării, un chioșc cu zorele din care se vede marea, fata vecinului cu ochi ca marea... toate acestea așa de aproape... și, poate ea n'ar cânta, dacă eu n'aș fi la fereastră...

Vezi, ne aflăm în casa vecinului și fata din chioșc este mireasa mea. Ce zici de toate astea? Nu-i așa că visul s'a adevărit? Dacă n'aș fi mers la Buzău, nu aflam că aci, aproape, este atâta fericire!

STOICESCU D.

Un proiect unguresc pentru canalul Cernavoda-Constanța

'D-l inginer N. Georgescu, director la Serviciul îmbunătățirilor funciare, a pus la dispoziția Serviciului porturilor maritime o broșură, tipărită la Budapesta în 1917 de către Direcțiunea construcțiilor hidraulice din Regatul Ungar, în limba germană și ungară, intitulată: „Planul unui canal navigabil dela Cernavoda la Constanța”. Broșura este însoțită de o planșă conținând planul la scara 1:75000, un profil în lung și profile transversale.

Proiectul nu se prezintă ca un studiu complet, cu toate datele necesare, ci mai mult ca o schiță, în linii generale. Lipsește în primul rând documentarea care să justifice traseul ales. Acest traseu este dus tot timpul paralel cu calea ferată, soluție care se impune pentru primii 30 km., cât ține regiunea bălților, dar care este discutabilă pentru restul până la mare. Foarte mult studiu comportă punctul în care acest canal trebuie să atingă portul. În proiectul de față, canalul debusează în regiunea ce alcătuiește nodul de linii ferate din port. Cum se va face trecerea pe sub aceste linii? Oare un alt traseu pe ultimii 30 km. nu ne va da puțința de a reduce tunelul prevăzut de 15 km., sau de a-i micșora lungimea? De asemenea nu se arată cum se va realiza ecluza și deversorul la Dunăre.

Un adevărat proiect complet al canalului dela Dunăre la Mare urmează a se face de aci înainte.

Pentru Constanța, un canal până la Cernavoda va fi o sursă neasemuită de viață. Dacă astăzi Portul nostru lăncezește ca totul, fiind lăsat în urmă de porturile Dunărene, aceasta se datorește în primul rând lipsei de legături cu țara. Scurtarea drumului spre Orient, cu 400 km., pe o cale navigabilă internațională de importanța Dunărei, evitarea gurilor fluviului în mod natural greu accesibile, se adaugă la argumentele ce pledează pentru realizarea acestui canal.

Proiectul de față, alcătuit de un serviciu public unguresc, arată importanța ce dădeau fostele puteri centrale acestui canal. Cu titlu documentar dăm mai jos, în traducere, proiectul unguresc.

V. COTOV
inginer Constanța

Descrierea Technioă

Acolo unde fluviul Dunărei, care împrejmuiește Marea și joasa câmpie română către Sud și Sud Est, cotește deodată către Nord, pentru ca până la Galați să curgă aproape paralel cu țărmul apusan al Mării Negre, albia sa în unele locuri se apropie așa de tare de malul mării (deabia 45 km.) încât dacă îngusta fâșie de pământ n'a fost ruptă de către fluviu, aceasta se datorește, după toate probabilitățile, numai structurii orografice a pământului dobrogean. Tendința aceasta a fluviului este evident dovedită de către văile a căror înălțime deasupra mării este abia de 5—10 m. și a căror lățime este cam ca a Dunărei (Balta Carasu). Aceste văi, adânc tăiate între dealuri, fiind drept spre mare și se apropie cam la 15 km. de aceasta. În luncile lor mlăștinoase apa curgătoare a Dunărei nu mai pătrunde din anul de când s'a construit linia ferată Cernavodă-Constanța.

Deci, este ușor de înțeles că, întrebuițând aceste lunci, cu cheltueli relativ mici s'ar putea construi un drum de navigație care, pe de o parte, ar prescurta marele drum de navigație către Est cam cu 400 de km., iar de altă parte s'ar pune capăt la greutățile tehnice și politice, care există în prezent.

Ideia nu e de tot nouă. Antreprize străine și guvernul român s'au ocupat în mai multe rânduri cu această chestiune, dar de realizare nici când nu s'au apropiat, din cauza „*greutăților extraordinare*”, pe care le opuneau pe de o parte podișul înalt de 50—60 metri, apoi diferența de nivel de 11 m. dintre nivelul viiturilor mari ale Dunărei și nivelul mării. Intre greutățile ce s'ar putea ivi ar fi acelea ce provin din structura geologică nefavorabilă a câmpiei înalte de lângă litoralul mării. Dar aceste greutăți le putem desconsidera în urma cercetărilor, din care rezultă că stratul acoperitor de loess a fost îndepărtat prin eroziune și deflațiune și că la suprafață au rămas, ici colea, bancuri calcaroase și marnoase, aproape orizontale, care alternează cu stratul gălbui-verzui de argilă, formând astfel sămburele colinelor ce aparțin etagiului *sarmatic*. Cu drept cuvânt se poate deduce că, în cazul unor săpături adânci, sau pentru facerea unui tunel, nu s'ar naște greutăți mari.

Mult mai mult au tras în cumpănă părerile politice, care azi ies cu totul din discuție.

Traseul canalului ar urma partea de Sud a Bălții Cara-su, aproape de linia ferată, pe un teren de 8—10 m. altitudine, până la km. 29, de unde ar putea pătrunde, prin un profil deschis de 12—17 m. înălțime, până la colinele de lângă litoralul mării, înalte de 60 m. și pe care le-ar străbate printr'un tunel, din care ar eși tocmai lângă portul Constanța.

Canalul n'a putut fi proiectat în tăetură deschisă din cauza pantei prea mari (0.19 o/oo) ce ar fi avut, căci nivelul apelor

mari la Cernavoda este de 7 m. deasupra etiajului și la 11.85 m. deasupra mării și ar fi îngreunat navigația, dar mai ales din cauza distrugerilor la care ar fi fost expusă albia cu deosebire pe porțiunea dela început, din cauza violenței curentului în timpul apelor mari.

De aceea a trebuit să se adopte albia închisă, intercalând o ecluză, deși pentru navigație aceasta constituie o oarecare incomoditate. Pentru alimentarea eclusei apa se ia din Dunăre, cu ajutorul unui stăvilar de alimentare.

Aceste două lucrări de artă sunt proiectate la începutul canalului și anume: o ecluză de 80 m. lungime, 12 m. lățime și 7 m. adâncime; și un stăvilar de alimentare, pentru un debit cam de 6—8 m.³ pe sec., deci pentru o masă de apă, care ar asigura un pescaj de 3,5 m. în porțiunea deschisă a canalului și 4.00 m. în tunel, fără ca să fie depășită iuteala de 50 cm. pe sec., care și ea totuși ar porni din punctul 0—de acolo plus 2,83 m. deasupra mării) și ar merge cu o singură pantă de 0.047 o/oo, fără nici o întrerupere, până la nivelul normal al Mării Negre. (Spre comparație, vezi la Rusciuc panta Dunărei de 0.046 o/oo).

La klm. 43, adică la capătul din amonte al tunelului, fundul canalului ar prezenta o treaptă de 1/2 m., pentru ca creșterea de rezistență ce ar proveni din îngustarea albiei, să fie compensată prin sporirea la 4 m. a adâncimii.

Alte dimensiuni ale canalului ar fi următoarele: lățimea fundului în canalul deschis 50 m. în tunel 25. Taluzele: afară 1:1, în tunel 20:1.

În tunel, deasupra nivelului normal, la 1.50 m. de ambele laturi, ar fi câte o banchetă de 1 m. lățime, de la care pereții laterali continuă cu taluzele de mai sus încă cu 1,50 m. și aci ar începe umerii bolții tavanului în arc eliptic de 4 m. înălțime.

Deși iuteala de 50 cm. nu poate produce nici un inconvenient pentru navigație — nici mergând în amonte. — totuși, pentru siguranța comunicației în tunel, este necesară o instalație de edec mecanic, pe care l-am proiectat în formă de funicular fără fine. În așa chip, că vasele se agață de cablul care se mișcă încontinuu pe scriptele fixate de pereții laterali ai tunelului, vasele fiind trase pe o latură în sus și pe cealaltă în jos. Puterea motrice ar fi dată de un motor cu păcură de 100 cai putere.

Mai târziu, cu creșterea traficului, această instalație s'ar extinde pe întreaga lungime a canalului, pentru care eventual s'ar putea întrebuința puterea apei disponibile dela ecluză.

La întretăerile cu calea ferată și cu drumurile s'au prevăzut poduri de fier, lungi de 60 m. în mijlociu, iar în ce privește lățimea și construcția, acestea vor fi corespunzătoare împrejurărilor locale.

Relativ la expropriere, nu am ținut seamă de tunel, ci am

socotit pe întreaga lungime de 59.5 km. o fâșie de 60 m. lățime iar ca preț de rescumpărare 500 koroane de hectar.

Canalul cu toate anexele, conform devizului estimativ de mai jos, ar costa 114 milioane koroane.

DEVIZ APROXIMATIV

Nr.	Porțiuni	Dela km. la km.	Debleu m. c.		Preț uni- tar în Ko- roane	Costul în Koroane	Observații
a) LUCRĂRI IN PĂMÂNT							
1	I	0—5	3.775.500	Săpături us- cate	2.—	7.551.000	Teren mo- cirlos.
2	II	5—29	8.466.500	Dragări	1.20	10.159.800	" "
3	III	29—43	11.850.000	Săpături us- cate	2.—	23.701.000	" "
4	IV	43—59,5	4.554.000	Săpături în tunel și zidă- ria bolței	15.—	68.310.000	Tunel în marnă șilös
b) ECLUZE							
5	Ecluză la Cernavoda de 80 m. lun- gime, 12 m. lățime, 7 m. adânci- mea apei.— — — — —					1.500.000	
c) DEVERSOR							
6	Deversor pentru 6 m ³ sec. debit					500.000	
d) PODURI							
7	15 poduri metalice pt. șosele, având 60 m. lungime— — — — —					100.000	1.500.000
8	2 poduri metalice pt. calea ferată.					150.000	300.000
e) EXPROPRIERI							
9	595 ha. teren expropriat — — —					500	297.000
f) INSTALAȚIE PENTRU HALAJ							
10	Instalații mecanice pentru tragerea vaselor, de ex. : un funicular fără fine, cu un motor cu motorină de 100 HP. — — — — —					—	100.000
Total . . .						113.918.800	

Budapesta, Aprilie 1917

HAJOS
Consilier Ministerial

PE ȚARM

(GOETHE)

Vă 'nvăluriți, iubite cânturi,
Spre 'ntinsa mare a uitării!
Flăcări nu vă cântă 'n vânturi,
Nici fetele 'n sositul sării.

Voi ați cântat iubiri și vise
Și-acestea mi-au sburât din cale!
Voi toate-ați fost pe valuri scrise:
Porniți cu ele dar la vale!

Mihail Pricopie

Macedonski în Dobrogea

ÎNSEMĂRI

Când a închis ochii era un om bătrân, un suflet care-și secase izvoarele. Lira lui nu mai spunea nimic, dar a spus multe. La început cântece banale-pastișări, într'o limbă corectă și o comedie, „*Iades*”, transpusă după o fabulă orientală, tipărite înainte de războiul independenței, într'un volum din care răsare epic și poate va rămâne „*Calul arabului*”. Mai târziu însă din ce în ce mai interesant, de-a lungul a vr'o alte 3—4 volume de versuri, s'a ridicat până la măestrită cizelare din „*Avatar*”, din „*Vasul*”, până la maestatea poemului „*Noapte de Mai*”, poem care va rămâne alături de cele mai măestre cântece ale naturei în românește, alături de „*Concertul în luncă*” al lui Alexandri, de „*Călin*” al lui Eminescu, etc.

Alintând însă o notă cu totul exotică și de multe ori contrariind spiritul societății noastre, succesele literare i-au fost streine și n'a rămas prețuit de cât în cercul restrâns al admiratorilor săi.

Romanul „*Thalassa*” n'a avut cititori, iar „*Bronzes*”, în franțuzește, a trecut ca un plăcut, dar prea mic eveniment literar.

Dacă din contactul cu Dobrogea și Marea Neagră va fi cules imaginile exuberante ce abundă în „*Thalassa*”, lucrul va fi precizat de criticii ce se vor ocupa cu izvoarele inspirației sale. Ceea ce voiu să notez este o amintire de o întâmplare legată de primii pași ai așezării noastre în Dobrogea după războiul Independenței.

Spun dela început că poetul Macedonski a fost directorul prefecturei județului Silistrei, cu reședința în Cernavoda. Aceasta era cam pe la începutul anului 1879.

Guvernul român, luând în stăpânire Dobrogea, o împărțise în trei județe: Tulcea cu capitala la Tulcea, Constanța cu capitala la Constanța și Silistra cu capitala la Rasova. Prefect al județului Silistra fusese numit generalul Cantili, director al prefecturei Macedonski, poetul,—iar polițaiu al reședinței județului un fost căpitan, Gherghel.

Oamenii noștri s'au dus la Rasova, s'au sucit, s'au învârtit câteva zile,—sat mare, dar sat,—și negăsind clădiri și oarecare confort pentru așezământul prefectorial și polițienesc și pentru celelalte așezăminte și demnitarii lor, s'au lăsat pe Dunăre la vale până la Cernavoda. Aci era orașel, era port, era cap de linie ferată — linia Constanța-Cernavoda, făcută dela 1856 de o companie engleză, — era ceva; se așezară cu capitala la Cernavoda.

Prefectul Cantili lipsea totdeauna din capitala județului; când era prin satele și târgușoarele județului, în cercetări și în studierea localităților, cu un alaiu de călărași după trăsură, când în București, pentru a expune și răspune starea mizeră a provinciei.

Polițaiul Gherghel era un pasionat după vânătoare și cele în legătură cu ea; când îl căuta;—la vânătoare.

Macedonski era mare și tare în capitală. Deși se împrieteniise cu unul Papanicopol, pentru că avea o soră frumoasă ca o zână, deși venise în Cernavoda cu geamantane de cărți, poetul se plictisea îngrozitor și atunci devenea și el vânător, dar vânător de senzații. Făcea câte o farsă celor dimprejur și se distrau cu toții.

Pe la sfârșitul lui Martie 1879 Macedonski primi o telegramă din București care-i vestea că pe ziua de 1 April se desființează județul și deci și prefectura Silistrei. Amărât nu fu de această desființare; ea-i deschidea perspectiva altor posibilități. Se gândi numai să facă o farsă polițaiului Gherghel, una de plecare, usturătoare, căci avusese de suferit după urma lui.

O adresă, cu toate formele oficiale și în termenii cei mai burocratici, fu fabricată numai de cât, prin care aducea la cunoștința polițaiului Gherghel că ministerul de interne a primit demisiunea generalului Cantili și a numit în loc prefect pe

Gherghel. Cu această adresă în mână curierul prefecturei bătu seara la ușa polițaiului, care tocmai sosise chefliu de la o ispravă vânătorească.

Gherghel luă adresa, o citi, respiră cu plăcere vestea, o făcu cunoscut celor ai casei și, pentru că afară era întuneric și ploua, iar pe ulițele orașelului, nepietruite, un noroiu fără seamăn,— hotărî să rămâe acasă. Totuși, făcând fel de fel de planuri pentru viitor, între care și acela de a înstruna cât mai mult pe directorul prefecturei, care sfida pe toți, nu-i venea să se culce. Trimise dar după câțiva intimi, după un taraf de lăutari și un chef monstru ținu încordată bucuria lui Gherghel și atenția vecinilor până către ziuă.

Dimineața trimise pe un ipistat să chieime la el, acasă, pe directorul prefecturei pentru a-i da „instrucții urgente”. Dar ipistatul se întoarse cu vestea că directorul doarme și nimeni n'are voe să-i turbure somnul.

A, gândi Gherghel, mă sfidează — dar ți-l joc eu! Și merse la poliție, chemă cu aerul unui om distins pe comisari, ipistați, sergenți, agenți, slujbași, etc. și le ținu un discurs de adio, în care mulțumi pentru serviciul conștiincios făcut sub ordinele sale și vesti tuturor că de azi înainte el este prefectul județului Siliștra și va fi mai mult în măsură să le răsplătească serviciile făcute.

Merse apoi la prefectură, adună pe funcționari în cabinetul său și le făcu cunoscut numirea sa ca prefect și strășnicia cu care va fi silit să se poarte, date fiind împrejurările...

De-abia-și sfârșise discursul, când Macedonski intră pe ușă, zâmbitor. Gherghel îl privi de sus cu o figură acră și-l apostrofă:

— De azi înainte, domnule director...

— De azi înainte nu mai sunt director! îi smulse vorba Macedonski.

— Demisionezi, ei bine, nu-ți va fi primită demisia, volu interveni ca prefect... se repezi Gherghel să amenințe.

— Ce prefect, domnule?! județul Siliștra s'a desființat pe ziua de... întâi Aprilie... Și Macedonski apăsă semnificativ pe cele din urmă două cuvinte.

Tonul liniștit al lui Macedonski exasperă pe Gherghel.

„Întâi April”, murmură el și eși ca o furtună din prefectură.

Își poate închipui oricine ce s'a mai întâmplat. Gherghel se plânse ministerului de interne, făcu proces de ultragiu lui Macedonski, proces pe care-l urmări peste tot, până și înaintea tribunalului apelativ din Tulcea; iar târziu, peste vr'o șapte ani, agenții de percepții prin București căutau pe Macedonski să-l încaseze de o amendă și să-i amintească de farsa biurocratică din Cernavoda, pe care desigur o uitase și el.

STOICESCU D.

De vorbă cu țăranii dobrogeni

de ALEX. P. ARBORE

Nunta la Români.

La logodnă sâ socotesc câți galbini ari sâ deie n'irili n'iresii, sâ n'ireasa sâ'mpacă ci-ari sâ deie n'irilui sâ soacrâi.

Joi, spre nuntă, la Moldoveni vin trepădătoarili sâ coc pâni, fac colaci.

Pi n'iri Vineri sara îl radi, îl spală flăcăi, iar surorili îl plâng. Când n'irili sâ radi, n'ireasa s'adună cu fetili și joacă. După aia pun masa ș'o pun pi n'ireasă fetili în capu mesi. Părinți ii șăd la spatili ii c'o pernă sâ c'o jernă (un colac). Diavoru ii eșă sâ zâci: „poftiți cari binevoiți la adunari”. S'adună niamurili ii toati sâ la urmă s'adună fetili sâ flăcăi. Sâmbătă sara faci flăcău cari-i n'iri adunaria. Di-acolo sâ duci la n'ireasă ș'o îmbracă, o gătești cu hainili di n'ireasă ș'o aduci acasă la iel. Acuși îi puni pi-amândoi în capu mesi, pi iel din driapta sâ pi è din stânga. Acuma sâ pun parinții lui la spatili lor c'o pernă pi brați sâ c'o jernă. Diavoru puni 'o farfurie sâ două paari di rachiu. Apoi eșă sâ strigă „poftiți cari binevoiți la adunari”. Când intră unu'n casă, diavoru ia paaru, îl umpli șă-l dă lu n'irili, sâ n'irili îl dă lu acela cari vini la adunari. Ala-l bè ș'aruncă un dar în farfurie. Sâ n'ireasa faci tot așa.

Mântuindu-să daru ista, fac o oră di feti sâ flăcăi sâ joacă cu n'irili sâ n'ireasa împrejurul mesi di trii ori.

După aia diavoru ese, dă cu ghiciu sâ faci drum sâ eșă afară sâ joacă ora. Dimineța n'iri sâ gătesc unu pi altu sâ sâ duc la cununie. La unili li puni un sovon roș pi față. Când vin acasă di la cununie eșă c'o caldari di apă sâ n'irili o răstoarnă sâ dă un bacșăș. Apoi joacă nunta toată zâua la casa n'irilui.

MOISE PARASCHIVA, 60 de ani
din Sarinasuf

Nunta la Turci.

Când sâ logodesc, sâ duc părinți băetului acolo la fată. Pi n'ireasă n-o vedi. N'irili plătești cu pometuri, dulcețuri. Pi urmă ii vin acasă. N'irili sâ duci 'napoi la n'ireasă. Ci-o hi ducând, nu știu. Cumnata cea mai mari sâ duci la cea mai n'ică. Marți seara începi nunta. N'ireasa îmbracă toati rochili câtî li-ari. Joi sâ duci la baie, la scăldat. O duci nașă-sa, chip cari i-ar hi naș șâ când yin di la baie, îi faci muscali (un fel di flori cu fluturi). Șâ dacă yin, îi puni în faiton șâ treci trii poduri, șâ asta sâ chiamă cununia lor. Dacă nu-s poduri, fac poduri di pânză. Acasă, daulgiul batî la fereastră, șâ fimeiii di oparti, iar fetili di-oparti joacă di pi ci sâ cunună. Duminică sâ 'ntâlnești n'irili cu n'ireasa, niamuri di-a lor, cu toți împreună pitrec.

MOISE PARASCHIVA

Nunta la Bulgarii dobrogeni.

Când sâ logodesc, sâ duc șâ fac orbili, șâ lasă o ploscă cu vin șâ c'on galben la ploscă. Șâ Duminică sara sâ duc sâ logodesc. Duc di la n'iri jumătati mâncări păr la cucos; di la cucos duc di la n'ireasă, acasă la n'ireasă. N'irili îi duci schimburili n'iresii, galbini, brățări, brâu, rochi, fes, bariz, zali (sacsâi). Ș'apoi n'ireasa îi dă n'irilui izmeni, cămeși, brâu, ciorachi. Soacră-să-i dă cămeși și-o castâncă. Lu socru-so cămeși șâ ciorachi. Dacă ari cumnați, li dă la toți cămeși.

S'o 'nterminat logodna.

Vineri, spri nuntă, vini tata băetului la fată șâ heu *cadelu*. Ș'aduc plămădială di-acolo șâ plămădesc aici șâ di-aici duc plămădială acolo. Apoi strigă *zâvlili* sau *porăitoarili*. Zâvlili mătură, curăță, frământă. Sâmbătă li trimet la bulgur cu cimpoi. Una duci tavaua pi cap șâ joacă.

Sâmbătă sara încep mărgelili. Zâvlili sâ duc prin sat șâ strigă la mărgeli. Când s'o adunat toati, pun făină 'n covată, sâ pun lângă băgeac, o fată ș'un flăcău, în locu n'irilui ș'a n'iresii. În sâtă pun galbini, brățărili șâ inelu n'iresi șâ cern cu puțină făină. Fata frământă o turtă șâ flăcăi 'i puni apă. Puni turta 'n vatră, șâ de-asupra-i puni un saciu (tava di her). Di pi ci sâ coaci, o puni pi tavă și-o faci dun'icați-dun'icați, șâ dă la toți câtî-un dun'icat șâ yin din ploscă.

Dacă-i din alt sat, n'irili vini 'n satu n'iresi șâ tragi la gazda nașului.

Apăi, când yin la n'ireasă, o găsăsc pi n'ireasă displetită. Nașa o îmbracă, o chiptănă, o 'mpletești șâ-i puni câti-un hir di tel.

Diminiata n'irili vini di la gazda nașului șâ n'ireasa di-acasă șâ sântălnesc la biserică. La biserică zăvlili vând câti-un șâr di poami șâ cucoși di păpușoiu.

La biserică fi dă băetului, care ar' să hie diavor, băiracu șâ-l liagă c'o cămeșă.

(Băiracu-i un băț legat c'un peșchir șâ c'o bucată di balmă roș șâ'n vârf cu'n șumuioc di sâminoc și cu unu di busuioc).

Di la biserică sâ suie 'n căruță șâ pliacă 'n satu n'irilui. Duminică spre Luni sâ faci masa ai mari. Atunci n'ireasa șâ cu n'irili șăd dinaintea nașului c'un brăcăcel în digitili n'ici. Șâ lumânărili di cununie li țin în mână, pân n'ireasa mântuie di dat darurile.

După aia-i duci la culcari.

MOISE PARASCHIVA

* * *

Când m'am trezit eu în Calica, era biserică. Era un mocan, Ursuleț, ș'o făcut un pod, ș'o adus un clopot din România. Era pi-atunci mocani *briscăni*, cari umbla cu bontă. Era un popă, Vasile, bătrân preut, pi urmă popa Toadir, pi urmă popa Scri-don, apoi popa Nichifor, apoi popa Dun'itru din România; tot din România unu, popa Ilie. Ii cântau moldovenеști. Dascăli știeu carti și cântau tot moldovenеști. Dădem pochilor, drept plată, o baniță di orz șâ una di grâu. Asta era. Școli era, da plătē oameni dascălu.

IFTODI DORBALĂ, de 76 ani
venit în Sarinasuf din Calica

* * *

Când am vinit eu p'aici, părțili aste erau populate. Tata mieu era cioban la un frate a lui tat-so lui Ștefan Nistor. Vara vără la munte, dincolo, în România șâ iarna vineu aici pi la sfântu Dumitru, șâ treceu aici în cotu Dunăvășului. Sub dealu Hagighiolui era puțu hogi. Acolo era pădure și era șaptizăci-optzăci d' tărle cu patru păr' la cinci mii di oi.

Pi-atunci lumia era proastă, nu ca acu. Cini ştie tata-l nostru era mari lucru. Să duceu ciobani noştri în Hagighiol să zăce tata-nostru la pomană şă vinè cu măgarii plini di colaci.

GHEORGHE BUCUR, de 65 ani

• • •

„Siciu” îi zicia Dunăvăfului. Oaminilor li sâ zăcè *Zaporojeni*, şă ţănè cu turcu. Când a călcat chicioru Rosului, i-o belit când cu războiu Săvastopului.

Noi stam în Dobrugia păr la Sfinţi, ş’apoi trecem în Țara-Românească. Ernam făr’ nici un hir di pai, făr’ nici un hir di orz. Oili mânca la drog; ala ţinè la iarnă tot verdi. Aici nu ţănè iarnă multă, ş’încolo era turcărie multă; aici era număr mocani şă zaporojeni. La Măcin, la Hârşova, plătem treizăci di parali di oaie. Acolo era punturili pi undi trecem. Ungureanu a vinit din Calica, Visternianu din Visternia şă Bulgari a vinit di la Fântâna Nedeli.

GH. BUCUR, de 65 de ani, venit în Sarinasuf din căt. Găisanca, com. Surdila, jud. Ialomița

• • •

Eu îs din Medenchiu, mama-i din Sâlistra, iar tată n’ieu îi din Niculițel. Aici când o vinit aldi tata, puțani casă era, da acu io-tii ci sâliști s’o făcut. *Caraibilu* nu era. Ni temem di Turci că fura feti. Odată o fată sâ ducè cu căruța la păscărie. S’o stricat căruța şă Turci au luat-o cu căruța cu tot.

Când răzbelu, o plecat Tatari ş’o bușât Ruși di pi la Ca-raorman, din baltă.

MOISE PARASCHIVA, 60 de ani.

• • •

Tata n’eu îi din Basarabia, di pi la Ceamașan. Aici în sat întâi a vinit Ungureanu. Iarbă era aici. Ișă odată atunci o şută douăzeci di pluguri din sat. Tătari n’aveu yiti, că vinisă di la Muscal. Pi-atunci plătem haragiu şasă franci. Băetu di la cinsprei ai atunci plătè.

Trăie lumia bine. Acu stai pi baltă şă mânânci mămăligă goală. Atunci ti ducei şă păscărei, rănei copii. Atunci din partia yitilor era mai ghini. Acuş aici moari di foami şă’n baltă li

mânâncă câinii. De-aici și păr' la malu mări, păr' la Chiostengie-s numai yiti. Da atuncia yita era la câmp. O parti di merè arai șâ giunătati o pășteu vacili. Avei o oaie, două, o mulgei. Am avut herghelii, da acu nu mai avem nimic.

IFTODI DURBALĂ

Părinți n'ei di pi Tulcia sânt. In Tulcia au vinit din Rusăia. Era mai ghini atunci, câ sâ făcè pânia. O ducem ghini cu Tatari, câ ni'ngăduiem. Pi-atunci era casa lui Dorăchi, Paladi șâ Cu-mătru Gligori, șâ mai era o casă, o făcuse Ganea.

NASTASIA CREȚU, 55 ani, Beibugiac

Tata n'eu a vinit din Moldova cu vaci; îi zăcia Hudrii Buga. A vinit la Nălbantu ca burlac, șâ mama a vinit la Satu-Nou. Cum s'o hi întâmplat, ci s'o hi făcut, nu știu, da s'o 'nsurat în Nălbantu, s'o dus în Muftiu, ci-o hi făcut pi-acolo.

In Visternia ne-a făcut pi noi. M'am însurat tot în Visternia. Auzăsăm că într'o săliște Turcu a lăsat să să facă sat. Am vinit și s-o făcut satu. Aicea era toloacă, era berechet pi-atunci; acu s'o strâmtat; s'o strâmtat, trăim greu. Avem vite înainte, herghelii; acu am perdut, că, vezi, nu plătem ca acu. S'au strâmtat locurile.

La vremea Turcului dădem dajdie, iușur, din zăce o baniță. Subașu avè odaie, casa di obștie; făcusem noi pentru subaș o odaie.

Când vinè timpu harmanului, plecau doi subași și măsurau, unu într'o maală, altu într'o maală. Ei dădeau cetulă și puiu rămânè la noi.

Erau tătari în maalaua asta, tot tătari. Lor li dăduse pământ statu lor. Stam cu ii cum stăm cu vitireni acu.

Am fost și eu aici în sat primar, cum să chema pi-atunci: Ciorbagiu, și Moș Niculae ăl bătrân.

Când sâ făcè scandal, vinè jandari turcești di la Mamudia; câ sâ bătè lumea; lumi nu-i? Ni chema la conac, la Mamudia, unde-i adimistrația; ni 'ntreba: cum mergiți cu Tatari, cu lumia? nu s'apucă oție?

Când s'o aprochiet răzbelu, Tatari lua boi, caru, tot; da di la poliție îi țânè di rău. Tătari era viniți din Crâm, di la Ostopol. Nu ucidea, da lua cu sâla di la oameni.

GAVRIL VISTERNIANU, 77 de ani
din Sarinasuf

Era un popă di la Beștipia, popa Dumitru. L'aducem, înormânta, pominia, făcè sfintili masli. Ma' aducem pi popa di la Mamudia.

După ci n'avem biserică, nici o casă, a fost un grec întripinor, care cumpăra işurul, Vlădica Dionisie, şi a luat işurul ca întripinorie.

Când să-l ducă oameni la Tulcea, ipiscupul n'a vrut să-l ducă oameni di giaba şi a dat doispreci poli.

Ion Bucur zicè: vând eu casa cu doispreci poli. Ş'am luat casa. Cu moş Niculai bătrânul şi moş Culea, trii înşi, ne-apucăm şi casa cea o săpăm în pământ şi facem biserică. Şă pi urmă a sfîntit-o ipiscupu Dionisie ş'a rămas tot biserică pân'a vinit România.

Când o vinit România, hiindcă cea veche trăgea grăsie, am sâlit cu moş Culea,—ma' era unu, moş Apalon la Mamudia, el o făcuse pi aia veche, — ş'am început-o pi asta di az.

Mai ghini fînem sărbătorile, Duminicile; da acu, noi fânem, da iştia...

La răzbel am cumpărat cu popa Vasile o lotcă ş'am dus fimeile şi copchii cu duba la fundu Razâmului.

La sfântu Gheorghe, câti ai or hi di-atunci, ni temem di Cazaci. Nu ni punem di pricină cu ii. Stăpânăria i-o stăpânit. Când s'o 'nterminat răzbelu, s'a 'ntors fişte care la locul lor.

GAVRIL VISTERNIANU

Obiceiurile celi vechi să fâneau la zâli mari: erau băuturili eftini; la Otoman oca Cuzăi era douăzeci di bani. Ni ducem cu peşti, că era slobozenie, la Gălaţi, la Brăila. Auzăm că era Cuza care fânè Basarabia, că vineu oameni di-acolo. Spunè că era oca mari, li dădè la oameni pământ. Am auzât şă chiar noaptia când s'o dus din boerime să-l alunge. El o căutat să-i dărâmi pi ciocoi şă pi boerimi şă pi mănăstiri. A găsit lângă o mănăstiri di maici un iaz plin di copchii.

'Cic'ar hi întrebat pi ciocoi câ: pământ are țăranul. A zâs: zăci ictari. Cât a dat la țărani, a vrut să deie şi la boeri.

Intr'o noapti s'o dus ciocoi la Cuza, l-o găsat dorn'înd; i-o zâs: iscăleste că te tăem. Noaptia o pus cai la trăsură şă l-o dus în străinătăti.

Aici era ghini şă vineu oameni di la Rusia undi lua douăzeci şă cinci di ai în armată, din Moldova, din Austria, Un-

garia. Uni vineu ciobani, pân sâ măriau sâ sâ'nsurau aiei. Atunci erau fetili scumpi. Flăcăul dădea lui tatsu bani, heine, numa ca s'o eie, sâ-i zăceu bobacă.

La viti mai nu plătem nimic, numa la văcar. Da la oi dădem patru lei turcești. Un *beșlic* era un frang. *Altălcu* era șasă lei. Lirile era douăzeci di frangi sâ saizăci di bani. Erau sferturi, jumătăți. Erau *icusari* cât patru frangi. *Rubelili* era unu, unu douăzeci. *Mamudelili* era sâ di cincizăci di frangi. Intr'un rând, când m'am pominit, era bani nemțăști. Sâ când sâ vindê o vită, tare mult lucră bani nemțăști. Erau frumoși.

Ni robotem mult cu plugăria. Incep em pi la Sântă-Mărie sâ aram pân' îngheța sâ primăvara sâmănam sâ mântuem. Sâmănam grâu sâ orz. Nu era ghiuzluc, nu era sacară. N'aram primăvara, că nu era ovăz ca acu. Pământurili dădê câti douăzeci di kili la grâu; la orz mai mult.

Plugăria, câtă o facem acu, o făcêu șapte, opt plugari atunci. Mașani nu erau. Hambarăli plini cu pâni erau. Acu pământurili-s vechi.

GAVRIL VISTERNIANU

Peștili era mult, da nu era oprit. Dintr'o sută di kilugramuri lua zăci kilugramuri ori doi frangi, sâ peștili cel mult eră atunci. Era morunaș. Acu nu-l văd, n-am mai văzut. A noștri, Români, nu păscuiau, numa Lipoveni. Undi-s az Rușii di la Dunavăț erau Tătari; după răzbel o vinit Ruși din baltă. Tatari nu păscuiau, nu s'acupau. Mocani duceu olli 'n baltă sâ eșau primăvara în Dobrugia. „La Col” așa îi zăcēm locului ista. Dobrugia era di la Băbă încolo. Acu îi zăc Băbădaua.

Incoaci erau Tatari, acolo erau Turcii cii mulți.

Merèle erau distuli. Turcu avê sâlă di lumi, că erau pământuri multi.

Când bozgunu lu împăratu Nicolai, au vinit Bulgari din Basarabia. Pi-atunci plătem un ghir pintru armată. Vinê Turcu sâ ni scriê. S'implinê douăzeci di ai, haide, ghiru pintru armată, cinci frangi în fiecare an, sâ știê.

Mama tot ari în Basarabia niamuri, în Broasca. A vinit niamuri di-acolo când răzbelu din Ostopol. A vinit numa cu videria sâ s'o dus înapoi.

GAVRIL VISTERNIANU

Pi vremuri nu era nici o școală. Vinē din România sau Rusăia câti un dizărtor, găsă câti-o casă șâ'nvăța pi băeți.

Fetili nu sâ ducea la școală. Da ci școală era aceia, că era rusască. Vinē câti un călugăr și'nvăța șâ școală românească, cu slovă vechi, că sâ mai zăpăcia pi la mănăstiri cu beția șâ-i alunga di-acolo. Plătem mai nimic. Sara dacă isau băeți, îi dădeu o oală di vin, o leacă di pâni. Da ci'nvățatură, ia numa sâ treacă vremea. Așa oameni învățați nu știu. Pochi vineu din Basarabia șâ Moldova. Sâ ma' aibă *dyplumi* di pochie nu sâ pomenia

Aici era popa Năstase, da s'a dus la Mecin. Ipiscopul grecesc nu știu ce-a găsit, că s'a ucis mulți oameni. Bulgari a căpătat ipiscop bulgăresc șâ împinge pochi bulgărești piști ai noștri. Sâ popa Năstase s'a dus la Mecin șâ a vinit popa Manciū, bulgar. șâ dascăl bulgăresc. Pi urmă a vinit popa Vașăli, pe cari noi l-am făcut popă, cari citē șâ rusăști.

ION HUNCU 75 de ani
din Beibugeac

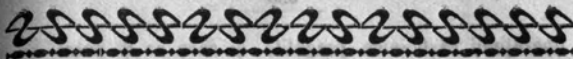
Din materialul linguistic cules în Dobrogea în vara
anilor 1912—1913.

de

ALEXANDRU P. ARBORE

profesor la liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu

DIN ETNOGRAFIA DOBROGEI

Populațiunea Dobrogei după o hartă rusească

Sunt rare prilejurile când harta ne poate înfățișa, în afară de relieful pământului, și alte amănunte, nu numai de ordin etnografic, ci și de ordin istoric, cultural, statistic etc. De obicei pentru lămurirea unor asemenea chestiuni cercetătorul trebuie să facă apel la tot felul de informațiuni istorice, documentare, relațiuni de călătorii, statistice etc., care, cernute printr'o critică severă, ne-ar putea apropia de adevăr.

În cazul țărilor noastre chestiunea stabilirii unor atare probleme este cu atât mai dificilă, cu cât ne lipsesc arhivele orășenești unde timpul și crușarea omenească ne-ar fi putut pune la îndemână izvoarele trebuincioase. Satele împrejurimilor ar fi fost pomenite și ele printre hărțile unor asemenea arhive, dacă ar fi existat, fiindcă relațiile dintre asemenea așezări ar fi făcut cu puțință păstrarea unor astfel de vești. Lipsind asemenea arhive, este dela sine înțeles că și lămurirea trecutului satelor noastre întâmpină greutăți.

Iată deci întâlnirea unor hărți, care ar cuprinde însemnări de un ordin mai amănunțit decât cele obicinuite, trebuie să ne umple de bucurie, punându-le la cea mai severă contribuție, pentru a scoate maximul de informațiuni lămuritoare.

Așa fiind, va trebui să insistăm, după însemnătatea cuvenită, asupra unei asemenea hărți cum este harta rusească a statului major, alcătuită în vederea diferitelor

operațiuni războinice pregătite, și care ar fi putut avea teatrul de operațiuni în Principatele române sau în Peninsula balcanică.

Această hartă coprinde, față de vremea când a fost făcută, o mulțime de precizări uimitor de interesante, care, studiate cu băgare de seamă, ne-ar face să avem o idee foarte precisă asupra densității populațiunii, asupra numărului de sate, asupra diferitelor așezări omenști etc.

Pentru problema etnografiei Dobrogei din preajma anului 1838, harta aceasta rusească—a cărei copie fotografică se află și la Academia română—inseamnă satele existente, cu numele lor, cu felul populațiunii locuitoare—dacă erau creștini sau mahomedani,—cu numărul caselor sau al curților, precum și satele devastate și devenite pustii ¹⁾.

După această hartă populațiunea Dobrogei nu se ridică atunci nici la 40.000 (patruzeci de mii) de locuitori. Neconținutele războaie, care se purtasera prin Dobrogea, făcuseră de bună seamă ca numărul locuitorilor să decrească într-o așa de simplită măsură. După urma unor asemenea vremuri de-abia mai rămăsese 5 locuitori pe km. p., ceea ce o și făcea să aibă înfățișarea unui nemărginit pustiu. Molke, în descrierea războaelor purtate de Ruși în Turcia europeană în anii 1828 și 1829, arată că în aceasta provincie nu erau mai mult de 300 locuitori pe mila pătrată. Măcinul avea 1000—1500 locuitori, Hârșova 4000, iar Constanța numai 40 de case locuite, cu toate că odinioară număra aproape 2000 suflete ²⁾. Toate informațiunile călătorilor din aceiași vreme sunt unanime în a recunoaște lipsa locuitorilor și caracterul de pustietate a Dobrogei ³⁾.

Trecând acum la ceea ce ne arată harta, vom găsi mai întâiu o serie de localități lângă care se arată nu-

1) Asupra acestei hărți vezi G. Vâlsan: *O față în popularea țărilor românești* în Buletinul Societății Regale Române de geografie (1912)

2) Moltke, *Campagnes des Russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829* (Demmlr. ed Paris 1854) pg. 36, 75, 76, 79.

3) Al. P. Arbore: *O încercare de reconstruire a trecutului Românilor din Dobrogea* Constanța 1922 pg. 26—27 notele.

mărul de case, indicându-se câte odată și dacă locuitorii erau mahomedani. Înșirarea acestor așezări o vom face începând dinspre colțul nord-vestic al Dobrogei. Întâlnim următoarele sate:

Garvăn 43; Văcăreni 64; Luncavița 34; Rachel 5-20; Isaccea 120, însemnată cu o semilună, ceiace arată că localitatea era locuită în majoritate de element turcesc; Fetești 5-20, localitate azi dispărută, care se afla la apusul satului Parcheș, pe șoseaua ce merge dela Babadag la Isaccea, acolo unde se întretaie cu drumul ce merge dealungul Dunărei, dela satul Parcheș spre Isaccea,—numele însă, după cum se vede, indică o localitate românească;—Parcheș 25; Somova 35; Cășla 5-20; Tulcea 113; Star-Tulcea (Tulcea veche) pe dealul dela apus al orașului de astăzi, 20; Preșlava 60; Carasuat (pe partea stângă a Dunărei) însemnat ca localitate; Turca Beștepe (Beștepea de astăzi) 39; Moldoveansca Beștepe (Mahmudia de astăzi) 72,—însemnată localitatea cu o cruce, ceiace arată în mod sigur elementul creștin;—Raia (Morughiolul de azi) 96; Dunăvățul (de sus) 40 (creștin); Sarnasăb 5-20; Caraibil 5-20; Sarighiol 5-20; Agighiol 42; Sarichioi 134 (creștin); Zebil 68; Congaz 30; Jenichioi 50; Kataloi 40; Telița 5-20; Teke-Frecăței-dere 5-20 (la nord de Trestenic); Trostenic 30; Nalbant 5-20; Adjabi 37 (la apus de Ienichioi); Camber 36; Gormaklei 48 (la nord de Camber, pe râul Taița, între Baschioi și Camber); Alibechioi 5-20; Velichioi 24 (pe râul Taița la sud de Akkadân); Ortachioi 5-20, mai la apus de Velichioi; Adkadân 24; Cifirkioi 5-20 (la apus de Adkadân); Maidanka (Medanchioi), (în pădure) 5-20; Hâtor (fermă între Niculițel și Medanchioi); Apânar, sat musulman cu 23 de case, Balabancea 5-20; Latațuia 5-20, (la sud de Luncavița pe apa Taiței); Jijila 50; Măcin?; Kamena, sat creștin, cu 67 case; Greci, locuit de mahomedani, cu 140 case; Iglița 5-20; Satu-nou (locuit de creștini) 22; Cernoe (creștini) 85; Laella 23; Douș 5-20; Isalar 40; Kardjelar 20; Koiom-Punar (creștini) 32; Roști (creștini) 35; Igramat (creștini) 28; Orumbeik 5-20; Cemșiler (creștini)

40 ; Roște (la apus de Roști) 20 ; Frecăței (într'un ostrov al Dunărei) 41 ; Duingi 111 ; Araklar (creștini) 42 ; Topala 28 ; Tukuroeia (Ciucurova) 5-20 ; Babadag 500 ; Vesterina 5-20 ; Enisala 5-20 ; cf. Gheorghe, localitate unde este cetatea de azi Enisala. Pe hartă e însemnată cu semnul cu care se înseamnă mănăstirea ; Karamanchioi 50 ; Pașa-Câșla 5-20 ; Jurilofca 20 ; Noia Slava 40 ; Star Slava 28 ; Teke, însemnată ca mănăstire ; Kamena 5-20 ; Ragman (creștini) 28 ; Câșla Lake Radja 5-20 ; Kalfakeui 5-20 ; Adjeimara 5-20 ; Testemel 23 ; Ekeui-baba 5-20 ; Delean-Keui 5-20 ; Kaiaba-dere (?) 5-20 ; Alifacă 23 ; Saksoikola 5-20 ; Turbes 5-20 ; Koriș 5-20 ; Gaidar 20 ; Guserika (?) Biserica, o localitate însemnată pe hartă la punctul din lacul Razim care și astăzi se zice Bisericuța ; Krasni-Kolku (Crasnicolul) 5-20 ; Kalaorman (în deltă) 47 ; Kalamak, mai puțin de 5 case ; Karapelit 24 ; Akpelit, mai puțin de 5 case, (sau fermă) ; Sarai 5-20 ; Groapa-Ciohanului, mai puțin de 5 curți ; Hârșova 270 ; Kuciukkioi 40 ; Tatar-Rîmnik 5-20 ; Staroi-Rîmnik ? ; Inancișme 5-20 ; Tatar-Irimnik 47 ; Kasapkioi 50 ; Demidjia 25 ; Pereklia 5-20 ; Terzikioi 5-20 ; Atârnați 35 ; Topalo 37 ; Asanești 5-20 ; Balaban 23 ; Hator-Kurucelna ? ; Kadikioi 5-20 ; Ghilendjic ; Boasica 30 ; Stelnicieni 42 ; Seimeni, mai puțin de 5 curți ; Kișla mai puțin de 5 curți ; Garaghirma (Carorman) 35 ; Bulgarskiei Amsalâi cu mai puțin de 5 curți ; Kustendje (Constanța) 68 ; Tazlu-dere 5-20 ; Cernavoda, sat cu mahomedani, 20 ; Kochirleni 5-20 ; Rassevată (Rasova) ? ; Kociuk Murfatlar 5-20 ; Laz Magaeri (Laz-Mahale) 5-20 ; Mahmetcia (Mahometcia) 5-20 ; Ieski-Bulbüler, mahomedani, 30 ; Kuciuk Kaciamak. etc. Tot asemenea se continuă și peste vechea graniță a Dobrogei, spre Cadri-laterul de astăzi, pe care harta ri-l înfățișează cu aceleași amănunte, după cum am văzut că este reprezentată și Dobrogea-veche.

Războarele dese, care avuseseră loc pe teritoriul Dobrogei, au adus o groaznică devastare a satelor. Mai cu seamă regiunea cuprinsă între lanțul de dealuri, acoperite cu păduri, ce se întind de la Măcin la Babadag și granița

veche a Dobrogei — Mangalia-Silistra — unde elementul mahomedan era mai numeros, a fost *pustiită cu desăvârșire de armatele rusești*.

Satele, pe care harta ni le arată ca devastate, pustii, sunt — urmând acelaș fel pe numerotare ca și mai sus, și din aceeași direcțiune — următoarele :

Frekăței; Taița, la apus de satul Niculițel pe apa cu acelaș nume; Ciamurli; Mustikioi; Ciamârli; Karamkeui; Potur; Beidaut; Saricek; Staraia Casemdja; Novaia Casemdja; Diolcer; Varuș; Kadoi Cașla; Musluești; Kartal; Arabil; Kaciamac; Tatar-Rimnik; Staroi-Rimnik; Karanasuf; Tariverdi; Topsopalocioiu; Căta-Harman (Ciatal-orman); Abjereiu; Satuchioi; Erkeuki; Kapodjioi; Sarăchioi; Iusbei; Tekeliști; Cikirdja; Baltăgești; Pazarlia; Kereclik; Star-Visterica; Novoe-Visterica; Siliște; Bardașa sau Servin; Dancichioi; Cașla-Ciordili-Ghilal; Cembekei; Dokuzolovoi; Karamurat; Ciacărâccea; Burleachi; Tasail; Tatar-Palas; Karlak; Kara-Durak; Uzunomat; Mamakiovi; Anadolkiioi; Congaz; Aliba-Ceair; Eski-Cialaneia; Eni-Cialaneia; Eski-Borlat; Alakapu; Nazarcea; Asancea; Umircea; Evrenez; Turskie-Amsalăi; Peștera; Karakioi; Boiuc-Murfatlar; Asâi-Dorluk; Osman-Faku; Epbechioi; Odadji, Dautlar; Mahmutchioi; Orșan; Kabadân. etc.

După cum se poate constata din însemnarea hărții ca și din precizările călătorilor ce relatează despre Dobrogea, aceste sate fuseseră cu desăvârșire părăsite de către populațiune, care mai înainte era în mare majoritate musulmană. Ceia ce e foarte important de remarcat cu acest prilej este faptul felului cum au fost ocupate și de către ce fel de populațiune satele pe care le-am întâlnit ca pustii pe această hartă. Am arătat în altă parte ⁴⁾ că Bulgarii locuiesc în Dobrogea, în mod însemnat, deabia de la începutul veacului al XIX. În mase compacte se găsesc în regiunea marilor lacuri și anume în satele: Bașchioi, Beidaut, Canlă-Bugeac, Casimcea, Congaz, Caranasuf, Ceamurlia de sus, Ceamurlia de jos, Caramanchioi, Ca-

4) Al. P. Arbore: *Așezările Bulgarilor în Dobrogea* în Arhiva Dobrogei (1916)

sapchioi, Potur etc, Dintre acestea harta noastră ne arată ca pustiite pe următoarele : Beidaut, Casimcea, Caranasuf, Ceamurlia de jos, Ceamurlia de sus, Caramanchioi, Potur etc.

Prin urmare numai după 1828—1829, cam după 1833 ⁵⁾ când s'a întâmplat o emigrare înapoi a Bulgarilor din sudul Basarabiei, emigranți ce veniseră aici din părțile răsăritene ale Bulgariei din cauza persecuțiilor turcești, spre ținuturile de origine ale Bulgariei, s'au așezat majoritatea lor prin aceste sate pustiite precum și prin cele care numărau oarecari locuitori. Prin urmare în nici un caz, pentru ori și ce om de bună credință științifică, nu poate fi vorba, mai ales în aceste sate pomenite mai sus, despre o veche populațiune bulgărească sau despre „vechi” sate bulgărești cum susține D-l St. Romansky în lucrarea sa „*Le caractère ethnique de la Dobroudja*” pg. 173 din cartea de propagandă scrisă cu învățații bulgari în 1918 și intitulată „*La Dobroudja*”.

Vechimea elementului bulgăresc am dovedit-o după însăși mărturisirile învățaților bulgari, altă dată. Ceia ce ținem să subliniem de data aceasta este mărturia absolut neluinoasă pe care ne-o înfățișează această hartă rusească, care vine să arate, înainte de lucrările lui Ionescu dela Brad și Le Jean, cum s'a succedat populațiunea în satele dobrogene, numărul și densitatea locuitorilor din acea vreme, reeșind din aceste constatări vițregia soartei care, din cele mai îndepărtate vremuri, s'a abătut asupra provinciei noastre transdanubiene.

Sibiu 1923 August 10

ALEX. P. ARBORE

profesor la liceul «Gh. Lazăr» din Sibiu

5) C. Irceek, *Das Fürstentum Bulgarien* pg. 50

BALADĂ

(PRANZ KUGLER)

*Pe malul strălucit al Saalei
Orașe mândre slau semeș;
Tavanele sunt dărâmate,
Prin săli doar vântul se abate
Și nori deasupra trec—drumești.*

*Cu toți pierit-au cavalerii,
N'auzi să sune săbii, scul;
Dar călătorului se-arată
Pe piatra'n mușchi înfășurată
Făpturi gingașe din trecut.*

*Frumoși sunt ochii ce-ard acolo,
Râd guri—minuni—prietenos.
Privește el în zări ce-s stinse
Și stele'n ochi privesc aprinse,
Și-i vesel sufletul, voios*

*Târziu pornește călătorul,
Căci pleacă toți, ceasu-a sunat
El cântă cânturi de plecare:
„Rămâi cu bine”—aude, 'n zare
Baliste albe-au fluturat.*

Trad. de P. P. STĂNESCU

ODIHNA MORTILOR

(CHAMISSO)

*Se văd străvechi ruine
In codru'ntunecat;
Castele și orașe
Au fost pe-aici odat'.*

*Zac pietre măcinale
Acuma la pământ.
Visez, privind la ele,
La vremi ce nu mai sunt.*

*—„De ce, târziu, în noapte
Printre ruini faci gropi?
A morților cenușe
Nu-i bine s'o desgropi!*

*O, slab copil al clipei,
Al vremii păs e-așa!
Pe morți îi lasă'n pace
Că nu-i poți deșlepta.*

Trad. M. PRICOPIE

BUZĂU

Firește, n'am pretenția, o spun dela început, să desleg o chestiune așa de întunecată, cum este cea a lămuririi originii numelor de localități din Dacia-Traiană.

Totuși, contribuțiuni, oricât de mici în acest domeniu, nu pot decât să ușureze, fie și în parte, chestiunea atât de importantă a toponimiei dacice. Chiar stabilirea evidentă a unei origini mai nouă pentru unele nume de localități, pentru care s'a presupus că au o origine veche, că supt ele se ascund numirile de locuri, de râuri etc., despre care pomenesc istoricii și geografil cei vechi, tot va fi un câștig și încă, după modesta mea părere, unul mare, pentru că se va înceta a se face tot felul de dibuiri și de ipoteze, care de care mai neprobabile, și se va căuta pe alte căi și cu alte dovezi a se lămuri anume chestiuni, ce s'au legat de vechimea aceloră, precum de pildă, continuitatea elementului românesc în Dacia.

D-l Densușianu Ovid, vorbind în *l'Histoire de la langue roumaine*, I, pag. 293, spune cu privire la aceasta: „Dacă oarecare nume de râuri prezintă o anumită asemănare cu acelea ce ni sunt date de istoricii și geografii vechi, aceasta nu poate proba mare lucru. Ar trebui să se găsească forme, care să arăte prin fonetica lor particularități proprii limbii românești, pentru că numai în acest caz s'ar putea susține că elementul românesc continuă direct pe acela al epocii romane. Or, asemenea forme n'au fost produse încă, căci nu putem înțelege cum s'ar putea trage ceva din nume ca *Argeș*, *Olt*, care au fost citate deseori pe nedrept, pentru a dovedi că ele reproduc, după legile fonetice românești, pe vechiile *Ardessus*, *Aluta*“.

Cred, că ce ne spune D-l Densușianu despre *Argeș*, *Olt*, se poate aplica și despre *Buzău*.

Despre *Buzău* s'a făcut încercarea de a-l identifica cu *Museos*, pomenit într'un singur document în actele sfinților, privitoare la înecarea Sf. Saba, ce se întâmplă la 2 Aprilie 372d.C. în urma prigonirilor pornite de Athanaric împotriva creștinilor :

«Παρέλαβον τὸν Σάβαν καὶ ἀπήγαγον πνῆσαι παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν καλὸν-μενον Μουσέον» Acta SS. April, vol. II, cap. 7» ¹⁾. Διὰ τοῦτο ἔφερον αὐτὸν (pe sf. Saba) εἰς τὸν ποταμὸν Μουσέον καὶ ἐπιβάλλοντες etc (*Marele Dicționar Geografic al României*, art. *Buzău*, pag. 96).

Mai multe considerațiuni se ridică împotriva derivării lui *Buzău* dela *Muséos*.

Întâi o considerațiune destul de puternică și întemeiată este : incertitudinea identificării râului „*Museos*“ cu „*Buzău*“. Totul se întemeiază, în această privință, pe simple coniecțiuni. Ceva sigur nu avem, și nici nu putem avea, cu tot ce ne spun Șincai, Niederle, Tomaschek, Părvan, etc.

Apoi, este cu neputință ca *Buzău*, ținând seamă de legile fonetice ale limbei noastre, să derive dela *Muséos*, presupunând că identificarea lor ar fi sigură. Am avea, în acest caz, o simplă coincidență de nume și atâta tot, fără ca de aici să avem dreptul a trage concluzia că *Buzău* este chiar *Museos*.

Mai departe. A admite una din celelalte forme propuse de învățații moderni, ca *Buseos*, de pildă, ar fi să ne luăm iarăși după presupuneri, după cum tot „presupuneri“ sunt și admiterea numelor de *Byzas*, *Byzis*, *Byzos*, ori *Byzis*, *Byzas*, propuse pentru „presupusul“ *Buséos*.

Dar să presupunem și noi un moment că *Buzău* este identic cu *Muséos* ; apoi că acesta greșit ni-i dat în unicul document pomenit sub forma de *Museos* în loc de *Buseos*. Ce ar fi dat acest *Buséos* în românește, după normele fonetice ale limbei noastre ? Am li avut în cel mai bun caz *Buseu*, *Busău*, în niciun caz *Buzău*. Acesta presupune un *Budzeu*, rezultat dintr'un prototip *Buzeos*, neatestat nicăieri, ci numai presupus de D-l V. Părvan, ²⁾

¹⁾ După V. Părvan *Contribuțiuni epigrafice la ist. creștinismului daco-român*, București 1911 pan. 157.

²⁾ *Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice*, Buc. 1923. pg. 12.

după presupusul grecesc *Bouziós*, pentru care de asemenea trebuie să admitem, tot prin *presupunere*, că se rostea *Buzeos* și nu *Vuzeos*.

După cum vedem, ne înecăm într'un noian de presupuneri și clădirile pe presupuneri, va recunoaște oricine, nu sunt solide.

Să considerăm acuma cuvântul sub altă față, în lumina vieții poporului nostru și să vedem, dacă nu cumva origina lui nu-i mult mai modestă, și, fără a fi așa de veche, fiind mai nouă, este cu toate acestea mai românească și cântărește, pentru trecutul poporului nostru, tot atât de mult ca orice altă numire de localitate în care am descoperi un nume roman vechiu.

D-l Iosif Bălan, în *Numiri de localități* (Caransebeș) pag. 70, crede că ar putea deriva din slaveanul *buzov*=sărat. Socotesc că această derivare nu-i posibilă pentru cuvântul următor:

Buzov, Buzova, ne-ar fi dat românește *Bûzov* sau *Bûzova* dar nicidecum *Buzău*, tot așa după cum avem *Ostrov(o) Ostrova, Prâhova* etc., ținând seama de accent. Aci nu avem cazul lui *Brașeu*, pe care mulți îl derivă dela *Brașov*, unde accentul ar îndreptăți oarecum derivarea, deși prezintă greutăți mari. *Brașeu* ar presupune mai degrabă, dacă ar fi să-i admitem o origină slavă, o formă *Brașev* (cmp. Chișineu). Iar faptul că avem *Brașov* cu „ș” ne face să înclinăm mai mult, că forma primitivă în Brașov este *Brașeu*, iar origina acestuia trebuie căutată alurea, poate în legătură cu *Bârsa Brăsa* (cfr. *Zemii Brăsi, Sbornic, X'II* pag. 49, 60 etc). În acest caz *Brașov* s'a format mai târziu din *Brașeu* după cum „*Vârciorova*” s'a format din „*Vâr(f)cior*”, cum spune D-l Giuglea undeva.

Apoi *buzov* nu poate da *Buzău* și pentru considerația despre care se va vorbi mai jos, că la origină avem *Budzu* cu *dz*, ci nu cu *z*.

O altă etimologie pentru *Buzău* nu s'a propus, după cât mi-i cunoscut.

Înainte de a arăta părerea noastră, să vedem de când datează această numire.

Pentru întâia dată se amintește numele de *Buzău* la 1431 ne spune D-l N. Iorga în *Geschichte des rumanischen Volkes I* pag. 166, ca târgușor și-i numit de Sași „*Bozamarkt*” și „*Bûssenmarkt*”, iar cel mai vechiu nume, pe care localnicii îl deteră

sună *Bozèu* și seamănă cu acela ce se leagă de numele râului și al localității de peste munți, numit după el».

Iar în „Marele Dicț. Geogr. al României”, art. *Buzău*, pag. 118, se spune că „În timpul lui Alexandru cel Bun, Buzăul exista ca târg sau oraș (1350)”.

Observăm că numirea de *Bozèu*, despre care D-l Iorga ne spune că-i cea dată de localnici și care deci ar urma să fie cea veche, o întâmpinăm în I. Bogdan „*Docum. și Regeste*” privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria, Buc. 1903 pag. 33 o singură dată și care chiar dacă nu-i greșit dat în documente *Bozeu* pentru *Buzeu*, cum găsim tot în aceste documente (vezi, V. Nicolaescu „*Documente Slavo Române*” Buc. 1905, pag. 142) și încă mai totdeauna, credem că rostirea cuvântului a trebuit totuși să fie *Buzău*, cu *u*, așa cum se aude în gura Buzuenilor. „*Bozău*” în loc de „*Buzău*”, va fi fost o transcriere greșită, precum găsim deseori în documentele vechi a *pororea*, pentru a *pururea*; *on*, pentru *un* etc. Presupunem cel puțin. Cât privește formele săsești *Bozamarkt* și *Büssenmarkt* ele nu fac decât întăresc părerea, că multe nume proprii sunt rostite de fiecare popor, potrivit firei limbei acelui popor și nimic alta.

Punctul de plecare, după părerea noastră, în cercetarea originii unui nume de localitate trebuie să fie considerarea celui nume după felul cum se pronunță de locuitorii acelei localități, în afară, bine înțeles, de cazuri sigure, în care acea numire va fi fost pronunțată altfel în trecut. În cazul ce ne preocupă, Buzuenii pronunță *Buzău* și nimic nu arată că străbunii lor, în trecut, vor fi pronunțat altfel.

Iar faptul că Moldovenii, cari păstrează în pronunțarea lor, în cuvintele de origine latină pe „dz” în loc de „z”, îl rostesc *Budzău* și nu *Buzău*, arată că el face parte din cuvintele vechi românești, din cele de origine latină, ci nu din cele străine, intrate mai târziu, adică din cele care păstrează pe „z”. Așa în Neamț am auzit și D-l prof. N. G. Vasiliu, moldovean, mă asigură că se zice *Budzău*, cași *dztsi*, *douăspridzași* etc., cu *dz*, ci nu „z”, ca în *zăbavă*, *necaz*, *zapis*, *Cuza*, etc.

Această constatare fonetică constituie a doua dovadă, că nu se poate deriva delă cuvântul *buzov*, propus de D-l Bălan. Ar

fi fost rostit în asemenea caz de Moldoveni *Buzău*, ci nu *Budzău*. El își are deci sorgintea într'un cuvânt românesc vechiu moștenit, ca *dzi* (=zi), *dzic* (=zic) etc.

Și chiar așa este.

Acest nume, *Buzău*, stă în strânsă legătură cu viața popoului românesc și își are origina, ca multe, foarte multe nume de localități și numiri topografice, în numele de persoană *Buza* sau *Buzea* (vechiu=*Budza*, *Budzea*) derivat după cum vom arăta mai jos dela cuvântul „buză”, pronunțat în vechime *budză*, cuvânt vechiu românesc, din epoca de formațiune a limbei noastre. În adevăr, după cum se știe, la toate popoarele, multe din numirile toponimice sunt date după numele de persoane. La Aromâni cunosc o sumedenie. Numele comunei mele natale *Avela* (Epir), este dat după *Vela*, nume de persoană; muntele *Vasilița* (Epir) este dat după diminutivul numelui de persoană *Vasil*, cași *Gugu*, *Lecă*, *Broți*, *Sărdinji* etc, nume topografice astăzi, altă dată cartiere ale Avelei, înainte de arderea orașelului acesta de către Albaneji pela sfârșitul sec. al XVIII-lea; și tot nume de persoane sunt *Amincia*, *Sărac*, *Giurgia*, pentru a mă mărgini numai la acestea. Iar la Daco-Români numiri de localități după numiri de persoană sunt o mulțime. Chiar în Județul *Buzău* găsim o astfel de numire în *Giargiu*, „izlaz”, unde pasc vreo 2000 de oi. (Marele Dicț. geogr. al României, art. *Buzău*, pag. 108). Nu mai stărui în această privință, căci „Marele dicț. geogr. al Rom.”, abundă de asemenea numiri la fiecare pagină.

De ce atunci *Buzău* să nu-și aibă origina într'un nume propriu de persoană ca *Buza* sau *Buzea*, ambele uzitate și răspândite la Daco-Români, și dela care se derivă, precum se știe, *Buzești*, *Buzilă*, *Buzei*, *Buzoaică*?

Și nu numai la Daco-Români găsim pe *Buza* și *Buzea*, ci și la Aromâni supt forma mai arhaică de *Budza*, pl. *Budzanjlji*; *Budzăși*, derivat dela *Budză*, și *Budzea*, pe cât îmi sunt mie cunoscute, căci vor mai fi. O familie aromânească *Badzea* se află astăzi și la *Scopia* și un tânăr al acesteia urmează medicina la București.

Fără îndoială că în *Buza*, *Buzea*, arom. *Budza*, etc, avem un nume propriu, derivat dela „buză”, resp. arom. „budză” de unde și „buzal”, arom. „(m)budzat”, atât ca adj. cât și ca nume

propriu, întrebuințat ca poreclă aplicată cuiva, fie pentru caracteristica buzelor mari, fie pentru modul deosebit de a face buze mari, ca semn de nemulțumire și supărare.

Nume proprii la Români după părți ale corpului mai avem. La Aromâni *Fața* (Familia *Miti-Fața* din Pleasa și Corcea, Albania). Numele muntelui *Nărecea*, care se înalță spre sud de Bitule, ca continuare a muntelui *Munțel* din fața Nijopolei (Bitule) derivă dela *Nare* (=nas) și deasemenea se întrebuințează și ca poreclă pentru cei cu nasul mic sau turtit; *Ureaclje* (=ureche) este destul de cunoscut; *Grunju* (=bărbie), un renumit haiduc la Vlaho Clisura pela începutul sec. al 19 lea, caracterizat prin statura sa scurtă. *Gușa*, dela „gușe” (=gât) deși acesta se confundă cu deminutivul lui Sterghiu, Sterguș(a), prescurtat în *Gușa*. Poate și *Nas*, *Nasi*, ca poreclă, își are origina în cuvântul „nas”, care a existat odată și în Aromâna, cum arată numirea de *nas*, dată vărului opincei, și numai întâmplător se raportează la numele de persoană *Nasi*. *Bucă*, familia *Bucă-Vală*, se află la Avela (Epir), dela cuvântul „bucă”, întrebuințat tot ca poreclă. În *Budz-Bucă*, nume de familie la Avela, avem pe *budză* și *bucă*; cași în *Budz(d)-Buchi*. Forma *Buki* pentru *Bucă*, sa datorește influenței culturale a școalei grecești.

La Daco-Români de asemenea întâmpinăm asemenea numiri, cum arată *Ureche*, *Buzatu* și altele, încât, din acest punct de vedere, nu-i nicio greutate ca *Buză*, *Buzea* să derive de la „buză”.

Rămâne de explicat forma *Buzău* din *Buza*, *Buzea*.

În Aromâna, ce-i drept, avem numele muntelui *Culeu*, atât la Avela cât și la Sămărina, derivat dela numele de persoană *Cola*, prescurtat din *Nicola*.

S'a zis *Culêu* la început pentru locul, muntele, unde obișnuia să-și pască turmele și să-și facă stănele, în timpul verei, celnicul *Cola* și apoi i s'a zis muntelui simplu *Culêu*.

La Aromâni se poate forma dela un nume propriu de persoană, prin adăugirea sufixului *eu*, un nume care arată că ține de cel format.

Dela *Scupra* se zice *Scuprêu* aceluia care aparține de fălcare (semința neamului) lui *Scupra*. Deci, toți cei înrudiți cu *Scupra* se numesc *Scuprêi*. Tot așa *Naseu*, pl. *Nasêi* cei din

fălcareă lui *Nasi. Nasellji, Scuprellji* corespunde întocmai dacorom. *Năseștii, Scupreștii*.

Nu mă pot rosti dacă în acest sufix, —*eu*, trebuie să vedem pe lat. *eus* ca în : *igneus*, „de foc“, *paneus* etc., pentru că-l găsim și la neogreci. Așa în neogreacă se zice *οι Σκουπρέοι, οι Μπαλαματζέοι* (i *Scrupei, i Balamacei*), cași aromânește, mai ales la Vlahii Sărăcăciani, cari, deși vorbesc grecește, dar se știe că au fost Aromâni. Se poate prin urmare să fie o influență grecească în Aromâna, dar se prea poate să fie și invers, cu atât mai mult cu cât în neogrecește se întrebuințează mai mult —*adhes*, în acest caz: *Papadhes, Afendadhes, Exarhadhes*.

Dacă în *Buzău* avem o derivare analoagă lui *Culeu Scupreu*, în care caz *Buzău* ar trăda o origine aromânească, ceea ce n'ar fi nici curios, nici neprobabil, nu mă pot pronunța, în lipsă de alte dovezi. Oricum, derivarea lui *Buzău* dela *Buza, Buzea*, nu poate fi pusă de loc la îndoială și nici nu se poate despărți de felul derivării lui *Deleu* dela *Delea*, a lui *Penteleu* dela *Pentelea*, a lui *Ciocâlteu* dela *Ciocâltea* etc, fie că acest *eu* este sufix deminutival cu funcția ce o are sufixul *el*, —cum găsim de pildă în *Irineu* alături de *Irinel*, fie că avem a face cu sufixul aromânesc despre care am vorbit mai sus.

Compară de asemenea pe *Aușeu* dela *Auș* (Dacor. I pag. 146), ¹⁾ nume de comună în Județul Bihor, plasa Aleșd, care, după părerea mea, este dat după numele propriu de persoană *Auș*. În Aromâna nume de persoană provenite din nume comune, arătând starea de vârstă, sunt des întrebuințate. Așa avem *Pap, Papa* (dela *pap* = „bunic“, lat. *pappus*), nume de familie la *Avela, Nijopole* și aiurea. *Auș* (=bătrân, moș) de asemenea se aude în fălcareă *Bardilor, Tesalia*, regiunea Mălăcașilor. Ducând viață patriarhală, frații, însurați sau nu, nedespărțiți, câtă vreme trăiește capul familiei, tatăl sau bunicul care începe a fi *Aușul* „bătrânul, dela o vreme el este numit așa de toți nepoții, ca semn de respect, nume ce i-l adresează apoi și cei neînruțiți, străinii, în cât cu vremea această numire rămâne ca nume de familie la fel ca numirea de „Bătrân“ ²⁾ din țară. Tot așa s'a născut *Lala* dela *lală*

1) D-l N. Drăgan.

2) În țară cunosc o familie cu numele de «Bătrânus», avocat la Călărași.

„unchiu“, sau *Toli*=familie în Viacho-Clisură, dela tot 1) „unchiu“.

Aceste considerațiuni mă fac să cred că nu trebuie să ne gândim că Buzău ar fi un nume de persoană, dat ca poreclă după „buzău“, adică „unul care pune buza“, unul care se „buzumflă“, se supără, un fel de «buzilă» sau de „buzolu“,—deși n'ar fi imposibil.

Oricum, încheierea sigură, care se desprinde, după părerea noastră, din cele de mai sus, este că *Buzău* n'are a face nimic cu „*Museos*“ sau cu «*buzov*», și-i născut în sânul poporului nostru dintr'un radical *badz*—, care presupune un cuvânt curat românesc, moștenit, ci nu unul împrumutat, străin.

P. PAPAHAĞI

Membra corespondent al Academiei Române

1) În Vlacho-Clisura tot înseamnă și unchiu.

FLORA CRITICA

A

DOBROGEI

(continuare)

DE

IULIU PRODAN

Profesor la Academia de agricultură

DIN

CLUJ

Regiunea Dunărei și Delta

Regiunea dobrogeană a Dunărei, după exterior, compoziție și vegetație se aseamănă foarte mult cu porțiunea mijlocie a acestui fluviu. La Rasova de ex. aflăm aceleași plante caracteristice, ca și în regiunea mijlocie și anume: *Agropyron cristatum*, *Dianthus giganteus*, *Berberis vulgaris*, *Salsola Kali*, *Echinops ruthenicus*, *Achillea coarctata*. Spre nord ceva, la Cernavoda, printre elementele Dunărei mijlocii se amestecă și alte elemente streine (15 Iulie 1910).

Predominante sunt: *Xeranthemum annuum*, și *Stipa capillata* printre care întâlnim: *Allium flavum*, *Thymelaea Passerina*, *Veronica spicata*, *V. prostrata*, *V. multifida*, *Dianthus collinus*, *Arenaria serpyllifolia*, *Minuartia viscosa*, *Cytisus austriacus*, *Linum austriacum*, *Androsace maxima*, *Bupleurum apiculatum*, *Thymus collinus*, *Asperula humifusa*, *A. Cymanchica*, *Scabiosa ucranica*, *Artemisia scoparia*, *Jurinea mollis*, *Echinops ruthenicus*, *Centaurea pseudorhenană*. De aci mai departe, spre nord, elementele streine devin din ce în ce mai numeroase. La Hârșova pe mal care e format din stânci calcaroase, întâlnim: *Asparagus verticillatus*, *Roseda lutea*, *Moehringia Jankae*, *Minuartia setacea*, *M. glomerata*, *Medicago falcata*, *Celtis australis*, *Thymus zygoides*, *Campanula pinifolia*, *Gallium ochroleucum*, *Mercurialis annua*, *Ficus Carica*, *Periploca graeca*, *Aristolochia Clematidis*, *Centaurea solstitialis*, *Achillea coarctata*, *Centaurea Vladescui*, *C. Besseriana* D. C. Iar pe malul umed nisipos, care zace mai jos, întâlnim: *Populus nigra silvestris*, *Glycyrrhiza echinata*, *Ranunculus mediterraneus*, *Gratiola officinalis*, *Scutellaria galericulata*, *Euphorbia palustris*, *Lysimachia nummularia*, *Stachys palustris*, *Malachium aquaticum* și *Roripa silvestris*.

Dela Hârșova la Măcin Dunărea se desface în mai multe brațe; totuși brațul principal, cu mocirlele lui, aparține mai mult Brăilei. Dela Măcin la Isaccea malul drept al Dunărei devine mocirlos, formând lacurile Jijila și Crapina, înconjurate cu trestiguri imense; în lacul Crapina se găsește chiar *Vallisneria spiralis*. De aici începând, partea mocirloasă a Dunărei ține până la Delta.

În apropierea orașului Tulcea, Dunărea se desparte în 3 brațe: Chilia, Sulina și Sf. Gheorghe. Porțiunea dintre cele 2 brațe mărginate poartă numirea de Delta; flora acesteia se caracterizează prin fel de fel de asociațiuni, ca: trestiguri, plaur etc. O importanță deosebită însă, din punct de vedere botanic, au grindurile, niște ridicături de pământ de forma dunelor. Ele se extind de obicei dealungul țărmului, iar podoaba lor o formează pădurile. Cele mai interesante grinduri se găsesc la Letea și Caraorman; pădurile acestora sunt alcătuite în cea mai mare parte din stejar. Pe grindurile de fermure, înconjurate cu apă de 2 părți, se găsesc clădiri și arbori. În genere teritoriul cultivat al deltei crește din an în an.

Rezultă, din cele de mai sus, că balta ¹⁾ din cursul Dunării cuprinde 2 porțiuni distincte: una dintre acestea se găsește în cursul superior și ține până la Tulcea; ea stă sub acțiunea revărsărilor, care depun an de an cantități mari de nomol, dând astfel bălții un aspect

¹⁾ Cuvântul „balta” e întrebuințat de obicei în sensul cel mai larg, și cuprinde toate terenurile joase inundate ale Dunărei: trestigurile, livozile și lacurile atât din delta cât și din cursul Dunărei. La noi (în Ardeal) cuvântul acesta are sensul de lac mai mic.

mai variat și o fertilitate mai mare. În porțiunea aceasta se găsesc păduri întinse de sălcii, pășuni, stufuri etc. Lacurile acestei porțiuni sunt temporare și puțin adânci, iar plaurul e înlocuit prin insule plutitoare. Porțiunea inferioară sau Delta e alcătuită din ape relativ joase și acoperită cu stof plutitor-plaur. Aici revărsările depun mai puțin nămol, iar lacurile sunt statornice și au o mai mare adâncime.

Revărsările Dunărei joacă în viața plantelor un rol foarte important, transportând semințele dintr'un loc într'altul, dela munte la șes, etc. Pe de altă parte provoacă germinarea diverselor semințe și contribuie la renașterea plantelor aquatice. În ce privește însă rolul acestor revărsări, el diferă după anotimpuri: cele de toamnă servesc la transportarea semințelor, cele de primăvară readuc la viață organismele vegetalelor.

Vegetația cursului inferior al Dunărei și vegetația palustră din Norfolk Broads (Anglia). Studiu comparativ

Plantele aquatice, precum și cele de țărâm, având condițiuni de viață mai puțin variate decât cele terestre și umezeală suficientă, suferă mai puțin în urma universalei lupte pentru existență. Favorul acesta se manifestă printr'un abit mai simplu, un corp mai puțin înarmat, peri reduși etc.

Uniformitatea mediului, precum și caracterul conservativ al acestor plante ne explică în parte faptul, că ele sunt mai puțin capabile de variațiuni, iar formarea de specii nouă mai anevoioasă. Urmează e, că notele specifice indivizilor din aceeași specie, care dau caracterul individualității, sunt foarte puțin diferențiate; — deosebiri remarcabile nu aflăm, decât atunci când e vorba de a compara între sine indivizii crescuți în condițiuni prea diferite de sol, climă etc.

Din acest punct de vedere o comparație între cele mai vechi terenuri palustre ale Europei — regiunea inferioară a Dunărei și Norfolk — prezintă un interes deosebit.

Comune acestor 2 regiuni atât de îndepărtate sunt: 1) prin mlaștini. *Thalictrum flavum*, *Ranunculus flammula*, *Caltha palustris*, *Nasturtium officinale*, *Cardamine pratensis*, *C. amara*, *Lychnis Flos-cuculi*, *Sagina nodosa*, *Hypericum tetrapterum*, *Rhamnus catharticus*, *Rh. Frangula*, *Lathyrus palustris*, *Spiraea ulmaria*, *Potentilla Comarum*, *P. Tormentilla*, *Rosa canina*, *Crataegus Axyacantha*, *Permassia palustris*, *Lythrum Salicaria*, *Epilobium hirsutum*, *Cicuta virosa*, *Sium latifolium*, *S. angustifolium*, *Oenanthe fistulosa*, *Angelica silvestris*, *Peucedanum palustre*, *Viburnum opulus*, *Galium palustre*, *G. uliginosum*, *Valeriana dioica*, *V. officinalis*, *Scabiosa Succisa*, *Eupatorium cannabinum*, *Lysimachia vulgaris*, *L. Nummularia*, *Simolus Valerandi*, *Ligustrum vulgare*, *Fraxinus excelsior*, *Menyanthes trifoliata*, *Myosotis palustris*, *Convolvulus sepium*, *Solanum dulcamara*, *Pedicularis palustris*, *Mentha aquatica*, *Lycopus europaeus*, *Scutellaria galericulata*, *Rumex acetosa*, *R. acetosella*, *Alnus glutinosa*, *Quercus Robur*, *Salix caprea*, *Listera ovata*, *Epipactis palustris*, *Orchis latifolia*, *Juncus obtusiflorus*, *Luzula campestris*, *Triglochin palustre*, *Eriophorum polystachion*, *Schoenus nigricans*, *Cladium mariscus*, *Carex paniculata*, *C. stricta*, *C. flava*, *C. vesicaria*, *C. ampullacea*, *C. pseudocyperus*, *C. riparia*, *Phalaris arundinacea*, *Anthoxanthum odoratum*, *Agrostis vulgaris*, *A. alba*, *A. canina*, *Calamagrostis lanceolata*, *Holcus la-*

natus, *H. mollis*, *Triodia decumbens*, *Phragmites communis*, *Molinia coerulea*, *Briza media*, *Poa pratensis*, *P. trivialis*, *Glyceria aquatica*, *Festuca elatior*, *Nephrodium Aheliptheris*.

2) **Aquatice:** *Ranunculus circinnatus*, *R. Lingua*, *Nuphar luteum*, *Nymphaea alba*, *Hippuris vulgaris*, *Myriophyllum verticillatum*, *M. spicatum*, *Oenanthe Phelandrii*, *Hottonia palustris*, *Utricularia vulgaris*, *U. minor*, *Polygonum amphibium*, *Rumex Hydrolapathum*, *Ceratophyllum demersum*, *Hydrocharis Morsus Ranae*, *Stratiotes Aloides*, *Elodea canadensis*, *Sparganium ramosum*, *S. natans*, *Typha latifolia*, *T. angustifolia*, *Lemna minor*, *L. trisulca*, *L. gibba*, *L. pollyrrhiza*, *Alisma plantago*, *Sagittaria sagittifolia*, *Butonius imbellatus*, *Potamogeton natans*, *P. lucens*, *P. perfoliatus*, *P. pusillus*, *P. pectinatus*, *Zannichellia palustris*, *Najas marina*, *Chara aspera*, *C. hispida*, *G. polyacantha*, *Fontinalis antipyretica*, *Ricciocarpus natans*.

Trebuește remarcat, că unele dintre speciile proveniente în Norfolk, la noi nu se găsesc: în cursul Dunărei, ci s-au îndepărtat, populând uneori chiar mlaștinile turfacee ale pădurilor. Așa prin păduri umede întâlnim: *Ribes rubrum*, *R. nigrum*, *Betula alba*, *Nephrodium cristatum*, *Erica*, *Calluna*, *Pyrola rotundifolia*, *Hypnum*. Prin mlaștinile turfacee: *Nardus stricta*, *Valeriana dioica*, *Drosera rotundifolia*, *Sphagnum cymbifolium*, *S. squarrosum*, *S. intermedium*, *Hypnum etc.* Mai îndepărtate de valea Dunărei sunt: *Ophioglossum vulgatum* prin împrejurimile Băneștilor, *Sparganium natans* (Moldova).

Din flora țării noastre lipsesc următoarele specii palustre, prezente în Norfolk: *Viola palustris*, *Hypericum elodez* Huds., *Drosera anglica*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Oenanthe Lachenalii* Gmel., *Cnicus palustris* Hoffm., *C. pratensis*, *Alisma ranunculoides*, *Apium inundatum*, *Juncus obtusiflorus etc.*

Invers, speciile a căror înșirare urmează, lipsesc în Norfolk, cu toate că se întâlnesc la noi: *Polygonum tenuiflorum*, *Typha angustata* Presl, *Aldrovanda vesiculosa*, *Trapa natans*, *Vallisneria spiralis*, *Marsilea quadrifolia*, *Salvinia natans*.

Din toate aceste comparații rezultă că:

- ambele aceste regiuni au o floră asemănătoare.
- în flora palustră a regiunii Norfolk lipsește cea mai comună plantă din țara noastră, anume: salcea albă (*Salix alba*).
- Comun ambelor regiuni e stuful, alcătuit în Norfolk din *Phragmites communis*, iar la noi din o formă a acestei spețe *Ph. communis* Trin. *flavescens* Gren et Godr.
- Delta abondează în plante aquatice natante, asemenea râurilor mai mari ca Volga. În Norfolk grupa aceasta e mai slab reprezentată.
- Sphagnetul*, care se găsește în Norfolk, lipsește în deltă.
- Împrejurarea, că în Norfolk lipsesc plante aquatice tipice, cu organizație străveche, ca *Aldrovandia vesiculosa*, *Trapa natans*, *Marsilea quadrifolia*, *Salvinia natans*, care nu s'au adaptat nici până astăzi condițiilor de traiu terestre, — ne îndreptățește la concluzia, că porțiunea inferioară a Dunărei, în deosebi Delta, e de origină mai veche decât regiunea Norfolkului.

În genere putem conchide, că Delta e regiunea cea mai veche a Europei, în care flora aquatică s'a păstrat în toată originalitatea ei, menținându-și speciile cele mai simple.

Litoralul maritim

Aici aparține porțiunea de teren cuprinsă între brațele Dunărei și frontiera Bulgariei. Ea e acoperită de dune nisipoase, intrerupte ici colea de coline mai înalte d. ex. în împrejurimile Constanței. Cele mai importante specii de litoral, din punct de vedere fitogeografic sunt: *Zygophyllum Fabago*, *Tournefortia Arguzia*, *Arthrocnemum glaucum* și genul *Frankenia*.

La Tuzla prin locuri nisipoase cresc: *Elymus sabulosus*, *Panicum miliaceum*, *Syrenia cana*, *Erysimum canescens*, *Plantago ramosa*, *Medicago marina*, *M. falcata*.

Ca plante târâtoare amintim: *Asperula humifusa* și *Silene pontica*, iar în societatea lor: *Astragalus varius*, *Stachys sideritoides*, *Centaurea arenaria*, *Inula hybrida*, *Eryngium maritimum*, *Falcaria vulgaris*, *Euphorbia Gerardiana*.

Prin nisipuri, aproape izolată se întâlnește *Euphorbia Peplis*, iar prin locuri mai umede și mai dosite: *Holoschoenus vulgaris*, și *Bolbosch. oenus maritimus*.

Prin terenuri umede și sărate întâlnim: *Spergularia salina*, *Crambe maritima* *Mulgedium tataricum*, *Gypsophila trichotoma*, *Cakile maritima* *Kochia hirsuta*, *Salicornia herbacea* var *prostrata*.

La Constanța părțile nisipoase și înguste ale litoralului, expuse acțiunii talazurilor, sunt populate cu: *Cakile maritima*, *Crambe maritima*, *Atriplex nitens*, *Artemisia maritima* iar stâncile calcareoase cu *Zygophyllum Fabago*, *Tournefortia Arguzia*, *Cynanchum acutum*.

Pe colinele litoralului întâlnim: *Agropyron cristatum*, *Stipa capillata*, *Melica ciliata*, *Hordeum murinum*, *Bromus tectorum*, *B. Japonicus* var *villosus*, *B. inermis*, *Diplachne serotina*, *Allium sphaerocephalum*, *A. flavum*, *Asparagus officinalis*, *Iris pumila* var *lutea*, *Kochia prostrata*, *Portulaca oleracea*, *Delphinium Consolida*, *Alyssum hirsutum*, *Falcaria vulgaris*, *Statice tatarica*, *Sideritis montana*, *Euphorbia pannonica*, *Achillea coarctata*, *Cichorium Intybus*, *Xeranthemum annuum*, *Onopordon tauricum*, *Centaurea diffusa*, *C. juncifolia*, *C. solstitialis*, *Anthemis tinctoria*, *Echinops ruthenicus*, *Linum catharticum*, *Hieracium robustum*, *H. umbellatum*, *H. foliosum*, *Taraxacum serotinum*, *Lactuca Scariola* *Picris hieracioides*.

Porțiunea de litoral cuprinsă între Constanța și gurile Dunărei e străbătută de dune și nisipuri salifere.

• • •

Vegetația pădurilor

Pădurile Dobrogei, după situație, se împart în păduri inundabile și păduri, care se găsesc în regiunea deluroasă a țării.

a) Pădurile terenurilor inundabile

Aici aparțin în primul rând pădurile Deltei și ale insulelor care din punctul de vedere al arborilor predominanți, se împart în: *Zăvoaie* (*Salicetum*) și păduri de stejar (stejerisuri).

1) Zăvoaiele (*Salicetum*)

Ele sunt alcătuite din sălcii, dintre care predomină cea albă și o speță ibridă între *Salix alba* și *S. fragilis* = *S. excelsior* Host. Sălcile

acestea trăiesc prin deltă, precum și prin mocirlele din albia Dunărei, împedecând dărămarea fărmurilor, care amenință să se surpe în urma sloiurilor de ghiață, care le isbesc în timpul ernii și a deselor revărsări, care înecă uneori pădurile până la jumătatea înălțimei lor. În timpul acestor revărsări părțile cufundate ale plantelor dau rădăcini adventive, care rămân după retragerea apelor întocmai ca niște bărbizoare. Prin zăvoaie mai întâlnim încă și alte specii de sălcii și ploi ca : *Salix purpurea*, *S. viminalis*, *S. triandra*, *Populus alba*, *P. tremula* și *P. nigra*.

Un aspect interesant imprumută acestor zăvoaie modul de grupare al plantelor, care e în funcție de natură și de umiditatea solului. Ghiocelii de pădure și ghiocelii albi (*Leucojum aestivum*) sunt primii auguri ai primăverii; în urma lor apare rogozul (*Carex*) cu spicele lui negre sau brumării. Urmează apoi, rând pe rând, alte plante, care îmbogățesc în culori aceste zăvoaie atât de uniforme la început, ca : stânjineii galbini—*Iris pseudo-acorus*, *Lychnis*—*flos-cuculi*, cu florile de culoare fres. Mai spre vară apar : *Senecio paludosus*, *Euphorbia palustris*. Suprafețe întinse ocupă *Tanacetum vulgare*, care are niște flori galbene. Speciile de *Mentha* împreună cu murele—*Rubus caesius* și cu hameiul—*Humulus lupulus* alcătuiesc deșigur de nestrăbătut. Spre toamnă apare *Glycyrrhiza echinata*.

Formațiuni mai închise alcătuiesc diversele specii de *Roripa* (*Roripa silvestris*, *R. amphibia*, *R. palustris*), *Althaea officinalis* (nalbă mare) *Lythrum salicaria*, *Eupatorium cannabinum*, *Valeriana officinalis*, *Phragmites communis*, Papura *Typha latifolia* și *T. angustifolia*, *Carex*, *Scirpus lacustris* (Pipirig de mocilă) *Scirpus maritimus*, (Pipirig de mare) *S. radicans*. Pălcuri mai mici alcătuiesc diverse specii de *Heliocharis* (*H. acicularis*), *Thalictrum flavum*, *Solanum nigrum*, *Taraxacum officinale*.

Dintre arbori, în afară de ploi și sălcii, se mai găsesc sporadic : frasinii, ulmi, specii de quercus, apoi destul de frecvent Cătina roșie—*Tamarix gallica*, care se aseamănă cu Thuja.

Toate speciile zăvoaielor se caracterizează printr'o extraordinară putere de vegetațiune, ceea-ce contribuie ca statura lor să fie neobișnuit de înaltă, iar organele mult mai robuste, încât în unele cazuri—*Roripa palustris*—ele abia se mai pot recunoaște.

2) Pădurile de stejar

Păduri de stejar în Deltă se găsesc în deosebi pe grindurile Caraorman și Letea. Esența principală a pădurii Letea e *Quercus pedunculata*, la care se alătură *Quercus conferta* (Gârnița), *Fraginus coriariaefolia* Scheele *Fr. Pallisae* Willmott f. Lângă lacul Boian găsim *Fr. excelsior* L. var. *oxycarpa* Willd. Izolat se întâlnește *Pirus communis*, iar în grupe *Populus alba*, *P. nigra* și *Alnus glutinosa*. Prin locuri mai joase se postează : *Salix triandra*, *S. cinerea*, *S. rosmarinifolia*.

Tufișurile acestor păduri se compun din : *Berberis vulgaris*, *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Ligustrum vulgare*, *Rhamnus frangula*, *Hippophae rhamnoides*. În unele depresiuni se întâlnește *Tamarix gallica*, iar pe arbori *Periploca graeca* și *Vitis vinifera*. Pe stejar trăiește *Loranthus europaeus*. Prin păduri se găsesc : *Cannabis sativa*, *Cucubalus bacciferus*, *Nepeta cataria*, *Melampyrum arvense*, *Lathyrus platyphyllos*, iar prin pășunile nisipoase, dar jilave ale acestora : *Asparagus polyphyllus*, *Thalictrum flavum*, *Verbascum nigrum*, *Galium rubioides*, *Scu-*

tellaria galericulata, *Veronica longifolia*, *Teucrium Scordium*, *Melilotus albus*, *Geranium divaricatum*, *Vincetoxicum officinale*, *Cichorium intybus*, *Senecio crucasfolius*, *Pieris hieracioides*.

Ici colo se întâlnesc și plante arenarii: *Plantago ramosa* și *Thesium ramosum*.

Prin pășunile uscate-nisipoase ale grindurilor se află: *Medicago falcata*, *Asperula setulosa*, *Helianthemum vulgare*, *Polygonum arenarium*, *Tribulus terrestris*, *Corispermum nitidum*, *Tragus racemosus*, *Eragrostis psaeoides*.

Pălcuri mai mici sau mai mari alcătuiesc: *Silene afites*, *Dianthus polymorphus*, *Linum austriacum*, *Chondrilla juncea*, *Crepis rhoedifolia*, *Onosma arenarium*, *Echinosperrum lappula*, *Linaria genistifolia*.

Singurul reprezentant din familia Gnetaceelor este *Ephedra distachya*; se mai găsește încă: *Salsola Kali*, *Erigeron acer*, *Centaurea arenaria*, *C. rhenana* și *C. spinulosa*. Chiar speciile de *Allium*, *A. guttatum*, au tendința de a se ramifica în tufe. Tulpini mai puțin ramificate găsim la: *Hieracium praealtum*, *Veronica spicata*. Dintre Graminee se găsesc: *Andropogon Ischaenum*, *Cynodon dactylon*, iar mai rar: *Erianthus strictus*.

Vegetația arenarie-sărată e reprezentată prin: *Euphorbia paralias*, *Gypsophila trichotoma*, *Artemisia santonicum*, *Statice Gmelini* și *S. caspica*, *Cyperus pannonicus*.

Solurilor saline rezistă foarte bine *Panicum crusgalli*. Reprezentanții florei rudérale sunt: *Delphinium consolida*, *Xanthium strumarium*, *X. macrocarpum*.

Tot aici trebuie să amintim insula lui Ovidiu, din lacul Mamaia, care e acoperită în mare parte cu trestie. Extensiuni mai reduse are *Quercus robur*, cu care se asociază *Ulmus laevis*, *Sambucus nigra*, *Prunus spinosa*, *Prunus Cerasus*, apoi *Vitis vinifera* sălbatică.

Prin pădurile artificiale de salcâm întâlnim: *Alliaria officinalis*, *Chelidonium majus*, *Conium maculatum*, *Urtica dioica*, *Lappa major*, *Cannabis sativa*, *Leonurus cardiaca*, *Galium Aparine*, *Helianthus tuberosus*. Prin locuri umede: *Sonchus palustris*, *Epilobium hirsutum*. Arborii și tufele sunt răspândite și încolăcite de *Bryonia alba*, *Calystegia sepium*, *Humulus lupulus*.

Tot la acest capitol vom menționa și păduricea dela Sinoe alcătuită din salcâmi.

b) Pădurile regiunilor deluroase

Acestea cuprind partea nordică a provinciei și anume hotarele comunelor Jurilofca, Casimcea, Topolog, Atmagea, Cerna, Măcin, Isaccea și Camena. Păduri mai extinse se găsesc în apropierea localităților Țiganca, Cerna, Nicolifei și în hotarele comunelor Babadag și Ciucurova. În genere limitele de extensiune ale acestor păduri sunt reprezentate prin comunele Galați și Jurilovca. Excepțional numai întâlnim păduri în porțiunea mijlocie a Dobrogei, ca de ex. în hotarele comunelor Dobromir și Tekekiöi.

În Dobrogea, poalele dealurilor de obicei sunt libere de păduri; acestea ocupă mai ales muchiile dela o anumită înălțime numai, sau chiar vârful lor. Până la acea limită, muchia e acoperită cu livezi și pășuni, sau chiar cultivată. Plantele agricole, care prosperă mai bine pe aicea sunt: porumbul, orzul, fasolea, une-ori chiar și vița de vie (Nicolifei, Săricea, Babadag), tutunul (Măcin, Babadag etc.), apoi pomii

(Cerna). Prin poienile pădurilor se cultivă uneori păpușoiul, orzul, cartofii (Babadag), vița de vie (Babadag).

Esența principală a pădurilor de aici e *Quercus pedunculata*, *Carpinus betulus*, *Tilia tomentosa* (Țiganca). Coastele petroase și aride sunt populate de *Carpinus orientalis*, *Quercus pubescens*, *Fraxinus ornus*. În compoziția acestor păduri mai intră: *Quercus sessiliflora* (marginea pădurilor), *Ulmus glabra* și var. *suberosa*, *Acer campestre*, *A. tataricum*, *A. platanoides*, *Tilia cordata*, *T. pallida*, *T. platyphylla*, *Prunus Mahaleb*, *P. Avium*, *Corylus Avellana*, *Viburnum Lantana*, *Cornus mas*, *C. sanguinea*, *Crataegus Oxyacantha*, *C. monogyna* var. *laciniata* STEV., *C. pentagyna* pemarginea pădurii dela Țiganca, *Staphylea pinnata*, *Evonymus vulgaris* E. verrucosus, *Pirus Malus*, *P. communis* var. *Pyraster*, *Sorbus torminalis* Pe marginea pădurilor precum și prin poieni aflăm un arbore solitar, important din punct de vedere fitogeografic *Pirus elaeagrifolia*.

Partea din spre stepă a acestor păduri o ocupă *Cotinus Cogggria* *Quercus pubescens* var. *crispata*, *Prunus nana*, *P. fruticosa*, *P. spinosa* *Pirus communis* var. *Pyraster*, *Carpinus orientalis*: la Cerna se mai găsește în plus *Spiraea crenata*. Printre copacii mai rari întâlnim: *Fagus silvatica* (Luncavița 80—100 exemplare), *Juglans regia* (Greci și Babadag) Pe marginea pădurii Babadag: *Syringa vulgaris*. Prin văile mai joase prosperă: *Populus alba* (Lunca plopilor) și *P. tremula* (Țiganca).

Dintre plantele de primăvară amintim pe următoarele: *Nectaroscordium bulgaricum* (Cerna), *Allium ursinum*, *Galanthus nivalis*, *G. plicatus*, *Anemone ranunculoides*, *Isopyrum thalictroides*, *Scilla bifolia*, *Asarum europaeum*, *Glechoma hirsuta*, *Corydalis slivensis*, *C. cava*, *C. Marschalliana*, *Viola odorata*, *V. silvestris*, *V. alba*, *V. mirabilis*, *Pulmonaria officinalis*, *Polygonatum vulgare*, *P. multiflorum*, *Symphytum tauricum*, *Dentaria bulbifera*, *Veronica hederifolia* (uneori se înmulțește din cale afară) *Gagea arvensis*, *G. minima*, *G. lutea*; ceva mai târziu apar *Arum maculatum*, *Epipactis latifolia*, *Asperula odorata*, *Lathyrus aureus*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Lamium maculatum*, *Ajuga genevensis*, *Moehringia trinervia*, *Mercurialis perennis*, *Cephalanthera alba*, *Neottia nida avis*, *Platanthera bifolia*, *Sanicula europae*, *Potentilla micrantha*, *Geum urbanum*, *Vicia sordida*, *Ajuga reptans*, *Parietaria officinalis*, *Alliaria officinalis*. În pădurea dela Țiganca întâlnim *Silene viridiflora* cu flori verzi, *Poa nemoralis*, *Fragaria vesca*, *Veronica Chamaedris*, *Scrophularia Scopolii*, *Campanula persicifolia*, *Brunella vulgaris*, *Mercurialis perennis*, *Lathyrus niger*, *Brachypodium silvaticum*, *Hedera Helix*, *Paeonia peregrina* și *Melica natans*.

Din luminisuri și pe marginea pădurilor: *Luzula campestris*, *Hypericum hirsutum*, *Epilobium angustifolium*, *Lapsana communis*, *Carex muricata*, *Poa bulbosa* var. *vivipara*, *Rumex Acetosus*, *Thlaspi perfoliatum*, *Illecebrum silvaticum*, *Rubus Mrazectii*, *Silene nemoralis* S. *italica*, S. *viridiflora*, *Smyrnium*, *perfoliatum*, *Aegopodium Podagraria*, *Carpesium cernuum*;

La Babadag pe marginea pădurilor și prin poieni se găsește *Gobelia alopecuroides* de origine asiatică. Prin pădurile dela Consul și anume prin locuri umede acoperite cu mușchi crește *Geranium lucidum*, *G. Robertianum* și *Lactuca muralis*, iar la Babadag, în condițiuni identice: *Epilobium montanum*, *Campanula Trachelium*, *Physocaulus nodosus* etc.

Păraiele pădurilor de care ne ocupăm seacă de obicei în timpul verii, iar albia răcoroasă a lor o ocupă feregele iubitoare de umbră. Așa d. e. la Luncavița întâlnim: *Scolopendrium vulgare*, iar în apropierea mănăstirii Cocos: *Polypodium vulgare*, *Asplenium Trichomanes*, *A. Ad-*

anthum nigrum, *Cystopteris fragilis*, *Nephrodium Filix mas*. Văile ceva mai umede preferă: *Geranium phaeum*, *Veronica serpyllifolia*, *Carex remota*. Prin pâraele dela Țiganca și Niculișel întâlnim *Petasites officinalis*, care atinge adeseori înălțimea de 1 m. apoi *Equisetum maximum*, *Geranium phaeum*, *Stachys silvatica*, *Cardamine impatiens*, *Allium ursinum*, *Geranium Robertianum*, *Lactuca muralis*, *Circaea lutetiana*, *Phallus impudicus*, *Milium effusum*, *Carex remota*, *Sambucus ebulus*, *Calystegia sepium*, *Plantago major*, *Urtica dioica*.

Pe lângă izvoare (pădurea Țiganca la Urloaia) întâlnim: *Circaea lutetiana*, *Ranunculus repens*, *Epilobium adnatum*, *Scirpus silvaticus*.

Între Țiganca și Greci (aproape de Urloaia) pe marginea unui mic lac se postează: *Alisma plantago*, *Typha latifolia*, *Lythrum salicaria*, *Stachys palustris*, *Lysimachia nummularia*, *L. vulgaris*, *Scrophularia alata*, *Galium palustre*, *Lycopus europaeus*, *L. exaltatus*.

Curăturile pădurilor

Prin curături la Niculișel întâlnim: *Paeonia peregrina*, *Potentilla recta*, *Geum urbanum*, *Epilobium angustifolium*, *Glechoma hederacea*, *Verbascum australe*, *Vincetoxicum laxum*, *Trifolium diffusum*, *T. medium*, *Lathyrus niger*, *L. aureus*, *Galium Aparine*, *Achusa officinalis*, *Myosotis arvensis*, *Artemisia Absinthium*, *Centaurea saloniata*, *Inula salicina*, iar în timpul primăverii: *Viola alba* și *V. dorata*; mai târziu ceva: *Achillea Neilreichii* și *A. pannonica*. Urmează apoi o întreagă serie de plante, ca: *Bromus inermis*, *Melandrium album*, *Lychnis coronaria*, *Agrimonia Eupatoria*, *Trifolium pannonicum*, *T. arvense*, *T. medium*, *T. pratense*, *Lathyrus megalanthus*, *L. pratensis*, *Vicia sordida*, *Lavatera thuringiaca*, *Origanum vulgare* var. *barcense*, *Salvia verticillata*, *Campanula persicifolia*, *Galium Aparine*, *Knautia arvensis*, *Artemisia austriaca*, *Anthemis arvensis*, *Centaurea spinulosa*, *Carlina vulgaris*, *Inula salicina*, *I. hirta*, *Senecio Jacobaea*, *Echinops commutatus*.

Porțiunile de teren mai petroase și mai stâncoase, diseminate prin păduri, sunt populate cu: *Geranium Robertianum*, *Lactuca muralis*, *Li saxatilis*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Cotoneaster vulgaris*, și ferege c., *Polypodium vulgare*, *Asplenium septentrionale*, *A. Ruta muraria*, *A. viride*. Flora ruderală e reprezentată prin: *Anthriscus trichosperma*.

Poenile petroase mai exlînse îmbracă o haină verde, alcătuită (Țiganca) din: *Festuca pseudovina*, *Iris pumila*, *Silene compacta*, *Sceleranthus dichotomus*, *Dianthus giganteus*, *Potentilla argentea*, *Verbascum austriacum*, *Veronica spicata*, *Smyrnum perfoliatum*, *Trifolium campestre*, *T. diffusum*, *Achillea coarctata*, *Centaurea Kanitziana*.

Rezultă din cele expuse, că Dobrogea în genere e săracă în păduri. Acest inconvenient s'a ameliorat într-o măsură prin împădurirea locurilor nisipoase, a cătunelor, și a altor teritorii. Totuși, pentru-ca împăduririle artificiale să-și ajungă scopul, va trebui ca să se întreprindă numai esențe băștinașe, ca *Quercus pedunculata* Q. *pubescens*, *Tilia tomentosa* etc. Din punct de vedere economic teiul are mai puțină importanță decât primele 2 specii; totuși, în unele părți (Țiganca-Cocoș, Țiganca-Greci) ocupă teritorii estinse: lucrul acestor trebuie pus pe seama unei greșite amenajeri în parte, care însă nu e exclus să aibă în vedere promovarea stupăritului ce se face prin aceste ținuturi. În acest caz, corect ar fi, din punct de vedere silvic, ca să se împădurească cu tei acele coaste în primul rând, care nu oferă condiții propice altor esențe mai valoroase și mai rentabile. Ele ar juca și rolul

de pături protectoare, împiedecând năruirea stâncilor și formarea râpelor. Contra vântului esențele cele mai potrivite pentru coastele repezi și aride ar fi: *Carpinus duisensis*, *Fraxinus ornus*, *Prunus*, *Crataegus monogyna*, *Comus sanguinea*, *Econymus europaea* etc. și numai la adăpostul acestora: *Tilia tomentosa*. Aceste împăduriri corespund deci unei duble probleme. Căci, pe deoparte populează golurile născute printre tei, iar pe de altă parte calmează urgia vânturilor. Procedura aceasta are și în natură o analogie, căci și natura favorizează în primul rând formarea tufișurilor și abia mai în urmă pe aceea a pădurilor. Mai târziu asemenea păduri protectoare s'ar putea înlocui cu altele mai rentabile din punct de vedere economic.

Pe lângă toată atențiunea ce se dă pădurilor din partea statului și a unor particulari, se observă totuși numeroase greșeli în amenajarea lor. Așa la Greci și Luncavița d. e. și astăzi se introduc vite în păduri, cu deosebire capre, care cauzează daune enorme. Un alt păcat de amenajare e, că pe coastele repezi încă se fac tăieri, ba chiar și pe pîscurile dealurilor, ceea-ce e inadmisibil, dată fiind e-norma greutate de regenerare în asemenea condițiuni. A treia eroare ce se comite e aceea, că nu se observă acea regulă imperativă, cunoscută în general de bună, care consistă în acea, că ordinea tăierii trebue astfel aranjată, că acea parte a pădurii este a se tăia prima dată, care zace în partea opusă vântului predominant în ținutul respectiv. Efectul e, că arborii mărginași suferă foarte mult pe urma vântului, indeosebi teiul. Numeroasele ramuri frânte ale teilor, cari se găsesc pe la marginea pădurilor ne dau indiciile cele mai sigure, că lucrurile se petrec întocmai.

Fânețele și pășunile pădurilor

Porțiunile de teren mai petroase imbracă uneori un covor verde, care, devenind tot mai des, dă naștere unor pășuni și fânețe petroase, a căror floră e reprezentată prin următoarele plante (8 Iulie între Țiganca și Cerna): Predomină de obicei *Achillea Neitreichii*, căreia se asociază: *Chrysopogon Gryllus*, *Gagea saxatilis*, *Cerastium bulgaricum*, *Anemone montana*, *Herniaria glabra*, *Lychnis coronaria*, *Hypericum elegans*, *Dianthus Armeria*, *Herniaria Besseri*, *Rumex Acetosus*, *Filipendula hexapetala*, *Brunella alba*, *Plantago lanceolata* var. *hungarica*, *Centaurium minus*, *Euphorbia pannonica*, *Trifolium campestre*, *T. diffusum*, *T. medium*, *Verbascum banaticum*, *Lophosciadium meifolium*, *Campanula glomerata*, *C. macrostachya*, *C. Rapunculus*, *Hieracium auriculoides*, *H. setigerum*, TAUSCH. ssp. *pseudoechioides* N. P.

Prin pășunile pădurilor dela Nicolifeț întâlnim: *Phleum phleoides*, *Muscari comosum*, *Hypericum perforatum*, *Polygala vulgaris*, *Potentilla argentea*, *Agrimonia Eupatoria*, *Rubus tomentosus*, *Dianthus Armeria*, *Viscaria vulgaris*, *Digitalis lanata*, *Origanum vulgare*, var. *barcense*, *Salvia verticillata*, *Clinopodium vulgare*, *Veronica prostrata*, *V. spicata*, *Echium rubrum*, *Trifolium repens*, *T. ochroleucum*, *T. diffusum*, *T. campestre*, *T. alpestre*, *Plantago lanceolata*, *Campanula Rapunculus*, *Knautia macedonica* var. *atrolobens*, *Anthemis tinctoria*, *Tragopogon orientalis*, *Centauria stenolepis*, *Carlina vulgaris*, *Achillea Millefolium*, *Inula salicina*, *I. hirta* iar prin fânețele dintre Măcin și Greci: *Bromus subsquarrosus*, *B. squarrosus* var. *villosus*, *Allium sphaerocephalum*, *Viola arvensis*, *Lychnis coronaria*, *Potentilla taurica*, *Fragaria vesca*, *Paeonia peregrina*, *Trifolium diffusum*, *T. expansum* W. K., *Ajuga Laxmanni*, *Clinopodium vulgare*,

Vinca herbacea, *Campanula Rapunculus*, *Knautia macedonica* var. *atrorumbens*, *Senecio vernalis*, *Artemisia austriaca*, *Achillea Neilreichii*, *A. pannonica*, *Anthemis tinctoria*, *Inula germanica*, *I. oculus Christi*.

Fânețele dintre Medanchioi și Ortachioi sunt populate cu *Orchis Morio*, *Trinia Kitaibelii*, *Salvia Aethiopis* etc, iar între Ortachioi și Akpunar întâlnim: *Hipericum elegans*, *Haplophyllum Biebersteinii*, *Isatis tinctoria*, *Artemisia campestris*, *Helichrysum arenarium*.

La Alibeichioi pe muntele Consul se găsesc: *Milium verpale*, *Melica ciliata*, *Festuca pseudovina*, *Stipa Tirsa*, *Arum maculatum*, *Platanthera bifolia*, *Iris pumila* var. *flava*, *Polygonum dumetorum*, *Geranium columbinum*, *G. sanguineum*, *Herniaria glabra*, *Scleranthus dichotomus*, *Silene nemoralis*, *S. italica*, *Dianthus giganteus*, *Althaea cannabina*, *Linum tenuifolium*, *Hypericum perforatum*, *Prunus Mahaleb*, *Potentilla argentea*, *Rosa spinosissima*, *Paeonia peregrina*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Ranunculus illyricus*, *Turritia glabra*, *Alliaria officinalis*, *Syrenia cuspidata*, *Sisymbrium orientale*, *Alyssum rostratum*, *A. desertorum*, *A. calycinum*, *Camelina silvestris*, *Vinca herbacea*, *Siler trilobum*, *Seseli varium*, *Verbascum phoeniceum*, *Veronica Teucrium*, *Trifolium arvense*, *T. diffusum*, *T. procumbens*, *Convolvulus Cantabrica*, *Fraxinus Ormus*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Onosma setosum*, *Echium altissimum*, *Glechoma hirsuta*, *Ajuga Laxmanni*, *Phlomis tuberosa*, *Salvia nutans*, *Scutellaria orientalis*, *Campanula glomerata*, *C. Rapunculus* var. *spiciformis*, *Centaurea napulifera*, *C. saloniitana*, *C. jurineifolia*, *Anthemis tinctoria*, *Tragopogon dubius*, *Senecio vernalis*, *Leontodon asper*, *Crepis rhoeadifolia*, *Kentrophyllum lanatum*, *Inula hirta*, *I. oculus Christi*, *I. ensifolia*, *Hieracium echinoides*, *H. umbellatum*.

Între Camber și Babadag, prin fânețele pădurilor se găsesc: *Erysimum canescens*, *Dianthus collinus*, *Linum tenuifolium*, *L. hirsutum*, *L. austriacum*, *Digitalis lanata*, *Astragalus ponticus*, *Trigonella coerulea*, *Salvia Aethiopis*, *Campanula persicifolia*, *C. glomerata*, *Bupleurum apiculatum*, *B. junceum*, *Galium Schultesii* var. *pubescens*.

Sunt interesante fânețele din pădurea Babadagului: *Phleum phleoides*, *Melica ciliata*, *Polygonatum latifolium*, *Veratrum nigrum*, *Muscari comosum*, *Iris variegata*, *Orchis purpurea*, *Himantoglossum hircinum*, *Arabis hirsuta*, *Sisymbrium orientale*, *Syrenia nana*, *Alyssum alyssoides*, *A. desertorum*, *Brassica elongata*, *Hesperis runcinata*, *Fraxinus Ormus*, *Carpinus Betulus*, *Quercus Robur*, *Staphylea pinnata*, *Evonymus verrucosus*, *Poligala major*, *Clematis Bitalba* var. *crenata*, *C. integrifolia*, *Anemone silvestris*, *Adonis vernalis*, *Thalictrum aquilegifolium* *T. flavum*, *Paeonia peregrina*, *Delphinium fisum*, *Sorbus torminalis*, *Pirus communis* var. *Pyraster*, *P. elaeagrifolia*, *Prunus nana*, *Crataegus Oxicantha*, *Agrimonia Eupatoria*, *Rubus tomentosus*, *Euphorbia virgata*, *E. villosa*, *E. epithymoides*, *Silene Otites*, *Dianthus collinus*, *Kohlranschia prolifera*, *Lychnis coronaria*, *Anchusa officinalis*, *Parietaria officinalis*, *Salvia austriaca*, *Scutellaria altissima*, *Satureja Acinos*, *Orphantha lutea*, *Ori-ganum vulgare* var. *barcense*, *Teucrium Chamaedrys*, *Thymus Marschallianus*, *Convolvulus sepium*, *Globularia Wilkommii*, *Onobrychis gracilis*, *Lathyrus pannonicus*, *Trifolium ochroleucum*, *T. pannonicum* *T. diffusum*, *Vicia tenuifolia*, *V. elegans*, *V. sordida*, *Coronilla varia*, *Astragalus ponticus*, *A. asper*, *A. monspessulanus*, *A. Cicer*, *Ononis Columnae*, *Medicago lupulina*, *Lathyrus pratensis*, *Linum hirsutum*, *Plantago lanceolata*, *P. media*, *Peucedanum alsaticum*, *Ferula asatica*, *Torilis Anthriscus*, *Trinia Kitaibelii*, *Lophosciadium meifolium*, *Siler trilobum*, *Digitalis lanata*, *Linaria genistifolia*, *Verbascum phoeniceum*, *V. Scutellaria*, *Veronica Teucrium*, *V. orchidea*, *Valeriana officinalis*, *Galium rubroides*, *G. beroni*, *G. Cruciatum*, *Campanula persicifolia*, *Scabiosa orthoceras*, *Hieracium foliosum*.

Achillea collina, *A. pannonica*, *Senecio crucifolius*, *Echinops sphaerocephalus*, *Tragopogon dubius*, *Centaurea jurensis*, *C. orientalis*, *C. Mrazecii*, *C. Simonescui*, *C. spinulosa*, *C. solstitialis*, v. *intermedia*, *Anthemis tinctoria*, *Chrysanthemum corymbosum*.

La Babadag, prin pășunile pădurilor întâlnim: *Agropyron glaucum*, *A. trichophorum*, *Stipa Tirsia*, *S. capillata*, *Bromus subsquarrosus*, *Allium sphaerocephalum*, *Syrenia cuspidata*, *Thalictrum flexuosum*, *Polygala major*, *Herniaria Besseri*, *Hypericum elegans*, *H. hirsutum*, *Potentilla recta*, *Fragaria vesca*, *Melampyrum arvense*, *Linaria genistifolia*, *Geranium sanguineum*, *Sanguisorba muricata*, *Vincetoxicum lacuum*, *Linum hirsutum*, *L. tenuifolium*, *L. perenne*, *L. tauricum*, *Medicago lupulina*, *M. sativa*, *Astragalus asper*, *Trifolium supinum* (*T. echinatum*), *Salvia nutans*, *S. verticillata*, *S. nemorosa*, *Eryngium planum*, *Orlaya grandiflora*, *Heraclium sibiricum*, *Plantago lanceolata*, *Euphorbia pannonica*, *Galium rubioides*, *G. Mollugo*, *Knautia macedonica* var. *atro-rubens*, *Xeranthemum annuum*, *Crupina vulgaris*, *Achillea Neileichii*.

La Dobromir, prin fânețele pădurilor, crește: *Allium sphaerocephalum*, *Anthericum ramosum*, *Polygala major*, *Clematis Vitalba*, *Hesperis runcinata*, *Filipendula hexapetala*, *Prunus Mahaleb*, *P. spinosa*, *Dianthus giganteus*, *Geranium sanguineum*, *Cotinus Coggyria*, *Althaea cannabina*, *A. pallida*, *Lavatera thuringiaca*, *Nepeta nuda*, *Acer tataricum*, *Echium rubrum*, *Trifolium pannonicum*, *Genista elatior*, *Cytisus hirsutissimus*, *Astragalus glycyphyllos*, *Digitalis lanata*, *Veronica spicata*, *Campanula persicifolia*, *Galium rubioides*, *Lapsana communis*, *Chrysanthemum corymbosum*.

Vegetația regiunilor stâncoase și călinoase. ¹⁾

Poienile stâncoase ale pădurilor, regiunile stâncoase ale munților, precum și cele calcaroase sunt caracterizate în genere printr-o floră alcătuită din elemente foarte puțin exigente, — capabile de a-și satisface trebuințele din acel strat foarte subțire de pământ, care se întâlnește în asemea regiuni, sau lipsește uneori complet, fiind dus de puhoiaie și numai porțiuni din el depuse prin crăpăturile stâncilor.

Aci, în acest capitol vom considera numai acele terenuri stâncoase, care au o întindere mai mare și sunt acoperite cu tufisuri. Ex. la Măcin și Greci, unde întâlnim: *Gymnogramme Marantae*, *Cystopteris fragilis*, *Nephrodium Filix mas*, *Asplenium septentrionale*, *A. Trichomanes*, *Melica uniflora*, *Asparagus verticillatus*, *A. tenuifolius*, *Plantanthera bifolia*, *Iris pumila*, *Orchis Morio*, *Leontice altaica* var. *odessana*, *Anemone montana*, *Thalictrum aquilegifolium*, *T. flexuosum*, *Ranunculus illyricus*, *Paeonia peregrina*, *Prunus Mahaleb*, *P. fructicosa*, *Sorbus torminalis*, *Pirus elaeagnifolia*, *Sanguisorba muricata*, *Geum urbanum*, *Rosa spinosissima*, *R. andegavensis*, *R. sepium*, *Potentilla arenaria*, *P. taurica*, *Prunus nana*, *Cotoneaster vulgaris*, *Arabis Turrila*, *Iberis saxatilis*, *Alyssum saxatile*, *A. minutum*, *A. murale*, *Viscaria vulgaris*, *Silene nemoralis*, *Dianthus nardiformis*, *Moehringia Grisebachii*, *Herniaria glabra*, *H. Besseri*, *Geranium sanguineum*, *Lathyrus aureus*, *L. pannonicus*, *L. niger*, *Cytisus hirsutissimus*, *Sedum Hillebrandii*, *Cotinus Coggyria*, *Fraxinus Ornus*, *Galium Cruciatum*, *Siler trilobum*, *Cachrys alpina*, *Trinia Kitaibelii*, *Seseli glaucum*, *Rumex Acetosella* var. *multifidus*, *Verbascum phoeniceum*, *Veronica Teucrium*, *Heliotropium europaeum*, *H. naveoleps*, *Ajuga reptans*, *A. Chamaejasme*, *Thymus pygmaeus*, *Valeriana officinalis*, *Valerianella costata*,

¹⁾ Prin stâncile cum înțeleg stâncile care ocupă marea parte a pășunilor și sunt acoperite de tufisuri și o floră săracă.

Achillea coarctata, *A. ochroleuca*, *Scorsonera austriaca*, *Hieracium echinoides*, *H. cymosum* L. ssp. *viridans*, *H. silvaticum*, *Tragopogon dubius*, *Centaurea saloniitana*.

În timpul primăverii la poalele muntelui Suluc aflăm: *Gagea pusilla*, *Gagea lutea*, *G. minima*, *G. saxatilis*, *Alyssum minutum*, *A. desertorum*, *Draba verna*, *Chorispora tenella*, *Thlapsi perfoliatum*, *Potentilla micrantha*, *Androsace maxima*, *Viola alba*, *V. Hirta*, *Anemone montana*, *Artemisia austriaca* și *A. pontica*.

Vara predomină: *Agropyron cristatum*, *Bromus squarrosus*, *B. sub-squarrosus*, *stipa capillata*, *Chrysopogon Gryllus*, *Andropogon Ischaemum*, *Herniaria glabra*, *H. Besseri*, *Sisymbrium junceum*, *Erysimum canescens*, *Potentilla taurica*, *P. argentea*, *Alyssum murale*, *Sempervivum Zeleborii*, *Linum austriacum*, *Hypericum elegans*, *Kochia prostrata*, *Marrubium praecox*, *M. remotum*, *Thymus Marshallianus*, *T. collinus*, *Salvia silvestris*, *Teucrium Polium*, *T. Chamaedrys*, *Scleranthus dichotomus*, *Convolvulus arvensis*, *Echium altissimum*, *Haplophyllum Biebersteini*, *Plantago lanceolata*, *Verbascum australe*, *Linaria genistifolia*, *Eryngium campestre*, *Asperula humifusa*, *Galium verum*, *Scabiosa ucranica*, *Heliotropium suaveolens*, *Achillea collina*, *A. Neilreichii*, *A. coarctata*, *A. Prodani*, *A. ochroleuca*, *Artemisia campestris*, *Carduus leiophyllus*, *Centaurea Kanitziana*, *C. saloniitana*, *C. diffusa*, *Xeranthemum annuum*, *Hieracium fallax*, *H. auriculoides*, *H. echinoides*, *Jurinea mollis*, *Helichrysum*, *arenarium*, *Centaurea Cyanus*.

La Baschioii, pe calcarul triasic al muntelui Sepelgin cresc: *Asplenium Trichomanes*, *A. septentrionale*, *Ephedra vulgaris*, *Koeleria Degenii*, *Agropyron cristatum*, *Festuca pseudovina*, *Andropogon Ischaemum*, *Delphinium orientale*, *Alyssum montanum*, *A. murale*, *Minuartia glomerata*, *M. tenuifolia*, *Potentilla argentea*, *Dianthus nardiformis*, *Kohlruschia prolifera*, *Arenaria leptoclados*, *Herniaria Besseri*, *Paronychia Cephalotes*, *Medicago falcata*, *M. minima*, *Trigonella monspeliaca*, *Pimpinella Tragi*, *Euphorbia pseudosaxatilis*, *Veronica orchidea*, *Lappula echinata*, *Teucrium Polium* var. *vulgare*, *Stachys angustifolia*, *Sideritis montana*, *Satureja Nepeta*, *S. Acinos*, *Thymus zygioides*, *Sedum Hillebrandii*, *S. maximum*, *Convolvulus Cantabrica*, *Galum Schultesii* var. *pubescens*, *Artemisia austriaca*, *A. pontica*, *Pieris hieracioides*, *Leontodon asper*, *Senecio vernalis*, *Crepis virens*, *C. rhoeadifolia*, *Centaurea Kanitziana*, *C. diffusa*, *Inula oculus Christi*, *Helichrysum arenarium*, iar pe acela al muntelui Pleșul (Kel-Tepe) între Kamber și Babadag: *Grinnia*, *Koeleria Degenii*, *Agropyron cristatum*, *Melica ciliata*, *Bromus squarrosus*, *Carex nitida*, *Muscari racemosum*, *Allium flavum*, *A. guttatum*, *A. Stevenii* var. *minor*, *Polygonatum vulgare*, *Iris pumila*, *Alyssum hirsutum*, *Hesperis tristis*, *Adonis vernalis*, *Potentilla taurica*, *P. pinnatifida*, *Sanguisorba muricata*, *Cerastium bulgaricum*, *Arenaria serpyllifolia*, *Kohlruschia prolifera*, *Hypericum elegans*, *Seseli glaucum*, *Vinca herbacea*, *Thymus zygioides*, *Teucrium Chamaedrys*, *T. Polium*, *Stachys recta*, *Sideritis montana*, *Salvia nutans*, *Sedum acre*, *Sempervivum Zeleborii*, *Coronilla varia*, *Trifolium arvense*, *Anthyllis Vulneraria*, *Trigonella coerulescens*, *Ononis Columnnae*, *Melampyrum arvense*, *Veronica orchidea*, *Cotinus Coggyria*, *Statice Besseri*, *Euphorbia pannonica*, *Cephalaria corniculata*, *Galium flavicans*, *Asperula cynanchica*, *Leontodon asper*, *Centaurea orientalis*, *Achillea Neilreichii*, *A. coarctata*, *Inula germanica*, *I. ensifolia*, *I. oculus Christi*, *Aster Linosyris*, *Jurinea arachnoidea*, *Helichrysum arenarium*.

Flora crăpăturilor de stânci

Prin crăpăturile stâncilor, între Măcin și Greci, întâlnim următoarele plante: *Asplenium Trichomanes*, *Cystopteris fragilis*, *Gymnogramme*

Morantae, *Festuca valesiaca*, *Melica ciliata* var. *transilvanica*, *Silene Csoreii*, *Scleranthus dichotomus*, *Convolvulus Cantabrica*, *Rosa spinosissima*, *Quercus pubescens* var. *crispata*, *Tilia tomentosa*, *Prunus spinosa*, *Cotinus Coggygia*, *Fraxinus Ornus*, *Campanula pinifolia*, *Seseli peucedanifolium*, *Hieracium umbellatum*.

La Niculițel *Ceterach officinarum*, *Agropyron rigidum*, *Phleum montanum*, *Allysum murale*, *Allium Stevenii*, *Iris variegata*, *Herniaria Besseri*, *Minuartia glomerata*, *Euphorbia Myrsinites*, *Stachys angustifolia*, *Thymus zygoides*, *Teucrium Polium*, *Galium flavicans*, *Asperula Cynanchica* var. *tenuifolia*, *Scabiosa ochroleuca*, *Campanula pinifolia*, *Leontodon asper*, *Achillea coarctata*.

Prin crăpăturile stâncilor de pe vârful muntelui Consul găsim: *Polypodium vulgare*, *Asplenium Ruta muraria*, *A. Trichomanes*, *A. Septentrionale*, *Rumex Acetosella* f. *multifidus*, *Moehringia Grisebakhii*, *Minuartia setacea*, *Dianthus nardiformis*, *Silene compacta*, *Sempervivum Zeleborii*, *Stachys angustifolia*, *Galium flavicans*, *Achillea coarctata*, *A. depressa*.

La Ienissala pe ruinele cetății Eraclea și pe stânci formate din calcar jurasic cresc: *Koeleria Degenii*, *Agropyron cristatum*, *Bromus squarrosus*, *Cynodon Dactylon*, *Festuca stricta*, *Kochia prostrata*, *Alyssum hirsutum*, *Sisymbrium Loeselii*, *Minuartia glomerata*, *Buffonia parviflora*, *Statice Besseri*, *Anthriscus trichosperma*, *Androsace maxima*, *Pimpinella Tragium*, *Seseli coloratum*, *Thymus zygoides*, *Teucrium Polium*, *T. Chamædrys*, *Marrubium praecox*, *Sedum acre*, *Linaria genistifolia*, *Euphorbia Myrsinites*, *Asperula galioides*, *A. Cynanchica*, *Galium verticillatum*, *Inula oculus Christi*, *Achillea pannonica*, *A. Neilreichii*, *Xeranthemum annuum*, *Pyrethrum millefoliatum*, *Centaurea Kanitziana*, *C. diffusa*, *C. orientalis*, *Anthemis tinctoria*, *Artemisia austriaca*.

În partea sudică a Dobrogei între Gernavoda și Megidia cresc: *Quercus Robur*, *Fraxinus Ornus*, *Ligustrum vulgare*, *Cotinus*, *Coggygia*, *Viburnum Lantana*, *Paliurus aculeatus*, *Jasminum fruticans*, *Crataegus monogyna*, *Prunus Mahaleb*, *P. spinosa*, *Pirus communis* var. *Pyraster*, *Berberis vulgaris*, *Periploca graeca*, *Vitis vinifera*, *asparagus verticillatus*, *Anemone grandis*, *A. montana*, *Satureja coerulea*, *S. Acinos* și *Thalictrum olympicum*.

La Mangalia pe stâncile calcaroase din apropierea isvorului sulfuros se găsesc: *Agropyron cristatum*, *Beseda inodora*, *Kochia prostrata*, *Polygonum Convolvulus*, *Gypsophila glomerata*, *Ficus Carica*, *Euvonymus vulgaris*, *Paliurus aculeatus*, *Jasminum fruticans*.

Primăvara printre copăcei crecesc diferite specii de *Viola* și *Gagea*.

La Sâricea, aproape de Niculițel, se află formațiuni de *Dianthus nardiformis*, ba chiar și *Epkedra*.

În fine observ, cu această ocazie, că deși munții dintre Măcin și Greci sunt alcătuiți din elemente arhaice—quarț, granit, filit etc. au o vegetație care se aseamănă intru toate cu aceea a munților calcaroși. E. probabil deci, că vegetația acestor munți a populat și pe aceia din era arhaică.

Stepele ierboase

Ocupă teritorii petroase de extensiuni mai mici, sau teritorii de loes, de origine pleistocenă. Stepele petroase se găsesc cu deosebire în partea nordică—împădurită a provinciei; cele acoperite cu loess dimpotrivă în porțiunea mijlocie și sudică, ambele aride și lipsite de păduri. Condițiunile climatologice ale acestor regiuni nu favorizează o

vegetație de lungă durată, așa încât aceste câmpii aride abia numără vre-o câți-va copăcei ca: *Ruscus aculeatus*, *Crataegus monogyna*, *Ononis spinosa*. Flora acestor regiuni e foarte asemănătoare cu aceea a stepelor rusești din sud și mediteranee.

Dintre stepele petroase cele mai importante sunt acele, care sunt alcătuite din calcar, de origine cretacee,¹⁾ care formează un fel de cingătoare împrejurul pădurii dela Babadag. Ele sunt cuprinse între tufişurile acestei păduri și între ogoare. Mai interesante din punct de vedere floristic sunt acele dintre Slava-rusă și Caugagia, care nefiind decât continuarea hrăului de calcar, despre care am amintit, au o floră compusă din aceleași elemente ca și tufişurile Babadagului, anume: *Stipa Tirsă*, *Agropyron trichophorum*, *Chrysopogon Gryllus*, *Festuca pseudovina*, *Allium flavum*, *A. sphaerocephalum*, *Clematis integrifolia*, *Delphinium Consolida*, *Adonis vernalis*, *Syrenia cana*, *Sisymbrium orientale*, *Erysimum canescens*, *Herniaria Besseri*, *Minuartia tenuifolia*, *Dianthus pseudoarmeria*, *Hypericum elegans*, *Polygala major*, *Linum tauricum*, *L. hirsutum*, *L. perenne*, *Convolvulus Cantabrica*, *Astragalus Onobrychis*, *A. monspessulanus*, *A. vesicarius*, *Genista albida*, *Ononis Columnae*, *Heliotropium europaeum*, *Nonnea atra*, *Euphorbia panonica*, *Pimpinella Tragium*, *Orlaya grandiflora*, *Echinophora Sibthorpiana*, *Scutellaria orientalis*, *Salvia nutans*, *S. austriaca*, *Stachys recta*, *Veronica spicata*, *Melampyrum arvense*, *Orphantha lutea*, *Asperula tyraica*, *A. cynanchica*, *Galium Schultesii* var. *pubescens*, *Campanula sibirica*, *Echinops ruthenicus*, *Centaurea solstitialis* l. *intermedia*, *C. Jankae*, *C. stereophylla*, *C. orientalis*, *C. Mihaliki*, *C. Porcii*, *C. Grecescui*, *Jurinea mollis*, *J. stoechadifolia*, *Inula oculus Christi*, *I. ensifolia*, *Artemisia austriaca*, *Crepina vulgaris*, *Helichrysum arenarium*, *Pyrethrum millefoliatum*, *Linosyris villosa*, *Achillea Neilreichii*, *A. coarctata*, *A. Vandasii*, *A. Wagneri*, *Hieracium macranthum* TEN. ssp. *testimoniale*, *H. fallax* WILLD ssp. *Pancicii* N. P., *H. panonicum* ssp. *praecox* ssp. *echiogenes*. Tot aci predomină *Pencedanum arenarium*, bastarzi de *Centaurea*, *Satureja coerulea* etc. Grupe, pe coastele colinelor dinspre Slava-rusă, alcătuiesc: *Centaurea Pantui*, și *Ruta divaricata*.

Pădurea dela Babadag se aseamănă foarte mult cu cea dela Jurilofca, ambele fiind de aceeași natură. Asemănarea devine și mai evidentă când comparăm pășunile coastelor aride dela Babadag cu acelea dintre Caramanchioi și Jurilofca. În ambele regiuni predomină *Centaurea Jankae* cu ibrizii ei: *C. Jonescui*, *C. Calafateani*, mai departe: *Agropyron cristatum*, *Koeleria brevis*, *Bromus subspicuosus*, *Stipa capitata*, *Melica ciliata*, *Allium flavum*, *A. sphaerocephalum*, *Erysimum hieracifolium*, *Dianthus pseudoarmeria*, *Potentilla pinnatifida*, *Crataegus monogyna*, *Gypsophila glomerata*, *Arenaria viscosa*, *Minuartia glomerata*, *Papaver hybridum*, *Hypericum elegans*, *Onosma sefosum*, *Linaria genistifolia*, *Veronica prostrata*, *V. spicata*, *Pimpinella Tragium*, *Seseli coloratum*, *S. glaucum*, *Stalice Besseri*, *Linum perenne*, *L. tauricum*, *Thymus zygioides*, *Teucrium Polium*, *Sideritis montana*, *Salvia nutans*, *S. Aethiopis*, *Marrubium praecox*, *Euphorbia Gerardiana*, *E. panonica*, *Asperula Cynanchica*, *A. galioides*, *Campanula sibirica*, *Centaurea tenuiflora*, *Achillea Neilreichii*, *A. coarctata*, *A. Vandasii*, *A. Wagneri*, *Pyrethrum millefoliatum*, *Artemisia austriaca*, *Echinops ruthenicus*, *Jurinea arachnoidea*, *Carduus leiophyllus*.

1) Radu Pascu: Studiul geologic și minier în județul Tulcea (Dobrogea) cu o parte geologică.

La Jurilovca pe drumul de loess ce duce la pădure, trăeșta : *Verbascum crenatifolium* Boiss.

Prin pășunile dela Cogelac și Tariverde predomină : *Eryngium campestre*, *Salvia aethiopis*, *Artemisia austriaca*, *Centaurea tenuiflora*, *C. diffusa*, *C. dobrogensis* etc. Pe stâncile păraelor trăesc : *Centaurea Kanitziana* și *Stachys angustifolia*, iar prin vâlcelele viilor : *Centaurea diffusa*, *C. Kanitziana*, și *C. Szuraki*.

Revenind asupra vegetațiunei stepelor uscate, voiu înșira la acest loc și vegetația dealurilor și a colinelor aride de loess. Plantele, care predomină primăvara sunt : *Poa bulbosa*, *Muscari racemosum*, *Ornithogalum umbellatum*, *Gagea pusilla*, *G. taurica*, *G. arvensis*, *Holosteum umbellatum*, *Viola ambigua*, *V. arvensis*, *Draba verna*, *Thlaspi perfoliatum*, *Chorisporea tenella*, *Veronica triphylla*, *V. polita*, *Androsace elongata*, *A. maxima*, *Erodium cicutarium*, *Taraxacum laevigatum* ; mai târziu apar : *Andropogon Ischaemum*, *Melica ciliata*, *Dactylis glomerata*, *Festuca pseudovina*, *Agropyron cristatum*, *Allium flavum*, *Muscari comosum*, *Iris suaveolens*, *Kochia prostrata*, *K. arenaria*, *Ceratocarpus arenarius*, *Silene Otites*, *S. exaltata*, *Gypsophila glomerata*, *Scleranthus annuus*, *Kohlruschia prolifera*, *D. collinus*, *D. capitatus*, *D. leptopetalus*, *Arenaria serpyllifolia*, *Herniaria glabra*, *H. Besseri*, *Dictamnus albus*, *Thalictrum flexuosum*, *T. olympicum*, *Rapistrum perenne*, *Hesperis runcinata*, *Sisymbrium Loeselii*, *Camelina silvestris*, *Alyssum desertorum*, *A. rostratum*, *A. alyssoides*, *Berteroa incana*, *Reseda lutea*, *Hypericum elegans*, *Convolvulus Cantabrica*, *Haplophyllum Biebersteinii*, *Athaea pallida*, *A. cannabina*, *Geranium pusillum*, *Potentilla argentea*, *Sanguisorba muricata*, *Polygala major*, *Astragalus Onobrychis*, *A. asper*, *A. glycyphyllos*, *A. ponticus*, *A. austriacus*, *Cytisus austriacus*, *Medicago minima*, *M. falcata*, *Trigonella Besseri*, *Onobrychis gracilis*, *Lotus corniculatus*, *Statice latifolia*, *Tribulus terrestris*, *Galium pedemontanum*, *G. erectum*, *G. Mollugo* var. *pilosulum* SCHUR, *Asperula humifusa*, *A. tyraica*, *A. Cynanchica*, *Euphorbia virgata*, *E. Cyparissias*, *E. pannonica*, *E. Gerardiana*, *Onosma setosum*, *Anchusa ochroleuca*, *A. italica*, *Lithospermum officinale*, *Echium altissimum*, *E. rubrum*, *Cynoglossum officinale*, *Veronica orchidea*, *Melampyrum arvense*, *Verbascum Blattaria*, *V. banaticum*, *V. crenatifolium* (Jurilovca), *V. phlomoides*, *Bupleurum apiculatum*, *Pencedanum longifolium*, *Tordylium maximum*, *Falcaria vulgaris*, *Orlaya grandiflora*, *Plantago lanceolata*, *Ajuga Chamaepitidis* var. *grandiflora*, *A. Lazmani*, *Betonica officinalis*, *Stachys sideritoides*, *Sideritis montana*, *Marrubium vulgare*, *Origanum vulgare* var. *barcense*, *Phlomis pungens*, *Nepela nuda*, *Satureja Nepeta*, *Thymus Marshallianus*, *Salvia Aethiopis*, *Scabiosa ucranica*, *Cephalaria transilvanica*, *Crepis rheoadifolia*, *Lactuca Scariola*, *Chondrilla juncea*, *Trapogon floccosus*, *Achillea coarctata*, *A. Millefolium*, *A. leptophylla*, *Centaurea diffusa*, *C. pseudorhenana*, *C. jurineifolia*, *C. orientalis*, *C. iberica*, *C. solstitialis*, *Helichrysum arenarium*, *Cirsium arvense*, *Echinops ruthenicus*, *L. sphaerocephalus*, *Artemisia scoparia*, *A. potentica*, *Inula oculus Christi*, *I. ensifolia*, *Kentrophyllum lanatum*, *Pyrethrum millefoliatum*, *Taraxacum serotinum*, *Scolymus hispanicus*, *Xeranthemum annuum*.

Vegetația arenario

Ocupă cu deosebire litoralul maritim, marginea insulelor și delta Dunării. Proprietățile fizice și chimice ale nisipului au o influență deosebită asupra vegetațiunei. Această influență e uneori foarte nefastă împiedicând prosperarea plantatiunilor tinere de copaci și copăcei, cu cari s'au făcut încercări pe litoral și pe unele insule.

Se afirmă, că vânturile calde ar distruge plantațiunile tinere de calcâm atât pe litoral cât și pe insule. Vântul scobește cavități lungărețe sau ovale în dune; acestea se umplu cu apă, care se evaporază în urmă, lăsând anumite săruri cu proprietăți igroscopice, care dau o umiditate latentă permanentă nisipului, suficientă însă pentru a asigura existența plantelor salsuginoase grase.

Toate aceste împrejurări contribuie ca clasificarea dunelor, din punct de vedere floristic să fie aproape imposibilă, deoarece de multe ori pe una și aceeași dună întâlnim atât plante tipice arenarii, cât și salsuginoase, ba chiar aquatice (*Lemna*, *Hydrocharis* etc.).

Dintre dunele maritime cele mai importante sunt acelea, care se extind deaslungul localităților Tuzla, Constanța, Mamaia, Carachioi, Gargălăc, Caranasuf și Caraharman.

Dunele dela Tuzla sunt populate de: *Polypogon monspeliensis*, *Cynodon Dactylon*, *Eragrostis minor*, *Polygonum Ragi*, *P. Bellardi*, *P. maritimum*, *Kochia arenaria*, *Corispermum canescens*, *Silene Otites*, *Kohlruschia prolifera*, *Herniaria incana* var. *latifolia*, *Euphorbia Gerardiana*, *E. Peplis*, *Medicago marina*, *M. falcata*, *Astragalus varius*, *Melilotus arenarius* GRECESCU, *Stachys sideritoides*, *Asperula humifusa*, *A. graveolens*, *Centaurea arenaria*, *Inula hybrida*, *I. squarrosa* (Techirgiol), *Hieracium umbellatum*, iar cele dinspre Constanța și Mamaia de: *Elymus sabulosus*, *Agropyron rigidum*, *Setaria glauca*, *Calamagrostis Epigeios*, *Eragrostis minor*, *Erysimum canescens*, *Syrenia cana*, *Chorispora tenella*, *Silene exaltata*, *S. conica*, *S. pontica*, *S. Otites*, *Dianthus diutinus*, *Potentilla arenaria*, *Clematis Vitalba*, *Ranunculus orthoceras*, *R. illyricus*. Prin locuri fixate: *Salsola Kali*, *Corispermum nitidum*, *Cynanchum acutum*, *Polygonum arenarium*, *Astragalus varius*, *Medicago falcata*, *M. marina*, *M. satina*, *Ononis spinosa*, *Centaurium pulchellum*, *Onosma arenaria*, *Daucus bessarabicus*, *Eryngium maritimum*, *Seseli campestre*, *Plantago ramosa*, *Stachys maritima*, *Euphorbia Gerardiana*, *E. pannonica*, *Asperula Cynanchica*, *A. setulosa*, *A. humifusa*, *Centaurea arenaria*, *Erigeron canadensis*, *Helichrysum arenarium*, *Inula salicina*, *Artemisia arenaria*.

Pe insulele maritime întâlnim: *Agropyron junceum*, *A. Sartorii* etc.

Mai puțin variată e flora arenarie în delta Dunării, unde se întâlnesc nisipurile Dunării cu acelea maritime. Regiunea aceasta se aseamănă cu terenurile cisdanubiene și cu teritoriul euprins între Dunăre și Tisa. În deltă pe insula Letea întâlnim: *Andropogon Ischaemum*, *Chrysopogon Gryllus*, *Tragus racemosus*, *Stipa pennata* var. *pulcherrima*, *S. capillata*, *Secale fragile*, *Elymus sabulosus*, *Ephedra vulgaris*, *Carex ligetica*, *Allium guttatum*, *A. paniculatum*, *Asparagus officinalis*, *A. pseudosaber* GRECESCU, *Cephalaria rubra*, *Populus alba*, *P. nigra* *P. tremula*, *Salix rosmarinifolia*, *Cannabis sativa*, *Polygonum arenarium*, *Kochia arenaria*, *Salsola Kali*, *Gypsophila paniculata*, *Dianthus diutinus*, *Syrenia cana*, *Hippophaë rhamnoides*, *Cynanchum acutum*, *Plantago ramosa*, *Erigeron canadense*, *Helichrysum arenarium*, *Inula salicina*, *Centaurea arenaria*, *Tragopogon floccosus*, *Hieracium umbellatum*, iar prin locuri ceva mai umede: *Sporobolus pungens*, *Holoschoenus vulgaris*, *Gnaphalium luteo-album*, etc.

Printre plantele arenarii cu frunze grase, care fac trecerea între cele arenarii și salsuginoase înșirăm: *Cakile maritima*, *Crambe maritima*, *Gypsophila trichotoma*, *Zygophyllum Fabago*, *Mulgedium tataricum*, *Tournefortia Argusia* etc.

Vegetația locurilor sărate

Dunele Dobrogei se aseamănă intru toate cu acelea ale altor țări și provincii; ele alternează cu excavațiuni de teren mocirloase și cu câmpii nisipoase — umede, întocmai ca și acelea de pe coasta mării Nordice sau Baltice. Urmarea e că și flora acestor regiuni va prezenta anumite caractere comune. Se poate spune deci, că la început, litoralul Mării Negre nu se deosebea în mod esențial de acela al mărilor amintite, din punct de vedere floristic. Dar clima și poziția geografică au provocat mici aberațiuni (*Carex ligerica* C. *arenaria*), iar mai târziu chiar elementele indigene au fost înlocuite prin altele streine, în deosebi mediterane și estice.

Probe, că aserțiunile acestea au un mare grad de verosimilitate, sunt foarte multe; în treacăt voi aminti pe *Cakile maritima*, *Plumbago europaea* ¹⁾ *Suaeda maritima* etc.

Printre plantele salsuginoase dobrogene, care se înrudesesc cu cele ostice sau mediterane, amintesc; *Nitraria Schoberi*, *Obione*, *Polypogon monspeliensis*, *Arthrocnemum glaucum*, *Erythraea turcica* etc.

Mai puțină asemănare au plantele salsuginoase ale României cu cele din Ungaria (*Acorellus pannonicus*, *Cryptis*, *Suaeda* etc.) Un fenomen important e, că aceleași plante, care în România sunt foarte răspândite, nu le întâlnim în Ungaria decât prin apropierea lacurilor și a mocirlelor, ceea-ce probează, că terenurile salsuginoase ale țării noastre sunt mult mai umede decât acelea din șesul Ungariei. Nu vom întâlni deci prin Dobrogea pășuni și fânețe salsuginoase uscate, ca pe șesul Ungariei, decât foarte rar.

În partea nordică a Dobrogei, de-a stânga șoselei Tulcea-Babadag-Constanța (între Klm. 72 și 73), pe dealul Haidin (160 m), în zona solurilor bălâne cu subsol profund de roci verzi, 8½ km, spre vest de lacul Sinoe, se găsește o depresiune, în care apa provenită din ploii sau în urma topirii zăpezilor, după evaporare, își depune sărurile cele conține în soluțiune pe fundul depresiunii, dându-i caracterul unei slabe sărături, după cum ne indică vegetațiunea ei.

În această depresiune plantele s-au postat precum urmează: *Lotus angustissimus* se întâlnește de obicei pe fundul depresiunii, în mici păcuri. Tot asemenea *Plantago tenuiflora*, care formează grupe de 3—4 indivizi. Pe fund, ca și pe margine, se întâlnește *Lepturus pannonicus* și *Trifolium parviflorum*. La periferie cresc: *Lythrum hyssopifolia* și *Polygonum aviculare*, cari se asociază cu: *Gypsophila muralis*, *Polygonum arvense*, *Eragrostis pilosa*, *Herniaria glabra*, *Plantago lanceolata*, var. *hungarica*, *Convolvulus arvensis*, *Phleum Bertolonii*, *Lepidium rudemale* și *Juncus Gerardi*.

După floră terenurile sărate ale Dobrogei se impart în: insule salsuginoase și umede și în terenuri salsuginoase, care se extind pe țărmul lacurilor și al sinurilor maritime.

Ca tip de insule umede salsuginoase avem insulele Smeica și Curbea (10 Iulie, aproape de Jurilovca).

1). Aci întâlnim următoarele plante (prin locuri mai joase): *Salicornia herbacea*, *Kochia hirsuta*, *Spergularia rubra*, *Aster pannonicus* și *Atropis limosa*.

1) D. Enculescu a găsit-o pe litoralul Mării Negre.

- 2). Prin puncte mai ridicate: *Obione pedunculata*, *Arthrocnemum glaucum*, *Suaeda maritima*, *Statice Gmelini*, *S. caspia* și *Artemisia monogyna*.
 - 3). Pe marginea insulelor: *Aeluropus litoralis*, *Frankenia pulverulenta*.
 - 4). În zonele externe plantele salsuginoase se confundă cu plantele arenarii: *Tribulus terrestris*, *Euphorbia peplis* și *Kochia arenaria*. La Sinoe, prin locuri umede, plantele se grupează precum urmează:
 1. *Juncus maritimus* și *Carex distans*.
 2. *Salicornia herbacea*, *Suaeda*, *Spergularia media* și *Obione*.
 3. *Statice Gmelini*, *S. caspia*, *Artemisia monogyna*, *Cynodon Dactylon* și *Atropis limosa*.
 - 5). Prin nisipuri umede, puțin sărate, vegetează: *Tournefortia Argusia*, *Cakile maritima*, *Crambe maritima* și *Elymus sabulosus*.
 - Locuri salsuginoase de o importanță mai mare mai întâlnim pe marginea lagunei Razim (lângă Duingia).
 - 1). Pe margine întâlnim: *Salicornia herbacea* var. *prostrata* și *Suaeda maritima*.
 - 2). *Statice caspia* și *Plantago maritima* (frunzele de lățimea degetului).
 - 3). *Artemisia monogyna* și *Statice Gmelini*.
 4. *Frankenia hirsuta*.
- Pe marginea lacului dela Mamaia observăm:
1. *Acorellus pannonicus*.
 2. *Erythraea turcica*.
 3. *Artemisia maritima*.

Fânețele

În Dobrogea, drept fânețe, se întrebuințează praturile văilor umede și răcoase, precum și întinderile erboase ale pădurilor. Această întrebuințare nu e întotdeauna la locul ei, decât în cazul prim, căci fânețele pădurilor suferă în ani de secetă, ceea-ce nu se întâmplă prin văile mai joase, unde există întotdeauna un oarecare grad de umezeală.

În anii secetoși erburile fânețelor expuse prea mult arșitei pierd o parte din seva lor, urmarea e că își pierd gustul plăcut și ajung la maturitate înainte de vreme, dând un fân de calitate proastă.

Praturile dintre Țigauca și Balabancea, —cele mai frumoase, au următoarea vegetație: *Festuca elatior*, *Agrostis alba*, *Bromus arvensis*, *Lolium perenne*, *Alopecurus pratensis*, *Carex vulpina*, *Thalictrum peucedanifolium*, *T. angustifolium*, *Malachium aquaticum*, *Althaea micrantha*, *Hieracium sibiricum*, *Daucus Carota*, *Pastinaca sativa*, *Rumex crispus*, *Lythrum Salicaria*, *Lysimachia vulgaris*, *Symphytum officinale*, *Linaria vulgaris*, *Galega officinalis*, *Trifolium ochroleucum*, *T. pratense*, *T. repens*, *Lotus corniculatus*, *Melilotus albus*, *Medicago lupulina*, *Lycopus exaltatus*, *Salvia verticillata*, *Mentha longifolia*.

Când fânețele văilor se lasă drept pășuni, atunci sunt năpădite de *Centaurea iberica*, căreia îi convine un oarecare grad de umiditate. ¹⁾.

Ca o curiozitate, voiu aminti cu această ocazie, cum înțeleg locuitorii din Dobrogea să-și compenseze nutrețul în anii secetoși. Ei cosesc

1) Fânețele pădurilor au fost tratate în legătură cu pădurile.

anume planta *Salsola Kali*, încă înainte de a da în floare; această plantă dă un nutreț pe care animalele îl consumă cu multă plăcere.

În cursul Dunărei și în deltă se cosește uneori chiar și stuhul (trestia) în stare verde.

Pășunile

Ca pășuni în Dobrogea se întrebuințează orice întinderi, care rămân necultivate, cu excepția pădurilor mai dese. Pășunile de munte alimentează mai mult oile, iar insulele și delta Dunărei, ba chiar și litoralul maritim cirezi de vite cornute.

În timpul primăverii — când iarba e verde și succulentă, iar apa bălților nu e secată — vitele pasc mai mult prin stepa. Spre vară ele sunt mâinate la Baltă, iar oile la păduri.

În baltă și pe litoral însă animalele sunt incomodate din partea insectelor (tântari, muște etc.). De aceea păstorii fac focuri, care fumegă încontinuu ziua ca și noaptea și pe care le alimentează cu gunoi sau cu paie, alungând în felul acesta insectele.

Vegetația pășunilor din păduri, cu deosebire a coastelor cu expoziție de miază-zi ¹⁾, devine cu timpul bătoasă, încât își pierde valoarea nutritivă. Aceasta e motivul pentru care animalele frecventează mai mult coastele nordice ale munților, unde întâlnesc plante mai succulente ca: *Trifolium pratense* și *T. diffusum*, și unde petrec până pe vremea secerișului, când apar miriștele.

Prin miriști nu întâlnim plante de nutreț decât foarte puține ca: *Gynodon Dactylon* (Pir-gros), care crește în deosebi prin pârâiașele sămănăturilor. *Andropogon ischaemum*, (Bărhoasă, Fișcă), *Tragus racemosus*, iar pe marginea sămănăturilor: *Bromus sterilis*. Restul miriștilor e alcătuit din buchete răsele, de puțină importanță. Plantele, care intră în compoziția acestor buchete sunt de 2 categorii: unele (comune și stepelor ungurești, Banat etc.) au corpul rigid, ramificat, iar colorarea mai surie, altele — de obicei acelea, care sunt comune pretutindenea — sunt mai moi, mai flexibile, mai puțin ramificate și de o culoare mai verde.

Primele, caracteristice stepelor, variază ca mărime dela înălțimea de o palmă până la 0,5 m. Printre acestea întâlnim: *Polycnemum arvense*, *P. arvense* var. *maius*, *Ceratocarpus arenarius*, *Salsola Kali*, *Kochia prostrata*, *Centaurea diffusa* (mături), și *Echium altissimum* de forma unui brădișor.

Celei de a 2-a categorii aparțin: *Sambucus ebulus*, *Centaurea spinulosa*, *Chenopodium album*, etc. *Delphinium consolida*.

Deși, după cum vedem, miriștele Dobrogei sunt sărace în plante de nutreț, totuși se pășunează îndată după seceriș și până toamna, când ploile cheamă din nou la viață vegetația stepelor și a pășunilor de prin păduri.

Totuși, pășunatul întâmpină oarecare greutate; aceasta se explică prin faptul, că el a fost până acum prea nerațional și uniform, încât multe plante au dispărut cu desăvârșire, iar altele s'au rărit din cale afară, ca: *Lotus corniculatus* (Ghizdeiu), *Trifolium repens* (trifoiu), *T.*

1) Stipa, Agropyron.

pratense, *Dactylis glomerata* (Goloniș), *Poa pratensis* etc. dând loc altora de mai puțină importanță economică, ca: *Centaurea diffusa* (mături), *C. iberica*, *Euphorbia* (alior), *Artemisia austriaca* (pelin), *Eryngium campestre* (scaul dracului), *Taraxacum serotinum* Păpădie târzie etc.

Un efect imediat al pășunatului e, că solul rămâne liber (neacoperit) la suprafață, încât plantele sunt expuse să sufere din cauza insolajunii și a vânturilor, care usucă prea tare terenul. Urmarea e că pășunile vor fi populate indeosebi de plante mai rezistente, cu tulpini subterane bogate în materii nutritive și inzestrate cu arme speciale (sucuri, înveliș păros, spini etc.) ca *Ceapa cioarei* (Muscari), *Ornithogalum umbellatum* (bălușcă), diverse specii de *Gagea* și *Poa bulbosa* care ocupă teritorii întinse d. e. la Bazargic. Printre plantele, care au la dispoziția lor diverse sucuri drept arme apărătoare, amintim: *Euphorbia* (alior, laptele cânelui), *Taraxacum officinale* (păpădia), *T. serotinum* etc. *Hypochaeris* (huruiana porcească), *Lactuca*, *Crepis rheodiifolia*, *Chondrilla juncea* etc. Doze mari de uleiuri eterice conțin în special Umbeliferele, ca *Carum carvi* (chimion) *Seseli*, apoi Compositele *Artemisia* (pelinul), în fine Labiatele ca *Thymus*, *Nepeta* etc. Indument păros întâlnim la *Salvia aethiopis*, *Mentha*, *Ranunculus illyricus*, *Ceratocephalus orthoceras* și *C. falcatus*. Printre plantele procumbente întâlnim *Astragalus*, *Cynodon Dactylon*, *Tragus racemosus*, *Asperula humifusa*, *Herniaria Besseri* etc, iar printre cele înarmate cu spini: *Rubus*, *Rosa*, *Ononis spinosa*, *Cirsium*, *Carduus* *Xanthium spinosum*, etc.

Natura speciilor componente ale acestor pășuni e în funcție de sol și de animalele păscătoare. Așa d. e. prin pășunile frecventate de oi se sporește foarte mult *Euphorbia Gerardiana*, iar prin terenuri de loess *Euphorbia pannonica*. Prin soluri lutoase vegetează *E. cyparissias*. Prin pășuni de oi mai întâlnim încă: *Andropogon* *Ischaemum* și *Sambucus ebulus*; prin ogoare: *Centaurea iberica* (Megidie), *Carthamus*, *Carduus leiophyllus*. Locurile mai expuse soarelui sunt preferate în special de genul *Centaurea Achillea* și *Artemisia*. Prin pășunile frecventate de bovine și de cai se sporește într'un mod extraordinar *Crataegus monogyna* (păducelul).

Dintre pășunile de stepă, cele mai bogate sunt acelea care se găsesc prin văi mai scutite. Așa d. e. la Bazargic lângă ferma statului întâlnim: *Agropyron repens*, *Poa bulbosa*, *Calamagrostis epigeios*, *Andropogon Ischaemum*, *Rumex*, *Kochia prostrata*, *Dianthus leptopetalus* Willd., *Silene Cserey*, *Agrimonia eupatoria*, *Asperula humifusa*, *Galium verum* (drăgaica), *Thymus*, *Teucrium polium*, *T. chamaedris*, *Salvia aethiopis* (șifa vacii) *Verbascum austriacum* (lipan), *Astragalus monspesulanus*, *Linum austriacum*, *L. perenne*, *Linaria genistifolia*, *Euphorbia*, *Cirsium*, *Centaurea orientalis*, *C. diffusa*, *Artemisia*, *Hieracium latifolium*.

Terenurile cultivate

O treime din suprafața Dobrogei e loc arabil, restul fiind acoperit de mocirle, păduri, pășuni etc. În ce privește plantele de cultură trebuie să amintim, că aici întâlnim secara și orzul dela nord alături de porumb și tutun, caracteristice ambele unor climate mai blânde.

Cea mai importantă dintre cereale e orzul, care în anii buni dă recolte foarte bune.

Porumbul se cultivă pe suprafețe întinse, alcătuind alimentul principal al populațiunii.

Ovăzul se cultivă mai mult în partea sudică a provinciei.

Grâul și secara ocupă suprafețe foarte reduse.

Meiul e cultivat mai ales în apropierea Constanței de către Musulmani.

Rapița se găsește numai în culturile mari.

Cultura inului se extinde pe o suprafață de 28-471 ha. în județul Constanța în deosebi.

Cânepa se cultivă pe o scară mai redusă. În timpul din urmă s-au făcut încercări cu această plantă în delta Dunărei, care pare a-i fi foarte prielnică, deoarece crește chiar în mod spontan.

Bobul și linte se cultivă mai mult pentru export.

Cartofii se cultivă sau pe terenuri proprii, sau prin porumbisti, ca cultură intercalată. Cultura lor înaintază paralel cu avântul celei ia industria spiritului.

Cultura *sfecliei de zahăr* e foarte restrânsă.

Tutunul se cultivă în deosebi pe la *Măcin, Babadag și Ienissala*.

Se mai cultivă în măsură mai mică: *macul, muștarul*, iar în Delta Dunărei *hrîșca* ¹⁾ (Spantsov).

Plantele de nutreț compensează enorma nevoie ce se simte în urma lipsei de fânețe naturale. Mai importante sunt: *trifoiul, lucerna*, îndeosebi însă *Setaria italica*, care e foarte răspândită din motivul că rezistă la secetă. Clima favorizează chiar și cultura plantei *Cicer arietinum*. În deltă s-au mai făcut încercări cu *porumb* și *meiu* pentru nutreț (Spantsov).

Pomărîtul e destul de primitiv; motivul e că clima nu prea favorizează cultura pomilor roditori. Pomii suferă cu deosebire din pricina marelui amplitudini de temperatură, cu deosebire pe timpul înfloririi, când peste zi temperatura e ridicată, iar peste noapte florile, deschise în timpul zilei, îngheață și cad. (Bazargic). Polenizarea e normală de obicei, dar fructele cad tocmai înaintea maturității; la aceasta contribuie în parte și larva *Carpocapsa pomonella*. Lipsa apei, precum și adâncimea apelor freatice împiedică prosperarea vegetațiunii arborescente, care se usucă înainte de vreme. Primăverile bogate în precipitațiuni apoase favorizează prinderea pomilor, cele secetoase însă provoacă uscarea lor. Lucrul acesta l-am observat în primăvara anului 1921, când o mulțime de cireși au perit cu desăvârșire (Bazargic la școala de Agricultură).

Distrugerea pomilor o mai favorizează și diversele boale parazitare.

În unele locuri însă (Cerna) pomărîtul totuși a făcut progrese lăudabile. Așa d. e. piața Brăilei își procură poamele din comuna Greci. Un lucru curios e, că pomii pitici rezistă mai bine decât aceia cu trunchiul înalt.

Cei mai comuni dintre pomii roditori sunt:

Căisul (*Prunus armeniaca* L.) cu 2 varietăți, dintre care una are fructe mici cu un gust amarui, iar alta fructe mai mari cu un gust plăcut. E. probabil, că varietatea cu fructe mici reprezintă o anomalie (caz teratologic) a celeilalte varietăți.

1) Dr. G. Antipa: Das Überschwemmungsgebiet der unteren Donau tab. XIX.

Migdalul comun (*Prunus communis* L. Fritsch) în unele părți prosperă foarte bine.

Persicul (*Prunus Persica* (L.) Zucc.) se cultivă mai rar.

Mărul prosperă în genere mai bine decât alte specii. Varietățile cele mai răspândite sunt: *Galville Rouge*, *Reinette*, *Koch Apfel*, *Grand Alexandre*, *Parmaine*, *Crefești*, *Cox's Orange Pepping* etc.

Parazitul cel mai comun al merilor este *Schizoneura lanigera*, care formează o crustă albă pe trunchiul arborilor. Fructele suferă indeosebi de *Carpocapsa*. Pagube mai cauzează încă: Țigaretarul, *Melolontha vulgaris*, Cotarul mic și mare; apoi dintre maladiile criptogamice: făinarea (*Oidium*) și *Fusicladium*.

Părul e mai răspândit între Ortachioi și Cerna, la Casim nu departe de Bazargic. Varietățile cele mai frecvente sunt: *Triomphe de Vienne*, *Williams* etc. Maladiile sunt aceleași ca și la măr.

Prunii se cultivă și se găsesc chiar și pela gări; aici însă frunzele lor cad mai de timpuriu ca de obicei. Varietățile, care se cultivă sunt: *Renglotte*, *Toullegrasse* etc. Paraziții prunilor sunt: *Melolontha*, purecele verde, *Carpocapsa*, *Spirala*, *Polystigma rubrum*, *Clasterosporium carpophyllum* etc.

Vișinul și *cireșul* prosperă bine în genere, cu excepția anilor prea secetoși, când se usucă. Varietățile mai importante sunt: Drăgănelele de Pitești, Petroase de Golești etc. Maladiile acestor arbori sunt: *Carpocapsa*, *Spirala*, *Melolontha*, *Clasterosporium carpophilum* etc.

Moșmonul (*Mespilus germanica*) e mai puțin răspândit.

Duzii sunt foarte răspândiți, în deosebi cel negru și se întrebuințează ca garduri vii.

Se cultivă încă diverse specii de *Ribes* (Agris) *Rubus* (mure) Agrișul suferă de *Sphaerotheca mors uvae*.

Nucul se cultivă pe o scară foarte extinsă; bună-gară la Greci sub Țuțuiatul formează adevărate păduri.

Vîfa de vie se cultivă în regiunea dealurilor, unde întâlnește cele mai favorabile condițiuni de dezvoltare. Ca centre viticole amintim: Niculițel, Săricica, Mănăstirea Cocos, Babadag și Tulcea.

Plantele ruderalo

Plantele ruderalo ale Dobrogei variază după regiuni. Prin sămănăturile părții nordice, muntoase a țării întâlnim *Centaurea spinulosa*, prin cele bătute de soare *C. stereophylla* și *C. diffusa*. În timpul primăverii prin părțile mijlocii și sudice ale Dobrogei întâlnim: *Ranunculus orthoceras*, *Lamium amplexicaule*, *Draba verna*, *Stellaria media*, *Veronica triphylla*, *Thlaspi perfoliatum*, *Holosteum umbellatum*, *Androsace maxima*, *Chorispora tenella*, *Stachys sideritoides*, *Salsola Kali* și *Ceratocarpus*.

La Tigancă în sămănăturile de grâu și de orz aflăm: *Bromus arvensis*, *Chenopodium album*, *Amarantus retroflexus*, *Sinapis arvensis*, *Rubus tomentosus*, *Delphinium orientale*, *D. Consolida*, *Lathyrus pratensis*, *L. tuberosus*, *L. hirsutus*, *Cicuta virosa*, *Anchusa italica*, *A. officinalis*, *Symphitum officinale*, *Lappula echinata*, *Echium vulgare*, *Urtica dioica*, *Salvia verticillata*, *Sambucus Ebulus*, *Datura Stramonium*, *Hyoscyamus niger*, *Cephalaria transilvanica*, *Cirsium arvense*, *Carduus acanthoidea*,

Artemisia vulgaris, *A. Absinthium*, *Onopordon Acanthium*, *Centaurea spinulosa*.

La Căugagis, prin sămănături de orz și de cartofi întâlnim *Setaria viridis*, *Avena fatua*, *Cynodon Dactylon*, *Salsola Kali*, *Polygonum arvense*, *Polygonum convolvulus*, *P. aviculare*, *Convolvulus arvensis*, *Thymelaea Passerina*, *Delphinium Consolida*, *D. Orientale*, *Agrostemma Githago*, *Glaucium corniculatum*, *Papaver Rhoeas*, *Rubus caesius*, *Rapistrum perenne*, *Diploaxis tenuifolia*, *Lepidium Draba*, *Reseda lutea*, *Ajuga Chamaepitys*, *Stachys annua*, *Sideritis montana*, *Salvia nemorosa*, *Astragalus Onobrychis*, *Melilotus officinalis*, *Coronilla varia*, *Anagallis arvensis*, *Caucalis daucoides*, *Euphorbia pannonica*, *Linaria genistifolia*, *Lactuca viminea*, *L. saligna*, *L. Scariola*, *Chondrilla juncea*, *Cirsium arvense*, *Taraxacum serotinum*, *Echinops ruthenicus*, *Carduus acanthoides*, *Centaurea stereophylla*. În locuri umede: *Sambucus ebulus*.

Prin sămănăturile de grâu dela Babadag — afară de cele amintite — mai cresc: *Avena fatua*, *Vaccaria parviflora*, *Sinapis alba*, *S. arvensis*, *Convolvulus arvensis*, *Ceratocarpus arenarius*, *Daucus Carota*, *Vicia tenuifolia*, *Anagallis coerulea*, *Euphorbia pannonica*, *Heliotropium europaeum*, *Marrubium vulgare*, *Centaurea spinulosa*, *C. Brandae*, *C. stereophylla*, *C. diffusa*, *C. solstitialis*, *Kentrophyllum lanatum*, *Carduus hamulosus*, *Filago arvensis*, *Senecio vernalis*.

Prin sămănăturile dintre Babadag și Atmagea întâlnim: *Setaria verticillata*, *Avena fatua*, *Eragrostis minor*, *Salsola Kali*, *Polygonum aviculare*, *Convolvulus arvensis*, *Chenopodium album*, *Papaver Rhoeas*, *Glaucium corniculatum*, *Tribulus orientalis*, *Sisymbrium Sinapistrum*, *Rapistrum perenne*, *Diploaxis tenuifolia*, *Delphinium orientale*, *D. Consolida*, *Reseda inodora*, *Nigella sativa*, *Vaccaria parviflora*, *Ceratocarpus arenarius*, *Rubus caesius*, *Plantago ramosa*, *Thymelaea Passerina*, *Bupleurum rotundifolium*, *Daucus Carota*, *Astragalus Onobrychis*, *Coronilla varia*, *Melilotus officinalis*, *Anagallis coerulea*, *Lappula echinata*, *Salvia nemorosa*, *Ajuga Chamaepitys*, *Sideritis montana*, *Stachys annua*, *Euphorbia pannonica*, *Solanum nigrum*, *Taraxacum serotinum*, *Xeranthemum annuum*, *Carduus hamulosus*, *Senecio Jacobaea*, *Cirsium arvense*, *Donchus oleraceus*.

Terenurile mai petroase favorizează pe *Echinophora Sibthorpiana*, *Echinops ruthenicus* care se asociază uneori cu *Centaurea diffusa* (Greci)

Între Cocos și Niculițel prosperă *Centaurea Popovici Hatzei*.

Prin sămănăturile de în se adăpostește *Sinapis* — iar prin cele de rapiță albă: *Setaria verticillata*, *Vaccaria parviflora*, *Anagallis arvensis*, *Centaurea stereophylla*, *Avena fatua*, *Euphorbia pannonica*, *E. Gerardiana*, *Hyoscyamus niger*, *Lactuca Scariola*.

În porumbiști e nelipsit *Diploaxis tenuifolia*; tot aici întâlnim: *Heliotropium europaeum*, *Setaria verticillata*, *Amaranthus retroflexus*, *Solanum nigrum*, *Hyoscyamus niger*, *Xanthium Spinosum*.

Miriștile în genere sunt sterile, uneori coplesite de plante ca: *Centaurea salonițana*, *C. diffusa*, *C. tenuiflora*.

Pe brazdele de scurgere ale sămănăturii se găsesc gramineele *Cynodon dactylon* și *Andropogon Ischaemum*, iar pe marginea sămănăturilor întâlnim *Bromus sterilis*. Restul miriștii e format din tufișoare răslețe, de diferite mărimi, care nu sunt bune ca hrană pentru vite.

Mai proprii acestui ținut, precum și celor similare (de stepă) sunt plantele care au corpul rigid și de culoare surie sau sur-verzuie, pe când cele cu un corp mai flexibil și mai verzi se găsesc în cele mai diferite regiuni ale țării.

Primele plante, caracteristice stepei, sunt de mărimi diferite începând dela cea mai mică (de câțiva cm) până la cea mai înaltă (de mărimea omului.)

Luete după mărime, ele se succed în felul următor: cea mai mică e *Polichnum arvense*, urmează apoi *P. majus* ceva mai mare, mai mare decât acesta *Ceratocarpus arenarius*, *Salsola Kali*, *Kochia prostrata*, *Centaurea diffusa* (măturele) și în fine *Echium altissima*, de mărimea unui brăduț.

În categoria II-a, plante improprie stepei, amintim: *Sambucus nigra* (bozul) *Centaurea spinulosa*, *C. rigida* etc.

Uneori ogoarele negre îmbracă o baină verde, care ne indică prezența în masă a plantei *Thymelaea Passerina* (Cogelac). La Juri-loyca întâlnim: *Trifolium repens*, *Carduus acanthoides*, sau *Crisium lanceolatum*.

Prin interiorul satelor și al cătunelor străbate *Onopordon tauricum*, apoi: *Cynodon Dactylon*, *Polygonum aviculare*, *Urtica urens*, *Marrubium vulgare*, *M. praecox*, *Plantago lanceolata*, *Medicago sativa*, *Xanthium spinosum*, *Artemisia annua*, *Matricaria inodora*, *Carduus acanthoides*.

Flora șoselelor e reprezentată prin: *Hordeum murinum*, *Lolium perenne*, *Cynodon Dactylon*, *Sisymbrium Sinapistrum*, *Polygonum aviculare*, *Chenopodium album*, *Malva silvestris*, *Trifolium repens*, *Medicago sativa*, *Marrubium praecox*, *Asperula echinata*, *Matricaria Chamomilla*, *Xanthium spinosum*, *Achillea collina*, *Artemisia austriaca*, *A. vulgaris*, *Cichorium Intybus*, *Centaurea solstitialis* V. *intermedia*, *C. diffusa*, *C. orientalis*, *C. stereophylla*, *Teucrium polium*, *Asperula humifusa*, *Knautia*. Se plantează încă salcâmul și dudul.

Străzile orașelor (Tulcea) sunt plantate cu salcâmi, castani sălbateci, tei, *Ulmus glabra*, *Atlantus glandulosa*. Teiul în tinerețe crește încet și e foarte gingaș, mai târziu însă devine de obiceiul unul dintre cei mai umbroși arbori. Tot asemenea și castanul.

Prin parcuri mai mici întâlnim: *Syringa vulgaris*; dintre Conifere *Pinus silvestris*, *P. austriaca*. La Bazargic d. e. în parcul fermei întâlnim: *Acer campestre*, *A. negundo*, *A. tataricum*, *Cornus sanguinea*, *C. mas*, *Tilia alba*, *Fraxinus ornus*, *Viburnum lantana*, *Morus nigra*, *Sophora japonica*, *Prunus Mahaleb*, *Cytisus laburnum*, *Cercis siliquastrum*, *Socul* cu frunze laciniate. Garduri vii alcătuiesc: *Spiraea salicifolia*, *Lonicera tataricum*, *Viburnum lantana*, *Ligustrum vulgare*. Coniferele sunt reprezentate prin *Pinus austriaca*.

Plantațiunile gârilor sunt alcătuite din *Salcâm*, *Dud* (*Morus*) *Castan sălbatec* etc, uneori chiar pruni, perseci, indeosebi însă caiși.

Vegetația cimitirelor variază după credințe. Cimitirele creștine sunt mai bine îngrijite decât cele mohamedane, a căror prezență o tradează imediat planta *Peganum harmala*.

Prin tranșeele rămase în urma vacarmului mondial vegetează: *Xanthium spinosum*, *Ceratocarpus arenarius*, *Chenopodium*, și *Atriplex* și în fine planta de origină americană *Amarantus albus*.

ETIMOLOGII

de P. PAPAHAGI

1 **Mălțeață** înseamnă la Aromâni „vărsat”. Nu cunosc vre-o etimologie propusă pentru acest cuvânt. Cred că nu greșesc derivându-l dela lat. *mal(um) taedium* (boală), cum îl găsim redat în Bonnet, *Le latin de Grèg. de Tours*, pag. 205. Forma aromânească, cum se întâmplă des la Români, va fi rezultat din pl. *mal(a) taedia*, mălțeață. Păstrarea lui *l* din *malum*, în acest caz, se datorește căderii de timpuriu a vocalei, care urmează după *l*, așa că n'avem aface cu un *-l-* intervocalic.

Cuvântul *mălțeață* există și la Daco-Români, după cum aflu dela D-I Ov. Densușianu, cu sensul de o anumită boală.

2 **Bărțire** și. În Aromâna se zice *bărțire* pentru „piatra dură”, „bolovan” (Papahagi. *Basme Aromâne*, pag. 550). De aci și proverbul prin care se arată refuzul a ceva: *va-ți dau chietri și bărțiri* = „am să-ți dau nimic”.

Originea cuvântului este, fără îndoială, din m. latinul *bracile*, atestat în dicționarul cumanic și tradus prin „taș”, adică, peatră Wetzstein. În dicționare îl găsim sub forma *brachilis* tradus το λίθος, adică bolovan. Foneticește *bracile*, dă românește foarte regulat *brățire*, respectiv *bărțire*, ca în *brână* și *bârnu* etc. *părcire*, *părcire* etc. *fărnu*, *fărnu* etc.

3 **Cutăr** (arom). *Cutăr* pe aromânește se zice staulului de oi, noateni, berbeci. Este un loc deschis îngrădit, în afară de sat sau pe lângă casa omului. Cred că avem aface cu un derivat al verbului latinesc *cubo-are*, anume **cubitalis*, care, foneticește, ar da foarte regulat *cotar*, resp. *cutar* (e). Din punct de vedere al sensului încă este explicabil. Sensul ar fi „loc de culcare, culcuș”,

cași *cubitus*. Socotesc că din Aromâna sunt bulg. *kòlara*, *kòlara*, *kutor* „Hürde“; serb. *kòtar* „Zaun um das Heuschober, um das Vieh abzuhalten“, pe care Dr. E. Berneker le alătură de *Kotz*, însă cu semnul întrebării. Nu mă pot pronunța, dacă și formele serb. *kòtar* *kòlara* cu sensul de „Gebiet, Grenze“, sl. *kòlar* „Bezirk“ se pot deriva dela ar. *culâr* sau mai de grabă dela *hatar*.

4 **Ine** sf. pl. Cuvântul se aude numai la plural. Înseamnă fibrele din corpul omului, firele subțiri care străbat păstăile și frunzele în genere. Cuvântul l-am auzit în următoarea expresiune cu sensul de „fibră“: *Mi trictî prit ini* „Mă infiorai“; cu privire la păstăi, când se curăță de firele groase: *Scoate-lă hirile, ma nu și inile*. (Auzit dela mama mea, Avela, Epir).

Derivă dela lat. : *ina* „Eine Papierfaser“.

5 **Neu** adj. (aromânesc) Cuvântul *neu* se aude în Epir și însemnează „zăpezos, alb ca zăpada“. El vine și într'un cântec popular, cules din Aminciu, Epir :

gioacă beulu, neulu

(Joacă boul cel alb ca neaua, ca zăpada)

(Per. Papahagi, Din Literatura pop. a Ardm. pag. 913, unde s-a strecurat la traducere greșala de tipar *al*, în loc de *alb*, după cum ușor se poate vedea).

Cuvântul se derivă din *niveus*, a-, um „alb ca neaua“ „germ. schneeig“, cf. Körtling³, Lat.-Rom. Wtb. No. 6550. — D-I G. Pascu, Etimologii românești, pag. 29, presupune un *neû* dela *niveus*.

6. **Nirare** vb. (aromânesc) *Niru*, *nirâl*, *nirare* vb. I (cu *n* muiat) „a distra pe prunci, pe copilași“. *Niră* *ficiorlu s-nu plângă* = Distrează pe copil ca să nu plângă.

Acest cuvânt cred că n-are a face cu verbul *mi nir* „mă mir“, ci avem un derivat din lat. **ninno*, — are devenit *ninäre* și prin asimilare *nirare* cf. pr. *niner* dela **ninnilo*, — are dela *ninna*.

7. **Nene** Atât în Aromâna cât și în Daco română se aude cuvântul *nene*, cu sens desmierdător, desemnând, după împrejurări și localități, pe un frate mai mare, pe un unchiu, tată etc. Deși face parte, cași tata, mama, din cuvintele reduplicative, constatăm că și în latina există un *ninna* în sensul de „cel care dezmiardă“, și de unde s-ar putea deriva rom. *nene*. Dacă nu avem *neana* se datorește tocmai faptului că face parte din cuvintele reduplicative

.8 **Pêrpîre** în Aromâna înseamnă îmbrăcăminte bogată în aur și în fire aurite.

Si nviscû tu pêrpîre „se îmbracă în haine bogate, în haine aurite.

Vine, probabil, dela gr. *ypérperon* trecut și în l. latină „*yperperorum libras qatuor*“ darul trimis de Caloian Papei la 1204. Cuvântul există și în l. bulgărescă cu însemnări de «monedă de aur», după cum rezultă din documente scrise și din materialuri Cfr. Sbornic, I, pag. 107 „*Zlatna bălgarsca moneta să teglo 16²/₃ carata*“.

În Aromâna: *si nviscû t(r)u pêrpîre*, sau: *se-adră tru pêrpîre* corespunde expresiunii arom: *se adră t(r)u flurie*, *si nviscu t(r)u flurie* = „a se îmbrăca în aur, în haine aurite:“

Cuvântul, fiind popular în aromâna, face parte din cuvintele intrate prin evul mediu în limba noastră.

9. „**Spease**“ pe aromânește se zice la scutecele trebuincioase copilașilor până la un an și jumătate — doi ani. În ele se înfașe copilășii și cu ele se curăță.

Avem acelaș cuvânt cași în *it. spesso. v. fr. espes, sp. spesso, sic. spissu*, din lat. *spissus*, a-am. Desvoltarea semantică a rezultat din sensul de «vârtos», „*grossière*“ al cuvântului *spissus*, în expresiuni ca *spissa tunica* „*tunique grossière*“, *spissae vestes* haine groase. La Aromâni scutecele sunt făcute din haine vechi sau chiar scutece de lână de mâna a doua.

Trecerea calificativului la sensul de substantiv este ceva firesc în aromâna.

10. **Ori**, art. *orle*, se zice pe aromânește la marginile dela haine, dela *șipune, sarică, eămașe* etc. Se derivă dela lat *ora* „Rand“. Cuvântul îl găsim și în lb. romanice. Cf. *uora via* „Salband der Leinwand“, n. prov., katal., înseamnă „Saum“.

11. **Zări** adv. „chip, chipurile“. *voi zări* „chipurile“ vreau.

Cuvântul se derivă dela turcescul *Zahîr* = evident, *za'ir*, cu acelaș sens, devenit *zări*.

12. **Șcl'endză** sf. (arom.) se numește la Aromâni bețișorul de lemn, care servește la jocul copiilor cu bețele și care la Dacoromâni se zice *furcă*. ¹⁾ Cuvântul, după toată probabilitatea, se

1) P. Papahagi: Din Lit. Popor. a Arom., pag. 147, 153.

derivă dela *scandula*, care prin metatezare devine **sclanda*, de unde ar. *şclândă*, pl. *şclândzi*, de unde se formează apoi singularul *şcl'ândză*, respectiv *şcl'endză*. Cf. *schlonda* (sopr.) „tegula di legno”, derivat dela cuvântul *scandula* de către Salvioni C. (în *Zeitschrift f. r. spr.*, vol 34, pag. 398). Dela Aromâni a pătruns cuvântul la Bulgarii macedoneni din jurul Castoriei, anume la Zagoriciani, unde, după cum îmi este cunoscut personal, sunt şi Aromâni, unii bulgarizaţi şi alţii încă păstrându-şi limba. Vreori familiei sunt chiar din Avela, locul de naştere al subsemnului ¹⁾. La aceştia se zice *cl'endza* şi i tradus prin *c'ulică*, care înseamnă „turcă”.

Cuvântul este dat ca exemplu de păstrarea lui *en* în graful bulgăresc din regiunea Castoriei; nu ni se spune însă de unde derivă. După părerea noastră, el este aromânescul *şcl'endză*.

13. **Nturinare** vb. I (impersonal) (arom.) *Nturină* (Ind. pres. prs. III) = „se întunecă cerul din pricina unei furtuni; vremeşte de nu se vede”. Se zice mai ales când se întunecă cerul de tună şi fulgeră, de crezi că se prăpădeşte pământul. *Si nturină nafoară* = s-a întunecat afară.

Deasemenea adj. *nturinos* : *vintu nturinós* „vânt vremuitor, aducător de nori ce întunecă cerul (Revista aromânească „Flambura, II Anul 1914, pag. 10).

Nturinare se derivă dela *'ntuninare* (dela *tunare*) prin disimilarea lui *n-n* în *r-n*. Ca sens se vede dela sine.

14. **Blîndur** s. m. (arom.) „vocea, melodia desmierdătoare, atrăgătoare *blîndurla a caval(u)lui* = melodia dulce a cavalului *Flambura* 1914, anul II, pag. 10).

Se derivă dela *blandulus* (dem. al lui *blandus*).

15. **Cioară** (citeşte : *c'oară*) este pe aromâneşte „sfoară”. Nu ştiu să se fi propus vre-o etimologie pentru acest cuvânt. Socotesc că dela lat. *filicella* s'a derivat *firicea* şi dela acesta

1) Mai în toate satele din jurul Castoriei, greceşti sau bulgăreşti, se găsesc şi familii aromâneşti. Aşa la *Mocreani* erau cam 20 de familii venite aci din Epir; la *Tricupana*, Aromâni păstori din Avela; la *Gureanţi* tot aşa şi din alte sate aromâneşti, ca *Sămărina*, La *Jupaniste* am întâlnit Aromâni fărşeroşi, stabiliţi aci în drumul făcut pela 1889.

apoi, prin suf. *or* (firișor) s'a născut *firicioară* (*firic'oară*). Din *firicioară*, resp. arom. *hiricioară* a rezultat *cioară*, ca *cior* (c'or) din *chicior* (picior). Cu atât mai mult a trebuit să cadă *hiri*, cu cât cuvântul avea aparență parcă a se repeta, *hir* însemnând „fir, ață”. cfr. frz. *ficelle* (din *filicella*) „corde de fils de chanvre de même grosseur etc.

De altfel aproape toate obiectele făcute de lână și *căprind* (păr de capră) la Aromâni sunt de origine latină: *hir* (fir), *fune* etc.

O MAȚA DE ROMANI ÎN MIJLOCUL DELIORMANULUI

Acum 50 de ani, aproape 60 familii se strânseseră de prin mai multe sate din județul Vlașca și trecură în dreapta Dunărei, la un sat numit, «Șlepu».

Acest sat are 200 familii numai de Români. O parte din aceștia s'au stabilit aici, alții au stat însă așa câțiva ani, fără a se apuca de gospodărit, fiindcă nu le plăcea satul și mai ales pământul, după cum spun ei și astăzi.

În timpul acesta ei găsiră un sătuleț în mijlocul Deliormanului, locuit de Turci. — Le convenia de minune locul, căci avea apă multă și pășuni întinse. Deci s'au stabilit aici în număr de 22 familii. Au trăit aproape 20 de ani, între populațiune musulmană și sub stăpânire bulgărească, fără a-și uita nici limba, nici obiceiurile și chiar nici portul, pe care l-au moștenit de la strămoșii lor.

Ce surpriză îți face, când auzi într'un sat așa de mic și izolat ca «Kemalchioiu», în mijlocul Deliormanului, vorbindu-se curat românește. Să auzi doina răsunând în pustiu acestă de păduri! Să vezi Duminica, la horă, pe flăcăi și fete jucând hori naționale și diferite jocuri românești! Uți de toate necazurile când ascuți la snoavele bătrânilor, ce privesc după marginea horii la tinerii ce joacă veseli.

În noaptea de Moș Ajun, răsună satul de strigătele copiilor ce umblă cu „bună dimineata“. Și mai mare bucuria pe ei la Sfântul Vasile, căci atunci umblă cu plușorul și cu sorcova.

Cu câtă smerenie și bunăvoință își zic la Paști „Hristos a înviat și Adevărat a înviat”!

Aceste obiceiuri sunt caracteristice numai în acest sat, deoarece în alte sate din Deliorman n'ai să le mai întâlnești.

Deși această mână de Români a întâmpinat multe greutăți, pentru că li se interzisese să-și mai practice obiceiurile și chiar li s'a cerut să-și lase vorba și portul, totuși ei n'au uitat cele învățate dela strămoșii lor.

La 1913 și-au făcut școală ca să-și trimeată copii să învețe carte.

Astăzi satul *Kemalchioiu*, împodobit cu case curate și mari, care probează simțul de gospodărie la acești oameni harnici, se desfășoară mândru pe o colină din mijlocul Deliormanului.

Puțini la număr, au știut însă să rămână Români, cu care trebuie să ne mândrim.

S. ALEXE

Învățător

T. Atmagea—Durostor

Cărți apărute :

Iulian Marțian : Repertoriu arheologic pentru Ardeal.
Bistrița 1920.

Al. Lapedatu : Comisiunea monumentelor istorice, sec-
țiunea Transilvania și ținuturile mărgi-
nașe. Cluj 1922.

I. Marțian : Urme din războaiele Romanilor cu Dacii.
Studiu arheologic. Cluj 1921.

D. M. Teodorescu și Dr. Martin Roska : Cercetări arhe-
ologice în munții Hunedoarei. Cluj 1923.

Georg Müller : Die Türkenherrschaft in Siebenbürgen.
1541—1688. Sibiu 1923.